

**HELSINGIN LASTEN JA NUORTEN
HYVINVOINTI JA PALVELUT
VUONNA 2008**

**-taustaa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman
laadintaa varten**

1. LAPSET JA NUORET HELSINGISSÄ – HYVINVOINTISELONTEKO	4
2.1 YLEISTÄ HELSINKILÄISTEN LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNISTA	6
2.1.1 LAPSIVÄESTÖ HELSINGISSÄ.....	11
2.1.2 LAPSIPERHEIDEN ASUMINEN USEIN AHDASTA.....	14
2.1.3 LAPSIPERHEIDEN TYÖLLISYYSTILANNE ON HYVÄ.....	16
2.1.4 POLARISOITUNUT KEHITYS HYVIN TOIMEENTULEVIIN JA KÖYHIIN LAPSIPERHEISIIN.....	16
2.1.5 HELSINKILÄISTEN VANHEMPIEN KUVA VANHEMMUDESTAAN	17
2.1.6 PÄIHTEIDENKÄYTÖN VAIKUTUKSET LAPSIIN JA NUORIIN.....	23
2.1.7 LAPSI- JA PERHEKOHTAISEN LASTENSUOJELUN TARVE ON KASVAVA	24
2.1.8 LASTEN JA NUORTEN TURVALLISUUS HELSINGISSÄ.....	28
2.1.9 LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUDEN JA YHTEISÖLLISYYDEN MERKITYS HYVINVOINNIN TURVAAJANA	29
2.1.10 PD -MITTARIT ALUEELLISESTI TASAPAINOISEN KEHITYKSEN EDISTÄJÄNÄ	31
2.2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI IKÄRYHMITÄIN TARKASTELTUNA.....	33
2.2.1 ALLE KOULUIKÄISTEN LASTEN (0-6 v.) HYVINVOINTI	33
<i>Raskaana olevien äitien hyvinvointi</i>	<i>33</i>
<i>Vauvojen ja pikkulasten fyysinen ja psyykinen terveys</i>	<i>33</i>
<i>Vauva- ja pikkulapsiperheiden hyvinvointi kentän toimijoiden mukaan.....</i>	<i>34</i>
2.2.2 7-12 -VUOTIAIDEN LASTEN HYVINVOINTI	35
<i>Vapaa-aika ja harrastaminen</i>	<i>35</i>
<i>Lapset ja uusmedia</i>	<i>39</i>
<i>Opetuksessa erityistä tukea tarvitsevien määrä on kasvussa.....</i>	<i>40</i>
<i>Liikenneturvallisuus.....</i>	<i>40</i>
2.2.3 NUORTEN (13–20 v.) HYVINVOINTI	41
<i>Nuorten psyykinen ja fyysinen terveys</i>	<i>41</i>
<i>Koulutuksen ulkopuolelle jäävät ja koulutuksen keskeyttäneet.....</i>	<i>42</i>
<i>Nuorten työllisyys</i>	<i>43</i>
<i>Nuoret ja uusmedia.....</i>	<i>43</i>
<i>Maahanmuuttajanuoret ja syrjäytymisriskit</i>	<i>44</i>
<i>Nuorten tupakointi ja päihteiden käyttö</i>	<i>45</i>
<i>Lasten ja nuorten rikollinen käyttäytyminen.....</i>	<i>47</i>
LÄHTEET	48
3 LASTEN JA NUORTEN PALVELUT HELSINGISSÄ VUONNA 2008.....	51
3.1 PERUSPALVELUT.....	52
<i>Äitiys- ja lastenneuvonta, ensimmäisen lapsen vanhempien perhevalmennus.....</i>	<i>52</i>
<i>Lasten ja nuorten hammashoito.....</i>	<i>53</i>
<i>Lasten ja nuorten muu terveydenhuolto.....</i>	<i>54</i>
<i>Varhaiskasvatus ja esiopetus</i>	<i>54</i>
<i>Leikkipuistot ja perheryhmätoiminta</i>	<i>55</i>
<i>Koululaisten iltapäivätoiminta</i>	<i>56</i>
<i>Koulutuspalvelut.....</i>	<i>56</i>
<i>Koululaisten terveydenhoito</i>	<i>58</i>
<i>Nuorisotoimen palvelut.....</i>	<i>58</i>
<i>Lasten ja nuorten kulttuuripalvelut.....</i>	<i>59</i>
<i>Lasten ja nuorten kirjastopalvelut</i>	<i>60</i>
<i>Liikuntaviraston palvelut lapsille ja nuorille.....</i>	<i>61</i>
<i>Perheoikeudelliset palvelut.....</i>	<i>62</i>
3.2 EHKÄISEVÄT PALVELUT JA VARHAINEN TUKI	64
<i>Riski- ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen -toimintamalli.....</i>	<i>64</i>
<i>Neuvoloiden erityispalvelut</i>	<i>64</i>
<i>Päivähoidon erityinen tuki.....</i>	<i>65</i>
<i>Oppilas- ja opiskelijahuolto.....</i>	<i>66</i>
<i>Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetus</i>	<i>72</i>
<i>Ehkäisevä päihdetyö</i>	<i>73</i>
<i>Kohdennettu nuorisotyö.....</i>	<i>73</i>
<i>Varhainen tuki perhekeskuspalveluissa</i>	<i>74</i>
<i>Perheneuvolan palvelut</i>	<i>74</i>
<i>Aikuispalvelut</i>	<i>76</i>
<i>Vammaispalvelut.....</i>	<i>77</i>
<i>Tärkeimmät kumppanit ehkäisevän työn ja varhaisen tuen kentällä</i>	<i>78</i>

3.3 KORJAAVAT PALVELUT.....	78
<i>Vuorovaikutushäiriöiden hoito</i>	78
<i>Nuorten ja perheiden päihdehoito</i>	78
<i>Lasten ja nuorten psykiatrinen hoito</i>	79
<i>Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu</i>	81
3.4 PALVELUJEN TOIMIVUUS KENTÄN TOIMIJOIDEN JA NUORTEN MUKAAN	83
3.4.1 <i>Kentän toimijoiden arvioita lasten ja nuorten palveluista</i>	83
3.4.2 <i>Lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman toteutuminen hallintokuntien arvioimana</i>	86
3.4.3 <i>HESAN NUORTEN ÄÄNI – Avointen Foorumeiden viestit päättäjille</i>	89
3.4.4 <i>Nuorten palaute lastensuojelun palveluista</i>	93
4 LAPSI- JA PERHEKOHTAISEN LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISLINJAUKSET JA HENKILÖSTÖRESURSSIT	96
4.1 TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOSTEN HAASTEITA LASTENSUOJELULLE	96
<i>Lastensuojelun asiakasmäärä</i>	96
4.2 PALVELUJEN STRATEGISTEN LINJAUSTEN TAUSTAA	98
<i>Palvelurakenteen muutos ja strategiset linjaukset</i>	99
4.3 LASTENSUOJELUN HENKILÖSTÖ.....	101
5 LASTEN JA NUORTEN PALVELURESURSSIT.....	102

1. Johdanto

Hyvinvointipolitiikassa on mm. EU-tasolla tapahtumassa uudelleensuuntausta. Perinteisesti hyvinvointipolitiikka on painottunut riskiajatteluun, mutta uusi lähestymistapa korostaa positiivisen hyvinvoinnin näkökulmaa (Giddens 2006). Tausta-ajatus on, että hyvinvointivaltioissa on edetty materiaalisesta niukkuudesta yltäkylläisyyden aikaan. Tämä on synnyttänyt uusia haasteita, kuten ihmisten voimakas individualisoituminen, elämäntyylien moninaistuminen, monikulttuurisuus ja maahanmuutto sekä väestön ikääntyminen. Sosiaalisten ja terveysongelmien taustalla ovat nyt mm. syrjäytyminen ja elintasosairaudet. Hyvinvointipolitiikan tulisi tämän näkemyksen mukana tavoitella pikemminkin ”sosiaalista hyvää” – niitä positiivisia arvoja (terveys, riittävä toimeentulo, koulutusmahdollisuudet), joiden vuoksi hyvinvointijärjestelmä on olemassa. (Moisio et al 2008, 14–18).

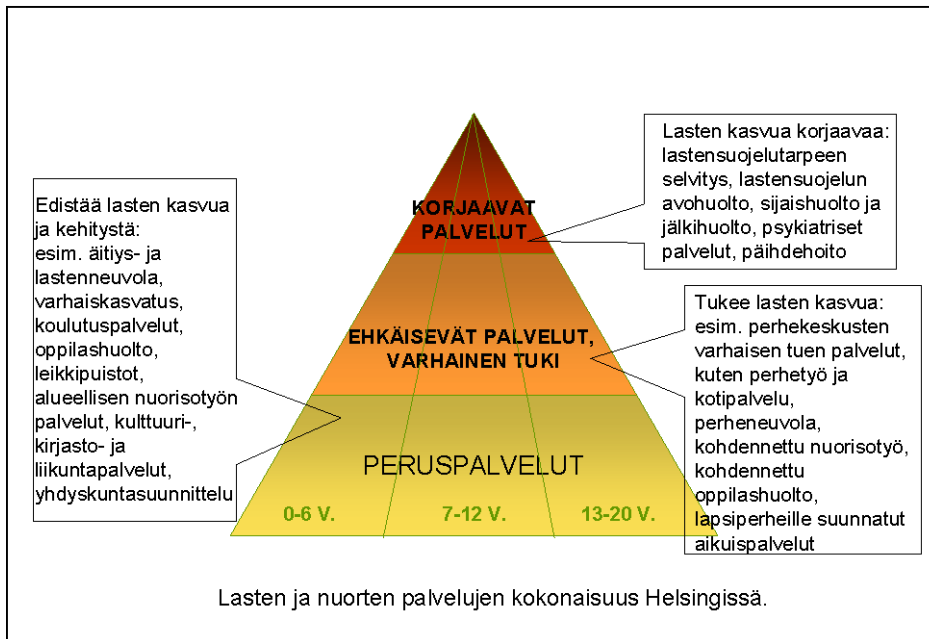
Hyvinvoinnin määrittelemisen on haastavaa ja niissä on painotettu erilaisia tekijöitä ja mittareita. Määritelmässä on käytetty objektiivisesti mitattavia asioita sekä subjektiivisia arvioita. Objektiivisia hyvinvoinnin tekijöitä ovat esimerkiksi terveys, elinolot ja toimeentulo. Subjektiivisia tekijöitä ovat mm. sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, turvallisuus ja onnellisuus. Objektiiviset ja subjektiiviset tekijät ovat suhteessa toisiinsa – ne voivat vahvistaa toisiaan, mutta joissain tapauksissa myös olla irrallisia. Yleensä hyvä terveys, elinolot ja elintaso heijastuvat subjektiivisena hyvinvointina, mutta ei välttämättä. Toisaalta alhaisessa toimeentulossa tai niukoissa olosuhteissa ihminen voi olla onnellinen, jos hyvinvointi syntyy muista tekijöistä, kuten itsensä toteuttamisesta. (Moisio et al 2008, 14)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja tarpeiden kartoitus on suunnitelman keskeinen elementti. Sen pohjalta tehtiin arvio siitä, miten kunnan voimavaroja tulisi jatkossa kohdentaa sekä varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisyn että lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun näkökulmasta.

Tässä raportissa hyvinvoinnin tarkastelussa on yhdistetty sekä subjektiivista että objektiivista näkökulmaa. Lapset ja nuoret ovat kuvanneet omaa hyvinvointiaan useiden eri prosessien kautta: Hesän nuorten ääni, 3.-6. – luokkalaisten vapaa-ajan tutkimus sekä lastensuojelun sijoitetut nuoret. Vanhemmat ovat kertoneet omasta hyvinvoinnistaan nettikyselyn avulla. Lasten ja nuorten parissa työskentelevät toimijat ovat myös tuottaneet jokapäiväisessä työssään kertynyttä näkemystä hyvinvoinnista. Objektiivista kuvaa on haettu hallintokuntien, Helsingin tietokeskuksen sekä valtakunnallisten tilastojen avulla (Stakes, Tilastokeskus). Tilastojen osalta on kuitenkin syytä huomioida, että ne hyvin- tai pahoinvoinnin ohella kuvaavat usein viranomaisten toimintaa. Hyvinvoinnin selonteossa on hyödynnetty myös alaan liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä.

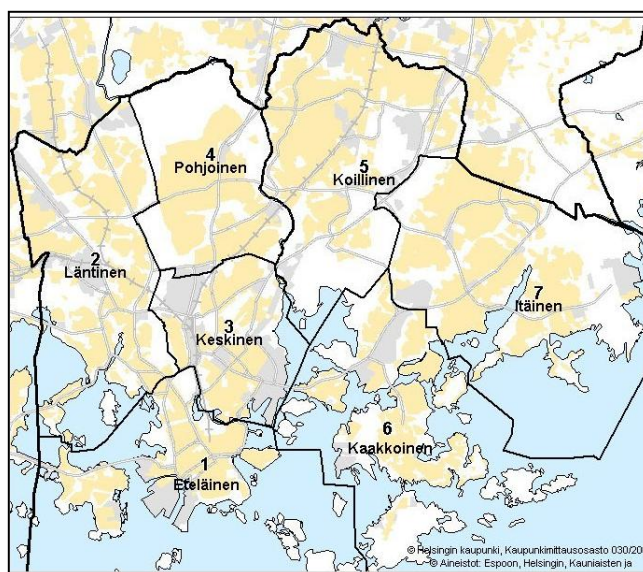
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edellytyksiä on määritelty YK:n lasten oikeuksien perussopimuksessa. Sen mukaan lapsille, nuorille ja perheille on turvattava oikeudenmukainen osuus yhteiskunnan voimavaroista (provision), taattava erityistä suojelua (protection) sekä annettava mahdollisuus osallistua itseään koskevien asioiden suunnitteluun ja kuultava päätöksenteossa (participation). Lisäksi sopimukseen liittyy neljä yleistä periaatetta: 1) kaikki lapset ovat tasa-arvoisia, 2) lapsen etu on ensisijainen kaikessa päätöksenteossa, 3) lapsella on oikeus hyvään elämään ja 4) lapsen näkemykset on otettava huomioon. Vuosi 2009 on lasten oikeuksien 20. juhlavuosi ja tämä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on yksi väline pyrkimyksessämme turvata lasten ja nuorten oikeuksien toteutuminen Helsingissä.

Hyvinvointiselonteon ensimmäisenä osana on yleiskatsaus helsinkiläisiin lapsiin ja nuoriin sekä heidän elinoloihinsa. Yleiskatsauksen lisäksi osioon on jäsennetty lasten ja nuorten hyvinvointia ja palveluja koskevaa tietoa elämänkaaren mukaan (alle kouluikäiset (0-6v.), alakouluikäiset (7-12v.) ja nuoret (13-20v.) sekä palvelurakenteen mukaan peruspalveluihin, varhaisen tuen ja ehkäiseviin palveluihin sekä korjaaviin palveluihin. Rajaus 20 –vuoteen perustuu lastensuojelulain mukaiseen jälkihuollon ikärajaan.

Tarkasteluajankohta on vuodesta 2000, jolloin Helsingissä tehtiin Lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma, aina vuoteen 2007. Tavoitteena on luoda jatkumo, josta nähdään kuinka lasten ja nuorten hyvinvointi sekä palvelut ovat kehittyneet tällä vuosituhanella edellisen ohjelman jälkeen.

Lapsia ja nuoria tarkastellaan koko kaupungin tasolla, mutta osin myös alueittain. Aluejakona käytetään lähinnä suurpiirijakoa (kuvio 1).

Kuvio 1. Helsingin kaupungin suurpiirit. Lähde: Kaupunkimittausosasto.

1.1 Kooste lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta ja palvelujen toimivuudesta vuonna 2008

1.1.1 Lasten ja nuorten hyvinvointi - tiivistelmä

Lasten ja nuorten hyvinvointia on tarkasteltu useita eri tietolähteitä hyödyntäen. Näitä ovat mm. Helsingin tietokeskuksen tuottamat väestö- ja elinolutiedot, hallintokuntien lähinnä palvelujen käyttöä koskevat tiedot, useat eri tutkimukset ja selvitykset. Lapset, nuoret ja vanhemmat ovat tuottaneet myös subjektiivista tietoa kokemastaan hyvinvoinnista. Lisäksi useat eri lasten ja nuorten parissa työskentelevät tahot ovat kertoneet työnsä kautta näkyvästä lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Lasten ja nuorten hyvinvointiselonteon pohjalta on tiivistetty alle seuraavat tekijät, jotka kuvaavat hyvinvoinnin tilaa vuonna 2008:

Vahvuudet

Helsingissä on kansainvälisesti verraten kohtuullisen tasapainoinen kaupunkirakenne, vaikka PD mittareilla tarkastellen alueiden välisiä eroja on löydettävissä. Lapsiperheiden muutto on keskittynyt viime vuosina enemmän kaupunkirajojen sisälle ympäristökuntiin muuttamisen sijaan. Uusi myönteinen ilmiö on lasten määrän lisääntyminen kantakaupungissa.

Lapsiperheiden työllisyys on parantunut ja myös nuorisoikäisten työllisyysaste on hyvä. Osin lapsiperheiden tulotaso on kohentunut. Tilanne tulee kuitenkin vuodesta 2009 todennäköisesti heikkenemään.

Vauvat syntyvät kansainvälisesti verraten erittäin terveinä. Perheissä arvostetaan lapsia ja lapsuutta yhä enemmän. Isien rooli perheissä on vahvistunut yhä tasa-arvoisempana lapsen hoitajana ja huoltajana. Yhä useammat vanhemmat puhuvat avoimesti huolistaan ja osaavat hakea apua tarvittaessa. Vanhempien keskinäinen vertaistuki on lisääntynyt alueilla.

Suurin osa lapsista kertoo, että omat vanhemmat ovat turvallisia lähiaikuisia ja heidät on helppo saavuttaa. Suurin osa tämän ikäisistä lapsista kokee arkensa mielekkäänä ja kokee pärjäävänsä hyvin. Suurin osa lapsista myös harrastaa aktiivisesti ja heillä on ystäviä.

Nuorten terveystietäytyminen kohentunut: yhä useampi on raitis tai käyttää vähän alkoholia, liikkuu tarpeeksi ja voi hyvin. Myös huumekekokeilut ovat vähentyneet. Erityisesti lukiolaiset kertovat voivansa melko hyvin. Nuorten rikokset ovat vähentyneet keskimäärin.

Ongelmakohdat

Helsingin lapsimäärä vähenee, kun väestö ikääntyy. Lapsiperheiden määrään vaikuttaa myös asumisen ahtaus ja kustannukset. Haasteena on säilyttää Helsinki vetovoimaisena lapsiperheille.

Eri toimijoiden antaman palautteen mukaan huolenaiheena on lasten ja vanhempien yhteisen ajan vähäisyys, johon vaikuttaa mm. työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeus sekä lasten harrastamisen määrä. Lapsiperheiden hyvinvointi näyttää eriytyvän. Siihen liittyy lapsiperheiden köyhyyden (pienituloisuuden) kasvu ja erityisesti yksinhuoltajien ja maahanmuuttajataustaisten perheiden köyhyys. Myös päihdeongelmien määrät kasvavat sekä niiden heijastusvaikutukset lapsiin ja nuoriin. Mielenterveysongelmien kasvu ja hoidon riittämättömyys on myös merkittävä pahoinvoinnin ilmiö. Vaikeiden, pitkittyneiden ja

ääritapauksissa lasta vaurioittavien huoltoriitojen määrä on kasvanut viime vuosina. Myös väkivallan kokemukset ovat lisääntyneet kaupunkiympäristössä.

Lastensuojelun tarve sekä mielenterveyshoidon tarve on kasvanut koko 2000- luvun ajan. Kuusikko-vertailujen¹ tietojen perusteella vuonna 2007 Helsingissä oli lastensuojelun piirissä 7 % alle 18 – vuotiaista, mikä vastaa Kuusikko-kaupunkien keskitasoa (7 %). THL:n tietojen perusteella pääkaupunkiseudulla kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli prosentuaalisesti eniten Helsingissä (2,3 %), kun taas Vantaalla heitä oli selvästi vähemmän (1,5 %) ja Espoossa (1%) jopa alle valtakunnallisen tason (1,2%). Kauniaisten luvut ovat niin pieniä, että tietosuojasyistä niitä ei julkaista.

Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä pääkaupunkiseudulla vuonna 2007 (Lähde THL:n SOTKANetin indikaattoritietopankki)

Maahanmuuttajataustaisten lasten ja -nuorten määrä kasvaa huomattavasti. Mitä uusia tarpeita ja huomioitavia tekijöitä tästä syntyy ja kuinka varaudumme niihin? Kuinka käänämme kehityksen positiiviseksi voimavaraksi? Miten turvaamme aiempaa paremmin monikulttuuristen perheiden kotoutumisen?

Kentän toimijoiden huolenaiheena ovat ”näkymättömät riskilapset”: yhä useampi odottava äiti tupakoi ja noin 6 % odottavista äideistä on päihteiden vakavia väärinkäyttäjiä. Pienistä lapsista on vähän koottua terveystietoa, hyvinvoinnin yleistä tilaa on vaikea seurata. Tiedämme, että lasten ylipaino lisääntyy. Pääkaupunkiseudulla usean perheen ongelmana on sosiaalisten verkostojen ohuus ja perheiden yksinäisyys. Kaikilla ei ole voimavaroja verkostoitua toisten perheiden kanssa. Vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat lisääntyneet, mutta hoitoa ei ole vastaavassa määrin saatavana.

Varhaisnuorten vapaa-ajan vietto näyttää siirtyvän enenevässä määrin mm. kauppakeskuksiin. Osalla lapsilla elämäntyö on kovin aikataulutettu ja suorittava sekä väsymyksen ja kiireen kokemusta on suhteessa paljon. Onko osalla lapsia liian kovia suorituspaineita? Perhemuoto ja tulotaso vaikuttavat esim. lapsen

¹ Kuusikko –kuntien vertailussa asiakasmääräitelmät eroavat Helsingin sisäisessä tilastoinnissa käytetyistä määritelmistä. Luvusta puuttuu mm. turvakoteihin sijoitetut lapset ja nuoret.

harrastusmahdollisuuksiin. Esimerkiksi yksinhuoltajien lapset kertovat joutuneensa muita useammin lopettamaan harrastuksen taloudellisista syistä.

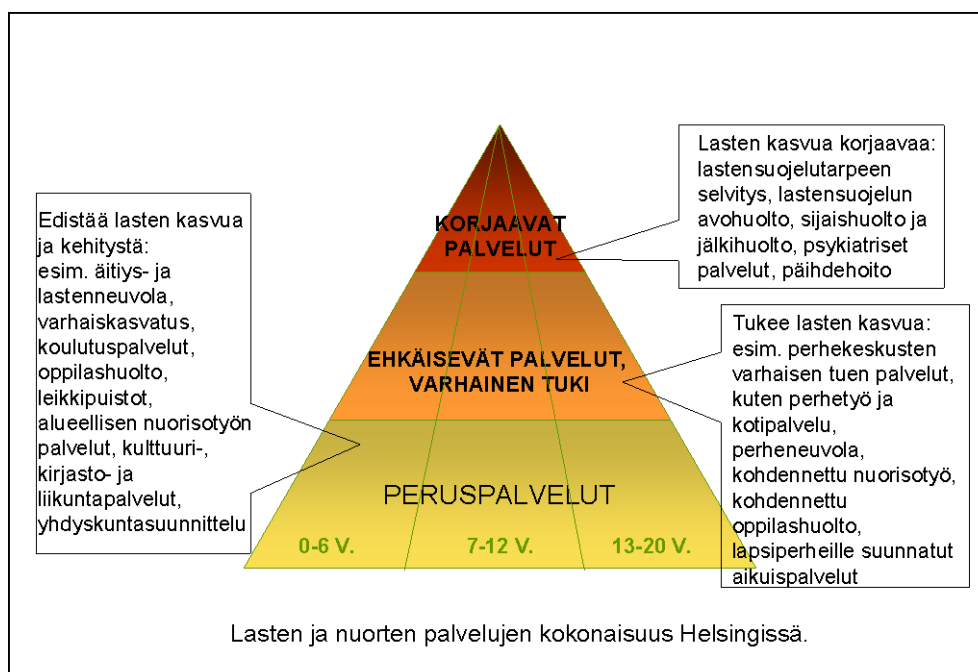
Päihdekokeilut ovat aikaistuneet ja etenkin tyttöjen tupakointi alkaa varhain. Uusmediaan liittyvät ongelmat (mm. haitallisen materiaalin kohtaaminen, kiusaaminen) ilmenevät yhä nuorempien lasten kohdalla.

Nuorten hyvinvointi näyttää eriytyvän. Ammattikoululaisten terveys ja terveystyökyky on huomattavasti heikompaa kuin lukiolaisilla. Koulupudokkuus on vakava syrjäytymisriski. Noin 300 nuorta jää peruskoulun jälkeen ilman II asteen opiskelupaikkaa vuosittain. Nuorten vakava oirehdinta on myös lisääntynyt huolestuttavasti, mikä näkyy kasvuna mm. erityisesti nuorisoiäisten huostaanotoissa sekä psykiatrisen hoidon tarpeessa. Poikien vakava oirehdinta on usein ulospäin voimakkaasti näkyvää, tytöillä se on useimmiten itsetuhoisuutta. Maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla on monentasoisia haasteita, kuten koulutukseen, työllistymiseen ja asumiseen liittyvät pulmat.

1.1.2 Lasten ja nuorten palvelujen toimivuus

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin perustana ovat hyvät, kaikille kohdentuvat peruspalvelut, joiden lisäksi tarvitaan ehkäiseviä ja korjaavia palveluja. Tavoite on, että palvelujen käyttö tapahtuisi oheisen kuvan mukaisessa suhteessa vähentyen kohti korjaavia palveluja.

Toimintaympäristöanalyysin pohjalta alla on tiivistykset siitä, miten lasten ja nuorten palvelut näyttävät vuonna 2008. Palvelut on kuvattu ikäryhmittäin, koska palvelurakenne on myös hieman erilainen eri-ikäisten lasten kohdalla.

Alle kouluikäisten (0-6v.) lasten palvelut

Alle kouluikäisten lasten palvelut ovat eri toimijoiden palautteen mukaan hyvin toimiva kokonaisuus. Peruspalveluissa monitoimijainen perhevalmennus on käynnistetty onnistuneesti ja tulevaisuuden haasteena on juurruttaa se koko kaupunkia koskevaksi

toimintatavaksi. Mallin ansiona ovat sekä monipuolinen vanhemmuuden tuki ja vertaistuen mahdollistaminen että toimijoiden alueelliset johtamisrakenteet. Leikkipuistotoiminta ja pikkulapsiperheille kohdennetut varhaisen tuen hankkeet saavat myös kiitosta. Niiden tarjonnan (mm. avoin toiminta, vertaisryhmät) koetaan olevan laadukasta ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa on toimivaa. Varhaiskasvatus on niinkään laadukasta ja vanhempien kanssa toteutettavan kasvatuskumppanuuden koetaan toimivan hyvin. 3-5 -vuotis tarkastukset saavat kiitosta. Ne kattavat ikäryhmänsä lapset hyvin ja yhteistyön terveyskeskuksen ja päivähoidon välillä koetaan olevan toimivaa.

Haasteena nähdään, kuinka lisätä lasta kohtaavaa asiakastyötä. Tämä on osin resurssikysymys, osin työjärjestelyihin liittyvä kysymys. Lapsen kohtaaminen mahdollistaisi myös paremman varhaisen tukemisen.

Erityispalveluissa on huomioitu vauva- ja pikkulapsiperheiden tarpeet hyvin (perheneuvola, Sofian vuorovaikutusyksikkö jne.), joskin jonot mielenterveyspalveluihin ja lastensuojelun ylikuormitus vaikuttavat osan palvelujen laatuun ja saatavuuteen.

Tulevaisuuden kannalta onkin erittäin tärkeää se, että tämän ikäryhmän lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi on turvattu. Huomioon tulee ottaa erityisesti köyhät ja riskitilanteessa elävät perheet.

Kehittämishaasteena on alle kouluikäisten hyvinvointitiedon kerääminen. Nyt koottua tietoa eri juuri ole saatavissa, vaikka lapsikohtaista tietoa tuotetaan runsaastikin. Toiseksi mielenterveys- ja päihdeongelmaisten perheiden hoito ja lasten huomioiminen niissä kaipaa vielä kehittämistä. Erityisesti haasteena ovat ne mielenterveysongelmaiset vanhemmat, jotka eivät pääse psykiatristen poliklinikoiden hoidon piiriin. Myös vanhempien päihdehoidon saatavuuden ja jatkuvuuden koetaan olevan epätasaista.

Lasten (7-12v.) palvelut

Helsingissä koulutuspalvelut ovat laadukkaat ja monipuoliset. Valtakunnallisesti verraten oppilashuolto on kohtuullisen hyvin resursoitu ja oppilashuoltoryhmien toiminta on vakiintunutta. Huomiota on kiinnitetty erityisesti esiopetuksen ja peruskoulun nivelvaiheeseen, jotta mm. erityistä tukea tarvitsevat lasten tarpeet tulevat mahdollisimman varhain huomioiduiksi koulutuksessa. 1.-2. – luokkalaisille tarjotaan kattavasti iltapäivätoimintaa.

Lasten harrastusmahdollisuuksia on myös paljon. Kulttuuritoimi järjestää monipuolista lasten taidekasvatusta ja tekee yhteistyötä mm. koulujen kanssa. Lapset käyttävät niin ikään paljon liikuntapalveluja ja Helsingissä on monipuoliset liikuntamahdollisuudet eri-ikäisille lapsille ja perheille. Yhteistyö urheilujärjestöjen kanssa on tiivistä. Kirjastopalveluja on myös kehitetty eri-ikäisten lasten tarpeet huomioiden.

Kehittämishaasteena on ns. väliinpuotoajien joukko eli 3.-6. – luokkalaiset lapset, jotka eivät kuulu enää leikkipuistotoiminnan piiriin, mutta eivät ole varsinaisesti nuorisotalojen kohderyhmää. Tavoitteena on kehittää tästä ikäryhmästä ns. syrjäytymisriskissä oleville lapsille mielekästä vapaa-ajantoimintaa niin, että toiminnan suunnittelu tapahtuu yhdessä lasten kanssa. Toisena haasteena ovat köyhät lapsiperheet, joilla ei ole taloudellisia resursseja kustantaa lapsilleen maksullisia harrastuksia. Vapaa-ajan toimintaa pyritään viemään alueille myös näiden lasten ulottuville.

Lisäksi on noussut esille, että kouluikäisten ja nuorten vanhemmat eivät saa tukea siinä määrin kuin vauva- ja pikkulapsivaiheessa. Etenkin murrosikä on kuitenkin vaihe, johon perheet kertovat tarvitsevänsä tukea – tietoa kehitysvaiheista, ohjeita ja apua kasvatukseen sekä vanhempien välistä vertaistukea.

Korjaavien palvelujen osalta resurssipula näkyy myös tässä ikäryhmässä eli sekä mielenterveys että lastensuojelun palvelujen saatavuus ja laatu kärsii. Vaikeasti oireilevien lasten kokonaisvaltaisessa tuessa ja moniammatillisessa yhteistyössä koetaan olevan puutteita. Lastensuojelulaitoksissa on edelleen sijoitettuna lapsia, jotka olisivat ensisijaisesti psykiatrisen hoidon tarpeessa. Hallintokuntien välisessä yhteistyössä tarvitaan lisäkehittämistä, jotta lapset ja perheet saisivat tukea oikea-aikaisesti ja koordinoitusti.

Nuorten (13–20 v.) palvelut

Koulutuspalvelut ovat laadukkaat ja monipuoliset sekä peruskoulun loppuvaiheessa että II asteella. Nuorille on koulutuksessa paljon valinnan mahdollisuuksia, mutta myös erityisryhmien tarpeita (esim. monikulttuuriset nuoret tai erityisopetusta tarvitsevat) on pystytty huomioimaan. Ammatillisessa koulutuksessa aloituspaikkoja on edelleen liian vähän suhteessa peruskoulun päättävään ikäluokkaan, paikkamäärien lisäyksestä huolimatta. Haasteena lähitulevaisuudessa on löytää kaikille nuorille koulutus- tai työpaikka peruskoulun jälkeen sekä tukea II asteen koulutuksen alkuvaiheessa niitä opiskelijoita, joiden opiskelunvalmiuksissa tai –motivaatiossa on puutetta.

Oppilas- ja opiskelijahuolto koetaan sinänsä laadukkaana, mutta nuoret ovat toivoneet palveluja lisää, koska niiden saatavuus koetaan osin hankalana. Aktiivisten, taloudellisesti pärjäävien nuorten harrastusmahdollisuudet ovat hyvät ja myös nuorisotoimella on monipuolista tarjontaa. Taloudellisesti heikompiensaisten kohdalla harrastamisen mahdollisuudet ovat kapeammat.

Nuoret kertoivat tarvitsevänsä lisää vaikuttamismahdollisuuksia sekä koulujen oppilaskunnissa että alueellisen Ansa –toiminnan kautta. Palveluista tiedottamisen nuoret kokevat puutteellisena. Myös kesätyöpaikkojen saatavuuteen toivotaan parannusta.

Palvelukokonaisuudessa suurimmat haasteet ovat sosiaalisesti heikompiensaisten ja oireilevien nuorten kohdalla. Oireilevien nuorten määrä on kasvava ja mm. nuorten psykiatrisen ja lastensuojelun asiakasmäärät ovat olleet merkittävässä kasvussa koko 2000 –luvun ajan. Auttamisen muodoissa koetaan myös olevan puutteita. Perinteiset toiminta- ja hoitotavat lastensuojelussa tai mielenterveyspalveluissa eivät ole tuloksellisia kaikille nuorille ja tarvitaan uusia, kokonaisvaltaisia ja moniammatillisesti toteutettavia auttamisen muotoja.

Peruskoulun jälkeisiä koulupudokkaita on noin 300 vuosittain ja II asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttävien määrä on korkea, mutta aktiivinen moniammatillinen tuki ja ohjaus pudokkaiden kohdalla on vielä puutteellista. Ehkäiseviä palveluja ja varhaista tukea on tarjolla liian vähän suhteeseen. Tällä kentällä olemassa olevat toimintamuodot, ehkäisevää päihdetyötä tekevä Klaari sekä oireilevia nuoria tukeva, moniammatillinen Luotsi –toiminta on koettu hyvinä.

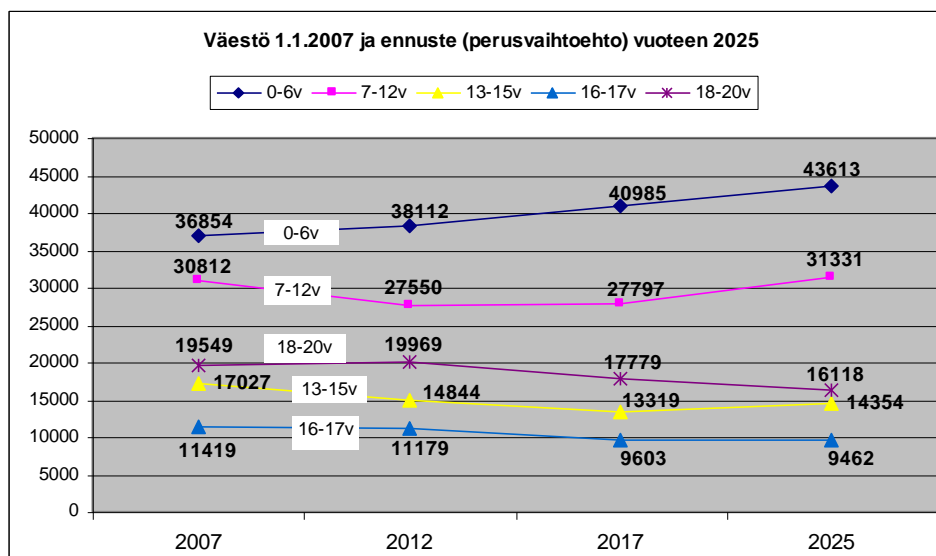
2.1 Yleistä helsinkiläisten lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista

2.1.1 Lapsiväestö Helsingissä

Helsingissä asui 564 521 asukasta vuoden 2007 alussa. Helsinkiläisistä noin kuudennes on lapsia eli tuolloin 96 112 henkilöä. Lasten määrä on laskenut 2000 -luvulla. Laskua on tapahtunut erityisesti alle kouluikäisten joukossa, mutta myös kouluikäisten määrä on laskenut hieman. Ainoastaan 16–17 -vuotiaiden määrä on kasvanut 2000 – luvulla. (Tikkanen 2007, 13)

Helsingin peruspiireistä suurin lasten (alle 18 v.) osuus on Mellunmäessä ja Vuosaarissa, joissa lapsia on reilusti yli 20 % alueen asukkaista ja kummassakin noin 8 % koko Helsingin lasten määrästä. Malmin peruspiirissä alueen väestöstä lasten osuus on 23 % ja Helsingin lapsista siellä asuu noin 7 %. Kaarelan ja Herttoniemen peruspiireissä lapsia asuu noin 5 % kaupungin lapsista – alueen väestöön suhteutettu osuus jää alle 20 %:n. Lasten osuus kokonaisuudessaan keskittyy selkeästi Itä-Helsinkiin. (Askelo 2007, 49–50)

Väestöennusteen mukaan alle kouluikäisten määrä on kasvava kun taas kouluikäisten ja nuorten määrät laskevat tulevina vuosina (kuvio 2). Lukio- ja ammattioppilaitosikäisten määrä kasvaa Pääkaupunkiseudun kaikissa kunnissa 2010-luvun alkupuolelle saakka; 16–18-vuotiaiden määrä kasvaa Helsingin seudulla 13 prosenttia vuoteen 2011 mennessä. Sen jälkeen erityisesti Helsingissä on odotettavissa huomattava tuon ikäluokan pieneneminen. Oppilaitoksiin tullaan kuitenkin kuntarajojen yli laajemmalta alueelta. Kaikkiaan lasten suhteellinen osuus väestöstä pienenee tulevina vuosina väestön ikääntyessä.

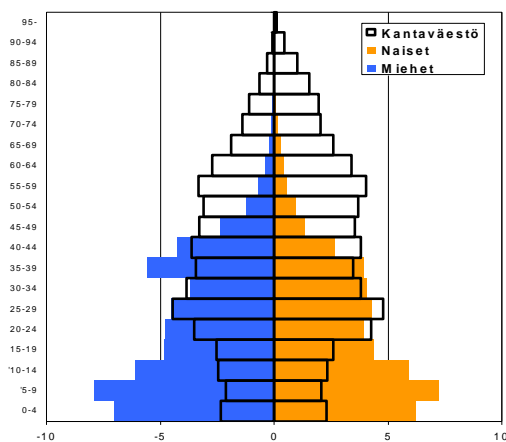
Kuvio 2. Lapsiväestö 1.1.2007 ja ennuste vuoteen 2025. Lähde Helsingin väestöennuste 2008–2040. Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tilastoja 2007:43.

Lasten määrään vaikuttaa muuttoliike, jossa suunta oli 2000 -luvun alussa erityisesti pikkulapsiperheiden osalta Helsingin lähikuntiin. Syynä nähtiin mm. sopivien perheasuntojen vähäisyys ja niiden kalleus Helsingissä. Suurin osa eli lähes kolme neljäsosa lapsiperheiden muutoista tapahtuu kuitenkin kaupungin sisällä. Viime vuosina lapsiperheiden määrä on noussut yllättäen kantakaupungissa, jossa asunnot ovat kalliita.

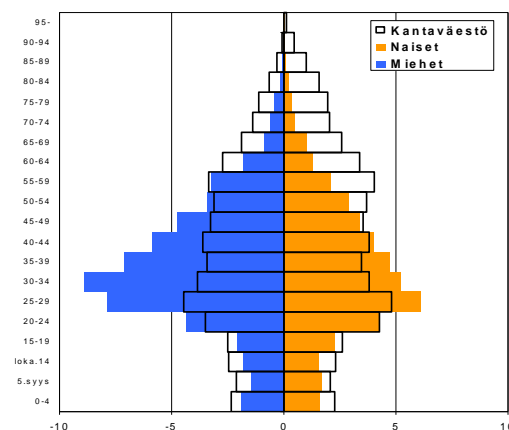
0-3-vuotiaiden lasten määrä kasvanut viimeisten neljän vuoden aikana 15 %. Syinä nähdään mm. nopeasti parantunut työllisyys, ekologiset syyt sekä ns. sukupolven vaihdos, kun iäkkäät muuttavat pois ja asuntoja vapautuu lapsiperheille. Taustalla voi olla myös kehitystä siihen suuntaan, että lapsiperheet arvostavat yhä enemmän kantakaupungin tarjoamia ”lähipalveluja”, mikä säästää arjessa aikaa perheelle. Työpaikat, päiväkodit ja koulut sekä muut tarvittavat palvelut ovat lähellä. Euroopassa onkin nähtävissä vahvemmin sen suuntaista kehitystä, jossa lapsiperheet hakeutuvat nimenomaan asumaan kaupunkien keskustaan. Tällöin tärkeitä huomioitavia asioita ovat keskustan liikennejärjestelyt ja -rajoitukset lasten turvallisuuden näkökulmasta, lapsiperheille tarjottavat riittävät ja monipuoliset palvelut (leikkipuistot, päiväkodit, koulut) sekä erilaiset asumismuodot (vuokra-asunnot, perheasunnot), joilla voi lisätä kaupunkikeskustan vetovoimaa lapsiperheiden keskuudessa. (Lilius, 2008; Tikkanen 2007, 16; Vuori 2008)

Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä kasvaa merkittävästi

Muuttovoittoa Helsinki saa pienten lasten osalta ulkomailta. Pääkaupunkiseudulla asuu yhteensä 81 843 ulkomaalaistaustaista henkilöä, mikä on lähes puolet koko maan ulkomaalaisväestöstä. Helsingissä noin joka kymmenes lapsi on vieraskielinen eli muuta kuin äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuva. Lasten yleisimmät kielet ovat somali, venäjä, arabia ja viro (kuviot 3 ja 4). Helsingissä vieraskielisiä alle 24 -vuotiaita lapsia ja nuoria oli vuoden 2007 alussa 15 483, joista 0-6 -vuotiaita 4236, 7-11 -vuotiaita 2892, 12-16 -vuotiaita 2400 ja 17-24 -vuotiaita 5958 lasta ja nuorta. (Ehdotukset maahanmuuttajanuorten.. raportti 2007)

Kuvio 3. Äidinkielenään EU:n maissa puhuttua äidinkieltä puhuvien ikärakenne (yht.13 000 asukasta) Lähde: Vuori 2008

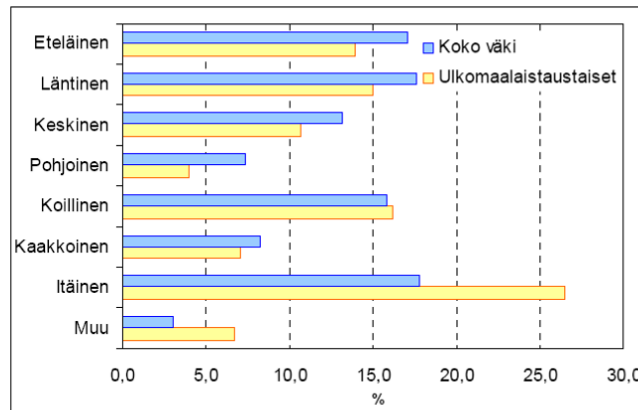

Kuvio 4. Äidinkielenään somalia, kurdia, lingalaa, albaniaa ym. puhuvien ikärakenne (yht. 8000 asukasta). Lähde: Vuori 2008

Ulkomaalaistaustaisia asuu eniten Itäisessä suurpiirissä eli noin 27 % kaikista ulkomaalaistaustaisista (vuoden 2007 alussa). Seuraavaksi tulevat Koillinen ja Läntinen suurpiiri, joissa kussakin ulkomaalaisväestöstä asuu yli 15 % (kuvio 5). Espooseen ja Vantaaseen verraten Helsingissä on noin kolme kertaa enemmän vieraskielisiä lapsia ja nuoria. (Tea Tikkanen 2007, 14)

Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on kasvava. Vuoteen 2025 mennessä pääkaupunkiseudulla päivähoitoikäisistä lapsista noin 17 prosenttia ennustetaan olevan maahanmuuttajataustaisia, nykyisin osuus on 9 prosenttia. Tässä tilanteessa monilla asuntoalueilla maahanmuuttajaperheiden lapsia on enemmistö päivähoitoryhmissä. Jo nyt

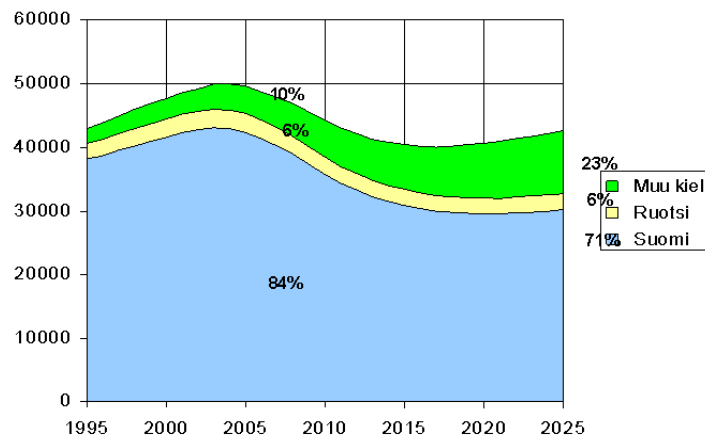
pääkaupunkiseudulla on asuntoalueita, joiden lapsista yli 30 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia.

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 5. Helsingin koko väestön ja ulkomaalaistaustaisen väestön jakautuminen suurpiireittäin 2006/2007. Lähde: Tilastokeskus.

7-15 -vuotioiden maahanmuuttajalasten määrän kasvun ennustetaan olevan erityisen voimakas (kuvio 6). Heitä on nyt noin 5000 ja vuonna 2025 heitä arvioidaan olevan noin 10 000, jolloin osuus koko ikäluokasta olisi jo noin 23 %. (Vuori 2007)

Kuvio 6. 7-15-vuotiaat kieliryhmittäin Helsingissä 1.1.1995–2007 ja ennuste vuoteen 2025 lukumäärä. Lähde Pekka Vuori.

Uusi ilmiö ovat Suomeen ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikan hakijoiden määrän rajua kasvua vuonna 2008. Tulijoita oli joulukuun puolivälissä yli 600, kun aiempina vuosina määrä on ollut keskimäärin sata lasta. Ilmiön taustasyöt ovat vielä epäselvät. Taustalla lienee konfliktien jatkuminen ja paheneminen mm. Somaliassa, Irakissa ja Afganistanissa, joista suurin osa lapsia ja nuoria on tullut. (LSKL muistio 11.12.2008)

Yksinhuoltajaperheitä valtakunnallisesti verraten paljon

Lapsiperheitä (perheessä alaikäinen lapsi) asui Helsingissä noin 54 900 vuonna 2007, niiden määrä on vähentynyt lievästi. Yhteensä perheitä² oli vuoden 2007 alussa 138 151 ja

² perheeksi määritellään yhdessä avio-, avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevat sekä heidän naimattomat lapsensa, jompikumpi naimattoman lapsen kanssa asuva vanhempi sekä lapsettomat avo- ja avioparit.

yli puolet näistä oli lapsettomia. Lapsettomien parien määrä on lisääntynyt, mikä selittyy mm. väestön ikääntymisellä. Helsingissä on myös muuta pääkaupunkiseutua enemmän yksilapsisia perheitä – yli puolet kaikista lapsiperheistä. Synnyttäjien keski-ikä on 29 - vuotta ja avioliitossa olevat äidit synnyttävät myöhemmin kuin avioliitossa olevat. (Tikkanen 2007, 17–20)

Yksinhuoltajaperheitä³ Helsingissä oli 2007 alussa 30 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Osuus on suuri verrattuna valtakunnalliseen lukuun (20 prosenttia koko maa). Näissä perheissä äiti on edelleen selvässä enemmistössä huoltaja. Tietokeskus tilastoi myös yhteishuoltajat tähän luokkaan, mikä on yhä yleistyvä huoltajuuden muoto. Huomioon otettavaa on, että näissä perheissä niin taloudelliset kuin muut perheen elinoloihin liittyvät tekijät eroavat puhtaasti yksinhuoltajien tilanteesta. Yksinhuoltajaperheet asuvat useimmiten Itä-Helsingissä (yli 20 % perheistä Vuosaarella, Mellunmäessä, Herttoniemessä). Pohjoisessa suurpiirissä yksinhuoltajia on runsaasti (yli 20 % perheistä Maunulassa, Koillisessa suurpiirissä Jakomäessä ja Pukinmäessä sekä Keskisessä suurpiirissä Pasilassa. Avioparin muodostamia lapsiperheitä oli 54 prosenttia ja avoparin 16 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Yksinhuoltajien suuri määrä näkyy myös lapsiperheiden keskimääräisessä hyvinvoinnissa. Yksinhuoltajuus korreloi useisiin pahoinvoinnin ilmentymiin, kuten pienituloisuuteen ja lasten kasvatusongelmiin. (Tikkanen 2007, 17; Hietaniemi 2008, Sosv perheneuvolan ja lastensuojelun tilastot)

Vajaat kymmenen prosenttia helsinkiläisistä lapsiperheistä on vieraskielisiä⁴. Yhä useampi lapsi syntyy vieraskieliselle äidille, heidän osuutensa synnyttäjistä oli 14 prosenttia vuonna 2006. Vieraskielisissä perheissä monilapsiset perheet ovat yleisempiä. Lähes viidennessä lapsiperheistä oli 3 tai enemmän alle 18 -vuotiasta lasta. (Tikkanen 2007, 19–20)

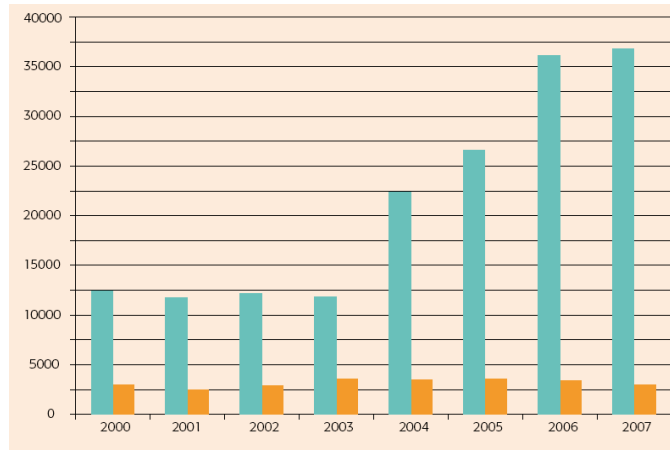
2.1.2 Lapsiperheiden asuminen usein ahdasta

Helsinkiläisillä lapsiperheillä on muita perhemuotoja useammin omistusasunto. Toisaalta myös sosiaalisen asuntotuotannon vuokra-asunnoissa asuu yleisemmin lapsiperheitä. Asumismuotoon vaikuttaa erityisesti lasten ikä ja perhemuoto. Alle kouluikäisten perheissä omistus- ja vuokra-asuminen on yhtä yleistä (47 %). Kouluikäisten perheissä omistusasuminen lisääntyy ja 13–17 -vuotiaiden perheistä jo 56 prosentilla on omistusasunto. Omistusasuminen on yhä yleistymään päin. Sen sijaan yksinhuoltajaperheitä 60 prosenttia asui vuokralla vuonna 2005. Yleisintä se on pikkulapsiperheissä. Alle 3 -vuotiaan lapsen yksinhuoltajista peräti 82 % asui vuokra-asunnossa ja omistusasunnossa vain 15 %. (Vihavainen 2007, 21)

Kaupungin vuokra-asuntojen kysyntä on noussut voimakkaasti vuodesta 2004, mutta vuokra-asuntojen tarjonta ei ole pystynyt vastaamaan tarpeeseen. Vuodesta 2000 hakijoiden määrä on lähes kolminkertaistunut, mutta asuntojen tarjonta on pysynyt ennallaan (kuvio 7).

³ yksinhuoltajiin tilastoidaan myös yhteishuoltajat

⁴ kumpikin tai jompikumpi vanhemmista puhuu muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään

Kuvio 7. Vuokra-asuntoja hakeneet ja asunnon saaneet taloudet vuosina 2000–2007. Lähde: Maankäytön ja asumisen toteutusohjelma 2008–2017.

Ahtaasti asuminen⁵ koskettaa erityisesti helsinkiläisiä lapsiperheitä. Kaikista helsinkiläisistä asutokunnista ahtaasti asuvia oli 9 prosenttia, kun kaikista lapsiperheistä ahtaasti asui 26 prosenttia vuonna 2005. Yleisintä ahtaasti asuminen on avio- ja avoparien lapsiperheissä, joissa on alle 3 -vuotiaita lapsia. Ahtaasti asuminen on ongelma myös monilapsisissa perheissä, joita esimerkiksi maahanmuuttajaperheet usein ovat. Kaikista viiden hengen talouksista 69 % ja kuuden hengen talouksista 88 % asui ahtaasti. Lisäksi ahtaasti asuminen on yleisempää vuokra- kuin omistusasumisessa. Yksinhuoltajista vain 9 prosenttia asuu ahtaasti, mikä selittyy sillä että kyseiset perheet ovat pienempiä kuin avio- tai avoparien perheet. (Vihavainen 2007, 22–23)

Keskeinen ongelma lapsiperheiden asumisessa Helsingissä on sen kalleus. Asuntojen hinnat ovat nousseet huomattavasti 2000 – luvun aikana ja ne ovat selvästi kalliimpia kuin muualla maassa ja pääkaupunkiseudulla. Esimerkiksi vuonna 2006 Helsingissä kolmion tai suuremman kerrostaloasunnon keskineliöhinta oli 3031 euroa, Espoo-Kauniainen alueella 2231 euroa ja Vantaalla 1769 euroa. Muualla maassa keskineliöhinta vastaavissa asunnoissa oli 1339 euroa. Näin ollen perhe saa samalla rahalla huomattavasti pienemmän asunnon Helsingissä kuin muualla pääkaupunkiseudulla tai maassa. Myös vuokra-asuntojen osalta Helsingin kehyskunnissa keskivuokrataso oli noin viidenneksen Helsinkiä edullisempi vuonna 2005. (Vihavainen 2007, 24)

Asunnottomien lapsiperheiden osuus on hyvin pieni. Valtakunnallisesta asunnottomien lapsiperheiden määrästä Helsingin osuus on kuitenkin merkittävä. Vuonna 2007 Suomessa oli 305 asunnottomia lapsiperhettä, joista 140 oli Helsingissä. Maahanmuuttajaperheitä heistä oli 25. Helsinki järjestää lapsiperheille kriisiasumista. Vuonna 2007 Helsinki asutti 180 asunnottomia lapsiperhettä. Kaiken kaikkiaan asunnottomien määrä on ollut laskussa 2000- luvun ajan. Vuonna 2000 Suomessa oli 780 asunnottomia perhettä. (ARA selvityksiä 2008)

Nuorten asunnottomuus on lukumääräisesti suurempi ongelma. Helsingissä oli vuonna 2007 yhteensä 460 alle 25-vuotiasta asunnottomia nuorta, joista pitkäaikaisasunnottomia oli 200. Kun asunnottomiksi lasketaan myös tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asuvat nuoret, lienee määrä todellisuudessa paljon suurempi. Lisäksi Helsingissä on tyypillistä,

⁵ ahtaasti asuvaksi lasketaan asutokunta, jossa on enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti (keittiötä ei lasketa mukaan).

että itsenäistyminen lapsuuden kodista myöhästyy muuhun Suomeen verrattuna vuokra-asuntojen puutteen ja asumisen kalleuden vuoksi. (NAL)

2.1.3 Lapsiperheiden työllisyystilanne on hyvä

Viime vuosina lapsiperheiden vanhempien työllisyystilanne on kohentunut Helsingissä. Vuonna 2004 kahden vanhemman perheistä 71 prosentissa molemmat vanhemmat kuuluivat työvoiman piiriin ja 94 prosentissa ainakin toinen. Molemmat vanhemmat olivat työttömiä vain alle prosentissa perheistä. Vuodesta 2000 vuoteen 2004 työllisten määrä vähentyi hiukan Helsingissä, mutta 2005–2007 työllisyystilanne on parantunut jälleen. Taustalla on ollut taloudellinen noususuhdanne ja avoimien työpaikkojen lisääntyminen. Kuitenkin yksinhuoltajien osuus työvoiman ulkopuolella on kasvanut. (Salorinne 2007,41)

Lasten määrällä on vaikutusta vanhempien työvoiman ulkopuolella olemiseen. Suurperheissä ainakin toinen vanhempi oli työttömänä jopa 23 prosentissa. Yksinhuoltajista, joilla oli 4 tai useampi lapsi, työssä oli vain 40 prosenttia. Heistä osa oli työttömänä (noin 20 %) ja osa (40 %) työvoiman ulkopuolella eli äitiys-, isyys- vanhempainvapaalla tai hoitovapaalla. Lasten iällä on suuri vaikutus työllisyyteen – mitä suurempia lapsia perheessä on, sitä suurempi työllisten vanhempien osuus myös on. Pikkulapsiperheissä vanhemmat ovat työvoiman ulkopuolella ollessaan vanhempainlomalla tai hoitovapaalla. (Salorinne 2007, 41–43)

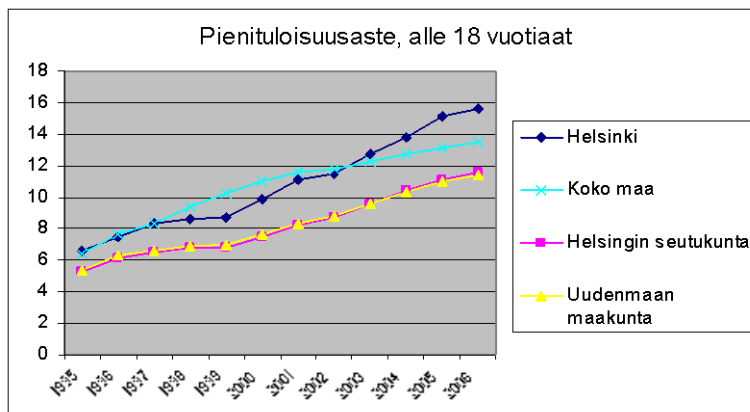
Vuoden 2009 taloustilanne on ennusteiden mukaan hyvinkin paljon synkkenevä, joten hyvinvointisuunnitelmakaudella (2009–2012) niin lapsiperheiden kuin nuorten työllisyystilanteessa on odotettavissa heikkenemistä.

2.1.4 Polarisoitunut kehitys hyvin toimeentuleviin ja köyhiin lapsiperheisiin

Viime vuosikymmeneen nähden lapsiperheiden tulokehitys on tasaantunut 2000 -luvulla. Vuosina 2000–2004 kasvua oli vain noin 5 prosenttia, kun 90 -luvun lopulla kasvua oli jopa runsaat 30 prosenttia. Vuonna 2005 kahden huoltajan lapsiperheiden veronalaiset keskimääräiset vuositulot olivat 73 600 euroa. Yksinhuoltajilla tulokehitys on heikkoa, keskimääräiset vuositulot olivat vain 24 000 euroa. Yksinhuoltajien tuloissa eivät näy elatusavut tai -tuet tai muut verottomat tulonsiirrot, jotka hieman korottavat kyseisten perheiden tulotasoa. (Hietaniemi 2007, 46) Nuorten tulonsaajien määrä on kasvanut 2000-luvulla. Vuonna 2004 helsinkiläisistä tulonsaajista noin 20 prosenttia oli alle 25 -vuotiaita. Alle 16 -vuotiaiden osuus oli noin 6 prosenttia, 17–19 -vuotiaiden osuus vajaa 4 prosenttia ja 20–24 -vuotiaiden osuus noin 10 prosenttia. (Salorinne 2007, 38)

Lapsiperheiden tulotason polarisoituminen näkyy erityisesti Helsingissä. Täällä sekä pienituloisiin lukeutuvia on suhteellisesti enemmän kuin valtakunnallisesti. Vuonna 2005 pienituloisia lapsiperheitä (alle 20 000 euroa vuodessa ansaitsevia) oli 8,5 prosenttia, kun koko maassa luku oli vajaa 6 prosenttia. Suurituloisia (yli 80 000 euron vuosituloilla) puolestaan Helsingissä oli yli 27 prosenttia lapsiperheistä ja koko maassa hieman yli 15 prosenttia. Yksinhuoltajien perheistä erityisen suuri osa on pienituloisia. Heistä oli pienituloisia, alle 10 000 euron vuosituloilla, vuonna 2005 noin 26 prosenttia (koko maa noin 24 %) ja suurituloisia, yli 35 000 euron vuosituloilla 17 prosenttia (koko maa yli 10 %). (Hietaniemi 2007, 47)

Lasten (alle 18 -vuotiaiden) köyhyys näyttää lisääntyneen Helsingissä merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Viime vuosikymmenen puolivälissä pienituloisuus⁶ aste oli Helsingissä 6,6 % ja koko maassa 6,4 %. Vuodesta 2004 lasten pienituloisuusaste on erityisesti Helsingin osalta kääntynyt nousuun ja 2006 määrä oli jo 15,6 %, kun koko maassa vertailuluku oli 13,5. (kuvio 8).

Kuvio 8. Helsingin alle 18-vuotiaiden pienituloisuusaste. Lähde: Leena Hietaniemi, Tiek

Toimeentulotukiasiakkaiden määrä on kuitenkin pienentynyt. Lapsiperheellisiä asiakkaita oli 2934 vuonna 2000 ja 2183 vuonna 2007 (6,3 %). Alle 18 -vuotiaita lapsia näissä perheissä oli 11 461. Yksinhuoltajia toimeentulotuen saajissa oli 4662 vuonna 2000 ja 4052 vuonna 2007 (11,8 %) eli lähes kaksi kertaa enemmän kuin lapsiperheellisiä yleensä. Alle 18 -vuotiaita lapsia näissä perheissä oli 6556 lasta. Vuonna 2006 helsinkiläisiä maahanmuuttajaperheitä oli toimeentulotukiasiakkaana 8922 perhettä, joista lapsiperheitä 2510. Lapsia näissä perheissä oli yhteensä 5417. Näin ollen näyttää sille, että pienituloisiin muodostuu väliinputoajien joukko, jotka ovat köyhiä, mutta eivät ole oikeutettuja toimeentulotukeen. (Hietaniemi 2008, Sosv toimeentulotuki vuositilasto 2007)

Pienituloisuuden taustatekijöitä ei ole juuri tutkittu. Taustalla näyttävät olevan yksinhuoltajuuteen ja maahanmuuttajaperheisiin liittyvät (työttömyys, suuri lapsimäärä/perhe) tekijät. Kaikista toimeentulotukea saavista lapsiperheistä yksinhuoltajien osuus on jopa 65 %. (Sosv toimeentulotuki vuositilasto 2007)

Toisaalta pienituloisuuden laskentaperusteeseen vaikuttaa suurituloisuus, jolloin tulotason polarisoituminen ja suurituloisten tuloluokan kasvu vaikuttaa pienituloisuuden laskentaperusteisiin. Lapsiperheiden köyhtyminen on jokatapauksessa huolestuttava kehityskulku, johon on puututtu myös valtakunnallisesti.

2.1.5 Helsinkiläisten vanhempien kuva vanhemmuudestaan

Helsinkiläisille vanhemmille tehtiin osana hyvinvointisuunnitelmaa kysely vanhemmuuteen liittyvistä iloista ja haasteista syksyllä 2008. Kysely toteutettiin avoimella internetkyselyllä ja siihen vastasi 346 helsinkiläistä vanhempaa. 91 % oli naisia ja alueittain vastaajat jakaantuivat ympäri Helsinkiä. Eniten vastauksia tuli kuitenkin itäisen suurpiirin ja pohjoisen suurpiirin alueelta, missä myös suurin osa lapsiperheistä asuu. Suurin osa vastaajista (64 %) asui ydinperheissä. Yksinhuoltajaperheitä oli 23 % ja uusperheitä 11 %. Suurimmalla osalla vastaajista (62 %) oli 2-3 lasta.

⁶ Pienituloisiksi on määritelty ne kotitaloudet, joiden ekvivalentti tulo (=käytettävissä oleva rahatulo OECD-kulutussyksikköä kohden) jää pienemmäksi kuin 60 prosenttia kaikkien kotitalouksien mediaanitulosta

Lapsiperheiden arki

Helsingissä lapsiperheet muuttavat vilkkaasti ja kyselyssä tiedusteltiin myös muuttojen vaikutuksia perheen elämään. Yli puolet vastaajaperheistä (58 %) oli muuttanut lasten syntymän jälkeen 1-2 kertaa ja 3-4 kertaa muuttaneita oli 16 %. Neljännes perheistä ei ollut muuttanut kertaakaan. Suurin osa vastaajista (82 %) oli sitä mieltä, ettei muutoista ollut aiheutunut lapsille mitään sopeutumisvaikeuksia. Jos sopeutumisvaikeuksia oli esiintynyt, ne liittyivät tavallisimmin lapsen sopeutumisvaikeuksiin. Lapsi haikaili vanhaa kotia, vanhoja kavereita ja päiväkotia tai koulua. Moni vastaajista kuitenkin mainitsi, että sopeutumisvaikeudet olivat väliaikaisia ja niihin vaikutti lapsen ikä muutettaessa. Kaikista vastaajista 71 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän nykyinen asuntonsa oli nyt heidän perheelleen sopiva.

Perheillä oli erilaisia sääntöjä. Säännöt muuttuvat luonnollisesti lapsen kasvaessa ja säännöistä myös sovitaan yhdessä. Suurin osa vastaajista (63 %) kertoi, että heidän perheessään aikuiset määräävät ja säännöt ovat selvät. Yli kolmannes kertoi, että rajat neuvotellaan yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Vain kolme vastaajaa (1 %) kertoi, että he suosivat vapaata kasvatusta. Vanhemmat kertoivat tietävänsä hyvin, mitä lapset kulloinkin tekevät. Suurin osa vanhemmista (88 %) myös kertoi tuntevansa lastensa kavereiden vanhempia. Hieman yli puolet vanhemmista (52 %) ei ollut sopinut kavereiden vanhempien kanssa yhteisistä säännöistä lapsille. Kysyttäessä, minkä ikäisen lapsen voi mielestänne jättää viikonlopuksi yksin kotiin vastaukset painoutuivat 15–16-vuoteen. Annetut iät vaihtelivat 9 ja 24 vuoden välillä.

Perheen yhteisten säännöllisten ruokailujen on todettu eri tutkimuksissa olevan yksi lapsia suojaava tekijä, mutta se kertoo myös perheen ajankäytöstä. Suurempi osa vastaajista (65 %) kertoi syövänsä melkein päivittäin perheensä kanssa yhdessä ja lähes kaikki vastaajat pitivät perheensä ruokailutottumuksia monipuolisina (96 %). Hieman yli puolet vastaajista kertoi, että heidän perheellään on säännöllisesti yhteistä aikaa ja sitä pidetään tärkeänä. Jotain ajankäytön ristiriidoista kuitenkin kertoo se, että vain vähän yli puolet vastaajista kuitenkaan oli tyytyväinen perheen tämän hetkiseen ajankäyttöön. Lähes kaikki vastaajat kertoivat, mitkä asiat ovat tärkeimpiä koko perheen yhdessä tekemiä asioita. Vastaajista suurimman osan mielestä tärkeimpiä yhdessä tehtyjä asioita olivat perheen yhteiset ulkoiluhetket ja ruokahetket. Tärkeitä yhdessä tehtyjä asioita olivat myös yhdessä oleilu, yhteiset keskustelut, yhdessä leikkiminen sekä elokuvien tai tv:n katselu perheen kesken. Vanhemmat pitivät tärkeinä asioina myös yhdessä tehtyjä kotitöitä ja perheen yhteisiä harrastuksia.

Suurin osa vastaajista (66 %) oli myös jonkin verran tai hyvin huolissaan perheensä hyvinvoinnista. Tämä oli hieman yllättävä tulos, koska muut kysymykset eivät suoranaisesti selittäneet näin suurta huolta, mitä sen takana on. Talous voi olla yksi syy. Hieman yli puolet kertoi, että perhe tulee taloudellisesti melko tai erittäin hyvin toimeen. Hieman alle puolet taas arvioi, että rahat joko riittävät juuri tarvittaviin menoihin (35 %) tai rahasta on jatkuva pula (13 %). Kysyttäessä ”minkä koet vanhempiana vaikeimmaksi asiaksi mahdollisissa talousongelmissa?” vanhemmat pitivät vaikeimpina asioina mm. sitä, että ei pysty turvaamaan lapsilleen harrastuksia tai että on vaikeuksia hankkia lapsen tarvitsemaa vaatetusta tms. Lasten ja nuorten elämässä kulutus näyttelee jo merkittävää osaa ja vastauksista on luettavissa, kuinka vanhemmat yrittävät välttää lapsen syrjäytymisen kokemusta. Asuminen ja eläminen pääkaupunkiseudulla on kallista, mikä tuotiin esiin myös useissa vastauksissa. Talousongelmat heijastuvat usein myös

vanhempien parisuhteeseen. Avovastauksista on luettavissa, että usea talousongelmissa kamppaileva vastaaja oli työssä käyvä yksinhuoltaja.

"Raha-asioista tulee puhua lasten kanssa, mutta en voi sysätä vastuuta tai ainaista huolta lasten harteille. Kun on verkostosta huolimatta yksin raha ongelmien kanssa, se latistaa. Jotenkin ei kehtaa aina puhua sukulaisten, ystävien ja muiden kanssa pelkästään rahasta ja siitä ettei se riitä mihinkään.

"Lapseni ystävät ovat varakkaista perheistä ja aika ajoin olen pahoillani lapseni puolesta, että emme pysty ostamaan hänelle samaa, mitä hänen ystävilleen on. Olen yrittänyt painottaa kovasti muita arvoja ja onneksi lapsemme on toistaiseksi osoittanut erittäin hyvää ymmärrystä.

Pinna kiristyy, parisuhde rakoilee ja lapsetkin kärsivät riidoista. On todella harmi ettei rahan puutteen vuoksi voi tarjota lapsille sellaisia harrastusmahdollisuuksia kuin haluaisi. Itselle ei voi ostaa uusia vaatteita. Kodin hankintoja on myös täytynyt lykätä hamaan tulevaisuuteen. Autosta on pitänyt luopua jo kaksi vuotta sitten. Jalkasin juostaan ruokatarjousten perässä. Käydään useammassa kaupassa ja mietitään tarkkaan mistä kaupasta saa margariinin, maidon ja makaronit halvimmalla. Tarvittaessa käydään kauppareissulla kolmessa eri kaupassa. Hintatietoisuus on kasvanut. Viimeistä myyntipäivää lähestyvät ruokatuotteet, jotka myydään 50 % alennuksella, ovat jokapäiväistä ruokaa perheessämme. Ilman niitä emme selviäisi!!!!

18 -vuotiaani joutuu lukion ohella työskentelemään ja maksamaan " oman elämänsä ". Ennen teimme pieniä lomaretkiä yhdessä ja koimme ne ihanaksi ajaksi yhdessä ilman arjen paineita... Nyt se on tyystin mahdotonta.. Mikä on katkeraa, olenhan ollut työelämässä mukana täysipäiväisesti koko ajan.. Olen joutunut toteamaan, että yksinhuoltajan asema heikkenee radikaalisti lapsen täytettyä 17. Koen että minut ja perheeni on jollain tavalla hylätty..

Asuminen kallista, monipuolista ja terveellistä ruokaa harvoin pystyy ostamaan, harrastuksia ei voi olla lapsella eikä minulla. Vaatteita ostan lapselle, mutta en 5 vuoteen itselleni. Töissä, mutta väliintippuja tuloissa eli mini tuet."

Työn ja perheen yhteensovittaminen on yksi lapsiperheiden arkea merkittävästi koskettava asia. Suurin osa tähän kyselyyn vastanneista (60 %) koki, että perheen ja työn yhteensovittaminen vaatii tasapainoilua, mutta sujuu, mutta 11 prosentin mielestä työ ja perhe-elämä olivat ristiriidassa. 148 vastaajaa oli maininnut erilaisia perheen ja työn yhteensovittamiseen liittyviä ongelmia. Vastaajat kokivat suurimmaksi ristiriitojen aiheuttajaksi ajanpuutteen. Monet vastaajista kokivat aikapulan vaikuttavan sekä vanhemman omaan ajankäyttöön että lapsen ajankäyttöön. Lapsilla koettiin olevan turhan pitkiä päiväkotipäiviä tai liikaa aikaa yksin kotona. Vanhemmille ristiriitoja aiheuttivat jaksamattomuus kotona, hankalat poissaolot työpaikalta esim. lapsen sairauden vuoksi sekä epäsäännölliset työajat. Myös pääkaupunkiseudulle tyypilliset pitkät välimatkat kodin, päivähoidon ja työpaikan välillä mainittiin arkea kiristävinä tekijöinä. Vanhemmat kokivat ongelmallisiksi myös tilanteet, joissa toisella vanhemmalla oli hyvin poikkeavat työajat ja sukulaisverkosto asuu liian kaukana pystyäkseen auttamaan. Mielenkiintoista oli, että jopa 77 prosenttia vastaajista ilmoitti, että tekisi lyhyempää työpäivää, jos se vain olisi mahdollista.

"Tällä hetkellä huolena on 9-vuotiaan yksinäiset iltapäivät, kun iltapäiväkerhoa ei enää ole.

Osa-aikatyön järjestäminen on hankalaa. Työnantaja vaatii enemmän, kuin pystyy antamaan, se on pois perheeltä.

Silloin kun töissä on kiire, jää vähemmän aikaa lapsille. Väsyneenä ei jaksa olla "äiti", sitä helposti uppoutuu vaikka television ääreen ja unohtaa muut.

Toisen vanhemman pitkät työpäivät ja työmatkustelu vievät liiaksi aikaa muulta perheeltä. Toiselle vanhemmalle jää liian iso vastuu arjen sujumisesta, lapsen kasvatuksesta jne.

Itselläni on ylipitkät päivät, mutta mieheni ehtii onneksi hakemaan tarhasta ja hoitaa päivällisajat. Itse olen vain väsynyt ja koululaisen läksyjen kuulustelut ym. ovat välillä raskaita."

Vanhemmuuden ilot ja haasteet

Lapset tuottavat vanhemmilleen iloa ja merkitystä elämään. Iloa tuottavia asioita oli kertonut jopa 310 vastaajaa ja vastaukset liittyivät lasten kanssa elettyyn jokapäiväiseen arkeen. Suurin osa vastaajista kertoi iloa tuottavaksi asiaksi lasten ja vanhempien yhdessäolon ja yhteiset hetket monissa eri muodoissaan. Näitä asioita mainitsi 90 vastaajaa. Lasten kanssa keskusteluja arvostettiin, niissä kerrottiin sekä käytävän läpi päivän tapahtumia, että pohdittavan elämän pieniä ja suuria asioita. Vastauksissa nousi esiin myös lapsen "ominaislaadun" arvostaminen; avoimuus, spontaanisuus, ilo ja huumori. Myös lapsen oppimisen ja kasvun seuraaminen mainittiin merkittävänä vanhemmillekin iloa ja ylpeyttä tuottavana asiana.

"Yhdessä oleminen, kuunteleminen, puhuminen. Pysähtyminen hetkeen. Katsoa lasten tunteita siinä hetkessä.

Ihanaa on kun omat lapset kiipeävät syliin, halaavat ja sanovat " Äiti, minä rakastan sinua".

Lasten omat tarinat päivästään piristävät omaa päivääni. Lasten iloisuus ja innostuminen monista asioista tarttuu myös meihin aikuisiin.

Yhteinen aika ja harrastukset. Joka iltaiset 'turinatuokiot'. Nähdä uuden oppimisen riemun.

Yhteiset juttelut ja tekemiset. Illan herkätkätket ja vanhat tutut, edelleenkin toistettavat rutiinit: hetken rupattelu, iltakirjan lukeminen, unilaulu, unipusut ja hassut terveiset toiselle vanhemmalle kerrottavaksi. Ihanaa on myös nähdä, kun lapset ovat iloisia ja onnellisia kavereidensa kanssa. Ja se, kun onnistuu lohduttelemaan ja rauhoitttelemaan surullisen, pettyneen tai kiukkuisen lapsen.

Arjen pienet hetket. Lapsen kyky iloita aikuisen silmissä vähäisiltä tuntuvista asioista. Lapsen kehityksen seuraaminen. On ihanaa huomata, kuinka mahtava tyyppi omasta lapsesta on kasvamassa. Lapsen antama hellyys ja huomio, pyyteetön rakkaus. Yhteinen huumori.

Se, että he ovat tasapainoisia, itsenäisiä, sosiaalisia ja reippaita nuoria ihmisiä.

Yhdessä olo. Kun 17v poika kertoo rehellisesti (ainakin luotan niin) missä on ollut, kenen kanssa, mitä tekemässä. Ja pystyy ja haluaa keskustella hyvistä ja huonoista asioista (maraton keskusteluja isän kanssa). Nuorempi pojista ilahduttaa esim. laittamalla kellon herättämään aamulla, ennenkuin minä herään, valmistamalla aamukahvin ja herättämällä halausten kera.

Se, että he viihtyvät hyvin meidän vanhempien kanssa.

Yhteinen aika, ei sen kummempia tarvitse."

Erilaisia vanhemmuuteen liittyviä haasteita oli maininnut 110 vastaajaa. Haasteista ei ollut löydettävissä samanlaisia yhdistäviä tekijöitä kuin iloista vaan vanhemmuuden haasteina

koettiin hyvin erilaisia asioita. Yleisimpinä haasteina pidettiin lasten ikäkausien (esimerkiksi uhmaiän ja murrosiän) mukanaan tuomia ongelmia sekä erotilanteita ja muita vanhempien välisiä ristiriitatilanteita. Koko kyselyyn peilaten haasteet syntyvät ilmeisesti kulutukseen ja harrastusmahdollisuuksiin liittyen, jossa taloudella on tärkeä rooli. Myös työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeudet näkyvät vastauksissa. Perheiden ajankäyttöön oltiin melko tyytymättömiä ja perheet toivoivat mm. arkea helpottavaa kodinhoitoon liittyvää apua. Lasten ja nuorten kriittiset ikävaiheet ovat haastavia ja niihin kaivattiin niin tiedollista kuin vertaistukea. Etenkin murrosikäisten vanhempia näyttää huolettavan myös, millaiseen yhteiskuntaan lapset ovat itsenäistymässä. Yksinhuoltajat näkyivät vastauksissa monin tavoin – heidän kohdallaan kilpistyvät usein sekä taloudelliset, ajan käyttöön, kasvatuskysymyksiin sekä yksinäisyyteen liittyvät ongelmat. Yhteishuoltajien vastauksissa näkyi haasteena sekä vaikeus sopia yhteisistä kasvatusmalleista toisen huoltajan kanssa että toisaalta ikävä – lapsi ei ole aina läsnä arjessa ja ”jotain voi lipua ohi”. Myös erityislaster vanhemmat toivat kipeästi esiin useissa vastauksissaan hyvin erilaisia haasteita, joita heidän vanhemmuudelleen asettuu. Näiden vanhempien on toisaalta jaksettava usein raskastakin arkea vaativan lapsen kanssa, toisaalta toimittava ”asianajajana” viranomaisiin päin, pärjättävä palveluviidakossa ja hoidettava vielä työnsä perheen toimeentulon turvaamiseksi.

”Lapsiperheet ovat pulassa, ja tämä johtuu mielestäni monesta eri yhteiskunnallisesta syystä. Myös vastuunkantaminen ja rajojen asettaminen lapsille tuntuu olevan yhä vaikeampaa, olisi syytä korostaa perheneuvonnassa vanhempien omaa vastuuta. Omat paineeni johtuvat suurimmalta osin epävarmasta työtilanteesta. Haluaisin myös enemmän lapsia, mutta tässä elämäntilanteessa en uskalla.

Kuinka valmentaa lapsi selviämään tilanteista, joita nykylapsi joutuu pahimmillaan kohtaamaan (väkivalta, median ja mainosten seksi, epäluotettavat aikuiset jne.)?

Uhmaikä, vilkkaat poikalapset, väkivaltaisuuden, aggressiivisuuden ja kiroilun kurissa pito.

Murrosikä on aikamoinen haaste vanhemmille. Olisinkin toivonut alueelle jonkinlaista vertaisryhmää!

Murrosikäisen helsinkiläisen vanhempana on aika pelottavaa olla tässä pelottavassa maailmassa.

Kasvatusristiriidat: Se, että vanhemmat ovat lähtöisin eri taustoista, aiheuttaa ongelmia kasvatusperiaatteiden laatimisessa ja niistä kiinnipitämisessä.

Vanhempien välinen ristiriita, erilaiset näkemykset kasvatuksesta.

Parisuhde vähäisen yhteisen ja oman ajan melskeessä.

Yksin jatkuvan vastuun kantaminen, se sujuu, mutta olisi ihanaa, kun olisi joku kenen kanssa sen jakaa.

Kahden kodin väliset asiat. Ongelma ei niinkään ole siinä, että kodeissa olisi erilaiset säännöt tms. vaan, se miten itse koen, etten ole läsnä jokaisessa arjen hetkessä. Pelkään menettäväni hetkiä lasten elämästä.

Kommunikointi entisen puolison kanssa yhteishuoltajuudessa.

Vammaisen lapsen vanhemmuudessa on yksin. Ei vertaistukea. Jokaikaisen avunrippeen saa tapella eikä niitä juuri kerrota, vahingossa jostain kuulee ja sitten pitää itse selvittää, mikä tämä nyt olikaan.

Vastaajien vanhemmuudesta syntyy kuitenkin kokonaisuudessaan positiivinen kuva. Vanhemmat kokivat onnistuneensa vanhempina hienosti; melko hyvin koki onnistuneensa 75 prosenttia ja viidennes koki onnistuneensa erittäin hyvin. Melko huonosti tunsivat onnistuneensa vain 4 prosenttia ja erittäin huonosti 1 prosentti. Vastaajiksi olivat todennäköisesti valikoituneet ns. hyvin pärjäävät vanhemmat, mikä näkyy vastauksissa. Suurin osa vanhemmista myös koki voivansa joko melko hyvin (78 %) tai erinomaisesti (12 %). Suurin osa vastaajista koki, että heillä on mahdollisuus itselle mieluisten asioiden tekemiseen ainakin satunnaisesti (61 %) tai usein (35 %). Vanhemmat kertoivat harrastavansa liikuntaa, se ei kuulunut vain kahdeksan vastaajaan (2 %) arkeen.

Jos vanhemmuuteen kaivataan tukea, tukimuodoista suosituimpia olivat kodinhoitoapu (133 vastaajaa, 48 %) ja vanhempien vertaisryhmät (103 vastaajaa, 37 %). Yli kolmannes kaipasi lisätietoa lapsen eri ikävaiheista, noin kolmannes lasten kasvatukseen liittyvää neuvontaa sekä tietoa erilaisista lapsiperhepalveluista. 21 % kaipasi konkreettista apua perheen kohtaamiin ongelmiin.

Vastauksista ei voida vetää suoraan yleistettäviä johtopäätöksiä, mutta niistä saadaan kuitenkin hieman näköaloja helsinkiläiseen vanhemmuuteen. Vastausten perusteella vanhemmuuden ei voida väittää olevan kadoksissa. Suurin osa vastanneista tyytyväisiä omaan vanhemmuuteensa ja kokivat onnistuneensa vanhempina. Vastausten perusteella näyttää sille, että vanhemmuus on lasta arvostavaa, lapsen tarpeita huomioivaa, mutta perheissä lapsilla on myös rajoja ja sääntöjä. Vanhemmuuteen liittyy ehkä etenkin suurkaupunkiympäristössä monenlaisia haasteita, joihin ei ole yksiselitteisiä vastauksia. Vanhemmat tunnistavat erilaisia ongelmia ja ristiriitatilanteita sekä kaipaavat välillä konkreettista apua ja tietoa. (Hussi & Stenvall 2008)

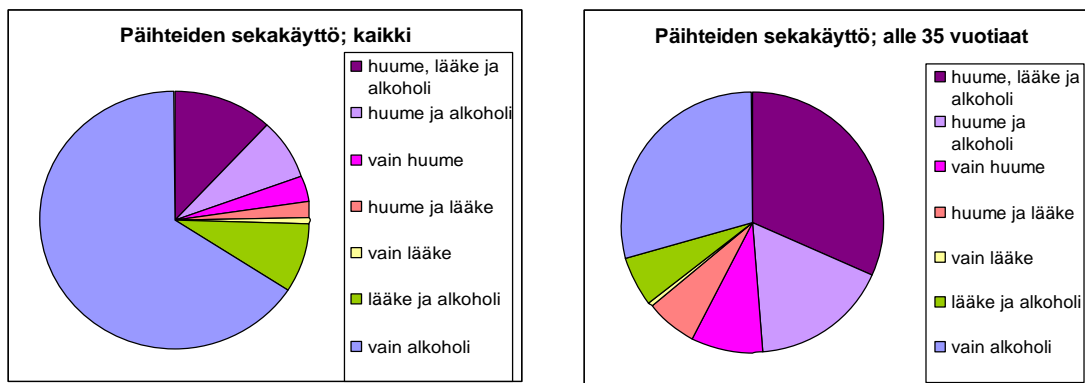
Parisuhdeongelmat ovat yksi lasten hyvinvointiin merkittävästi heijastuva tekijä. Lasten ja nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten huolta herättävät yleistyneet vaikeat ja pitkittyneet huoltoriidat. Näiden prosessien seurauksena kiistan kohteena olevat lapset sairastuvat yhä useammin psyykkisesti jopa niin, että tarvitsevat sairaalahoitoa (perheneuvolan ja perheoikeudellisten asioiden työntekijöiden haastattelut 2008).

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tutkinut lasten huoltoriitojen oikeuskäsittelyjä. Sen mukaan hovioikeuskäsittelyn keskimääräinen pituus oli Helsingin hovioikeudessa noin 6 kuukautta. Alioikeudessa lapsiasiat ratkaistaan vastaavasti keskimäärin 8 kuukaudessa (valtakunnallinen keskiarvo). Näin ollen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan oikeudenkäynnin kokonaiskesto, käräjä- ja hovioikeuskäsittelyineen, oli noin puolitoista vuotta, mikä on todella pitkä aika lapsen elämänkaarella. Vaikeissa riitatapauksissa oikeudenkäynnin kesto voi olla huomattavasti tätäkin pidempi. Tutkimuksen mukaan hovioikeuteen edenneet huoltoriidat olivat hyvin vaikeita ja jopa kolmasosa ns. kroonistuneita huoltoriitoja eli yhä uudelleen käsittelyyn tuotuja. Näillä perheillä oli myös paljon psykososiaalisia ongelmia. Jopa 40 % näistä perheistä oli lastensuojelun asiakkaana. (Valkama & Lasola 2008)

2.1.6 Päihteidenkäytön vaikutukset lapsiin ja nuoriin

Päihteiden käyttö on lisääntynyt suomalaisissa perheissä merkittävästi 2000- luvulla. Vuonna 2004 tehty alkoholiveron alennus on vaikuttanut alkoholin kokonaiskulutukseen sekä alkoholiperäisten sairauksien määrän kasvuun. Kun vuonna 2000 alkoholin kokonaiskulutus oli valtakunnallisesti 8,6 litraa⁷ (a'100 %), vuonna 2007 kulutus oli kasvanut 10,5 litraan. Helsingissä kokonaiskulutus oli vuonna 2007 hieman alle valtakunnallisen tason eli 10,1 litraa. (Taskumatti, Stakesin päihdetapauskasenta, Päihdetilastollinen vuosikirja 2007)

Jotain tulevaisuuden trendeistä kertovaa lienee se, että vaikka koko väestön osalta pelkän alkoholin ongelmakäyttäjiä on noin 60 %, niin alle 35 -vuotiaiden osalta luku on noin 25 % (kuvio 9). Merkittävä osa (yli 25 %) alle 35 -vuotiaista on huumeiden, lääkkeiden ja alkoholin sekakäyttäjiä ja noin 20 % alkoholin ja huumeiden sekakäyttäjiä. (Taskumatti, Stakesin päihdetapauskasenta, Päihdetilastollinen vuosikirja 2007)

Kuvio 9. Päihteiden sekakäyttö vuonna 2007. Lähde: Päihdetapauskasenta, Stakes

Helsingiläisille korvaushoidon potilaille (n=98) syksyllä 2008 tehtyyn kyselyyn vastanneilla oli yhteensä 56 lasta. Näistä 38 lasta asui vastaajien (26 vanhempaa) kotona. 18 lapsista asui joko osin vastaajien (17 vanhempaa) luona (yhteishuolto, tapaamiset), kokonaan toisen huoltajan luona, lapsi asui itsenäisesti tai lapsi oli sijoitettu. (Kysely Helsingiläisille korvaushoidon potilaille 2008)

Alkoholin kulutuksen lisääntyminen näkyy siitä aiheutuissa lieveilmiöissä, jotka heijastuvat usein myös lapsiin. Päihteiden käyttö on myös suurin lastensuojelun tarvetta aiheuttava tekijä. Vuonna 2007 kaikista helsinkiläisistä huostaanotoista noin 26 prosentissa taustalla oli päihteet (kts. sivu 41). Vuoden 2007 ennakkotietojen mukaan poliisin kotihälytysten määrä kasvoi valtakunnallisesti runsaat 4 prosenttia. Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä kasvoi reilut 11 prosenttia ja törkeät pahoinpitelyt lisääntyivät 16 prosenttia. Rattijuopumustapausten määrä kasvoi lähes 7 prosentilla. Päihtyneenä säilöön otettujen määrä lisääntyi 2 prosenttia. Alkoholisairauksien hoitajaksoit pysyivät vuonna 2006 lähes edellisvuoden tasolla. Sairaaloissa kirjattiin 26 016 hoitajaksoa, joissa alkoholi oli päädiagnoosina, missä lisäystä oli 7 % vuoteen 2003 nähden. Suomessa vuonna 2006 alkoholin käytön seurauksena kuoli 3 049 henkeä, mikä oli noin 30 % enemmän kuin vuonna 2003. Tapaturmaan tai väkivaltaan päihtyneenä kuolleiden määrä kasvoi vuodesta 2003 vuoteen 2006 noin 12 %. (Alkoholin kulutus 2007, Stakes, Helsingin Sosv tilastot)

⁷ alkoholijuomien kulutus 15 vuotta täyttäneeltä asukasta kohden

Päihdeongelma kietoutuu usein muuhun moniongelmaisuuuteen. Mielenterveysongelmia oli 48 prosentilla päihdeongelmaisista vuonna 2007. Mielenterveyden häiriöitä on erityisesti naisilla (60 %), mutta myös nuorilla, alle 35 -vuotiailla (58 %). Myös huumeiden käyttäjillä esiintyy runsaasti mielenterveyshäiriöitä (56 %). (Päihdetapaustilasto 2007, Stakes) Näin ollen annettavan avun tulee myös olla moniammatilliseen osaamiseen perustuvaa, päihde- ja mielenterveysproblematiikan huomioivaa.

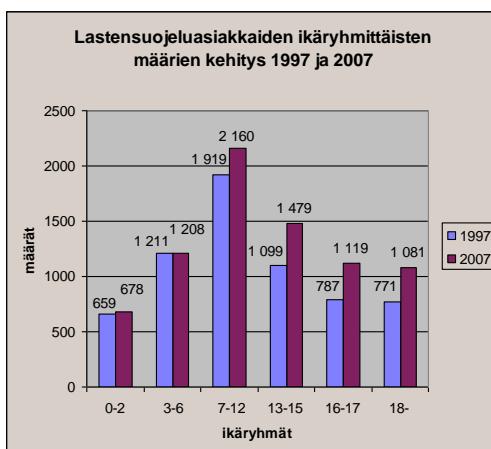
Lasten kannalta huomioitavaa on, että päihdeongelmat tuottavat ylisukupolvisia vaikutuksia. Nuoruusiässä vanhempien ongelmallinen päihteiden käyttö on riski, että myös nuorella ilmenee päihdeongelmia. Taustalla on niin biologiseen perimään kuin sosiaaliseen kasvuympäristöön liittyviä tekijöitä. Ketju on kuitenkin mahdollista katkaista oikea-aikaisen ja -muotoisen avun turvin. Huomattavaa myös on, että lapsuuden kodissa tapahtunut ja oma ongelmallinen alkoholinkäyttö heijastuvat voimakkaasti etenkin äitien, mutta myös isien tunteeseen omasta riittämättömyydestä ja väsymisestä vanhempana. Vanhemman väsymys on yksi hyvin yleisesti määritelty lastensuojelun tarvetekijä⁸. Lisäksi vaikutukset heijastuvat niin äitien kuin isien kokemukseen psyykkisestä terveydentilastaan ja nimenomaan psyykkiseen oireiluun. (Holmila & Raitasalo 2008, 294–299)

2.1.7 Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarve on kasvava

Vaikka suomalaiset ja helsinkiläiset lapset ja nuoret näyttävät voivan eri mittareilla tarkastellen hyvin, erityispalvelujen tarve ja käyttö ovat lisääntyneet merkittävästi kuluvalle vuosikaudelle. Varsinaisen sairastavuuden lisääntymisen ohella taustalla voi myös olla hoidon painottuminen erikoissairaanhoidon ja sen myötä diagnostiikan kehittyminen (Rimpelä 2008, Salmi 2008). Lasten ja nuorten oirehdinta vaikuttaa kuitenkin muuttuvan yhä rajummaksi ja monisyisemmäksi.

Lastensuojeluasiakkuuden tarve on yksi selkeä mittari sille, kuinka lapset ja nuoret voivat. Asiakkuuksien syntymiseen voivat vaikuttaa monet muutkin seikat, kuten madaltunut kynnys avun hakemiseen tai moniammatillisen asiakasohjauksen tehostuminen. Määrät kertovat kuitenkin myös lasten ja nuorten pahoinvoinnin kehityksestä.

Lastensuojelun tarve on kasvanut 2000 -luvun ajan. Vuonna 2007 asiakkaana helsinkiläisistä lapsista ja nuorista oli noin 8 prosenttia eli 7725 lasta ja nuorta. Kasvua on tapahtunut yli 7 -vuotiaiden asiakkaiden määrässä (kuvio 10).

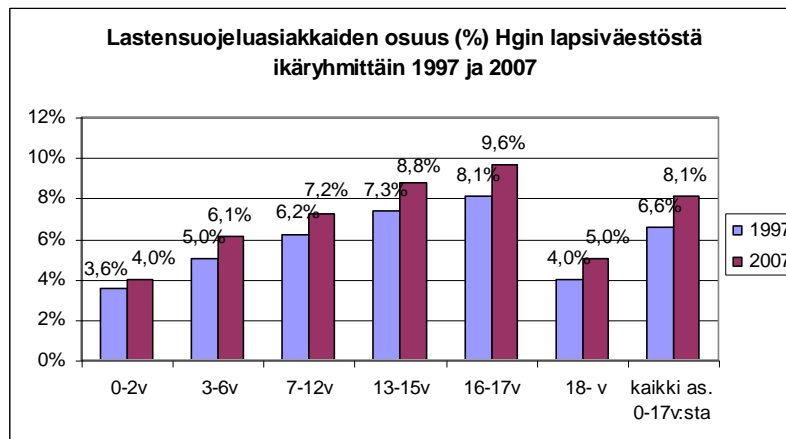

Kuvio 10. Lastensuojelussa ikäryhmittäisten määrrien kehitys 1997 ja 2007. Lähde: Sosv vuositilastot.

⁸ Lastensuojelutarpeen selvityksessä sosiaalityöntekijän ja asiakkaiden yhdessä määrittelemät tekijät. Sosv tilastot

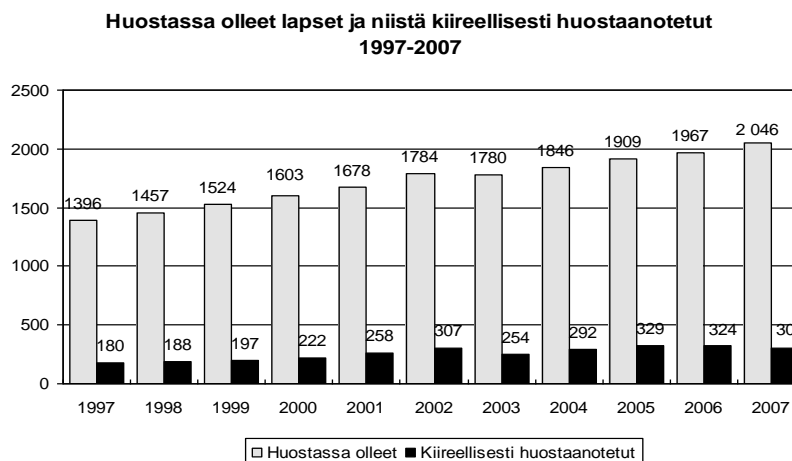
Pojilla lastensuojelutarvetta syntyy hieman enemmän (53 %) ja osuus on pysynyt jotakuinkin samana vuosikymmenen ajan.

Lasten väestöosuuden muuttuessa on tärkeä tarkastella faktuaalisten määrien lisäksi asiakkaiden vuosittaista suhteellista osuutta lapsiväestöstä (kuvio 11). Suhteutettuna koko väestöön lastensuojeluasiakkaiden määrät ovat kasvaneet kaikissa ikäryhmissä. Kuitenkin nuorten suhteellinen osuus nousee tässäkin tarkastelussa esiin. Vuonna 2007 lastensuojeluasiakkaista 13–15 v. suhteellinen osuus ikäryhmänsä lapsiväestöstä oli 8,8 % ja 16–17 v. osalta peräti 9,6 %. Tämä kehitys haastaa pohtimaan varhaisen tuen tarvetta ja tarjontaa juuri nuorten kohdalla.

Kuvio 11. Avohuollon (perhekeskusten) lastensuojeluasiakkaiden ikäryhmittäiset osuudet kaupungin lapsiväestöstä vuosina 1997 ja 2007. Lähde: Sosv vuositilastot.

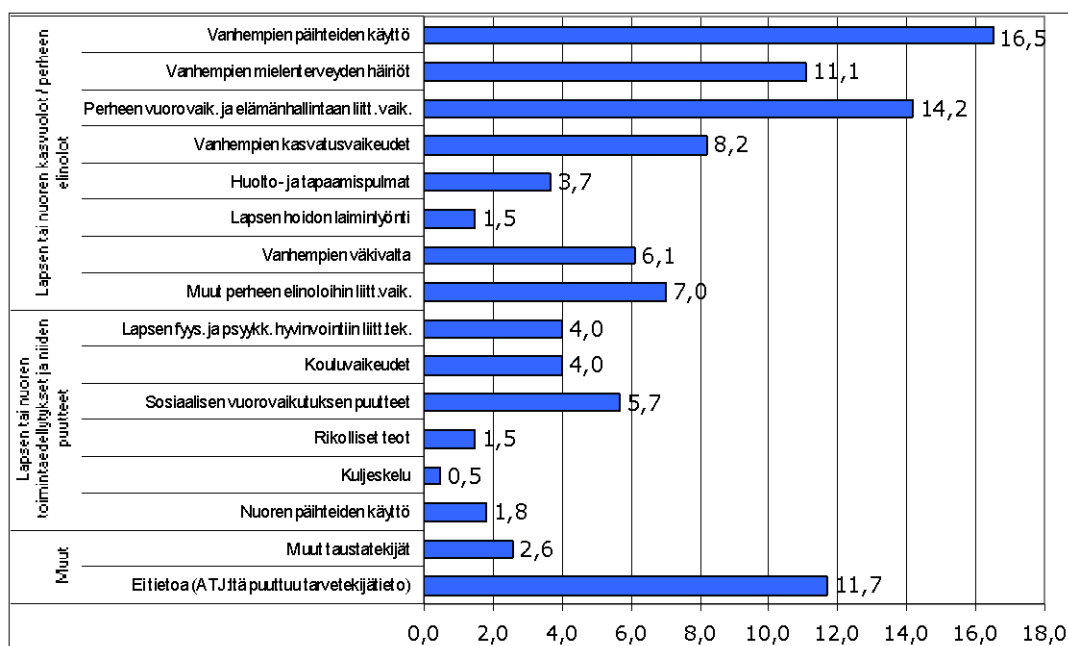
Suurin osa asiakkaista on avohuollon asiakkaana (n 90 %). Uusien huostaanotettujen määrä on kuitenkin kasvanut (36 %) vuosikymmenen alusta laskien. Kiireellisten huostaanottojen määrä on kasvanut peräti 38 prosenttia tuolla ajalla (kuvio 12).

Kuvio 12. Huostassa olleiden ja kiireellisesti sijoitettujen lasten määrät vuosina 1997–2007. Lähde: Sosv vuositilastot.

Lastensuojelun asiakkuuteen johtavat ongelmat ovat pysyneet samoina vuosien aikana. Yleisimmät syyt lastensuojelun asiakkuuteen ovat vanhemmuuteen liittyviä asioita (68 %).

Ongelmat⁹ liittyvät vanhemman tai huoltajan päihteiden käyttöön (16,5 %), erilaisiin vaikeuksiin perheen vuorovaikutuksessa (n. 14 %) ja mielenterveyden ongelmiin (n. 11 %) (luvut vuonna 2007). Lastensuojeluasiakkaiden kohdalla päihdeongelmien ilmoitetaan liittyvän yleisimmin alkoholin käyttöön, tilastoituja seka- ja huumeiden käyttäjiä on vähemmistönä. Lapsen omaan toimintaan liittyviä syitä oli noin 18 prosentissa tapauksista. Syyt ovat hyvin erilaisia ja hajautuneita, mutta usein kyse on nuoren psyykkisestä ja fyysisestä pahoinvoinnista, koulukäyntiin liittyvistä ongelmista, sosiaalisen vuorovaikutuksen puutteista ja päihteiden käytöstä (kuvio 13).

Kuvio 13. Lastensuojelun ja lastensuojelun avohuollon tarvetta aiheuttavat tekijät 2007 (%).
Lähde: Sosv vuositilastot.

Nuoret ovat yhä haastavampi ryhmä lastensuojelussa. Lastensuojelun asiakkuuden syytekijöitä ei ole Helsingissä tilastoitu erikseen nuorten osalta, mutta tässä ikäryhmässä syyt liittyvät luonnollisesti voimakkaammin nuoren omaan toimintaan ja oirehdintaan kuin suoranaisesti vanhempiin. Kyseessä on tällöin usein koulupinnausta, karkailua, ongelmia perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa sekä päihteiden käyttöä. Taustalla toki on usein myös vanhempien moniongelmaisuuksia, mikä heijastuu nuoren oirehdintaan.

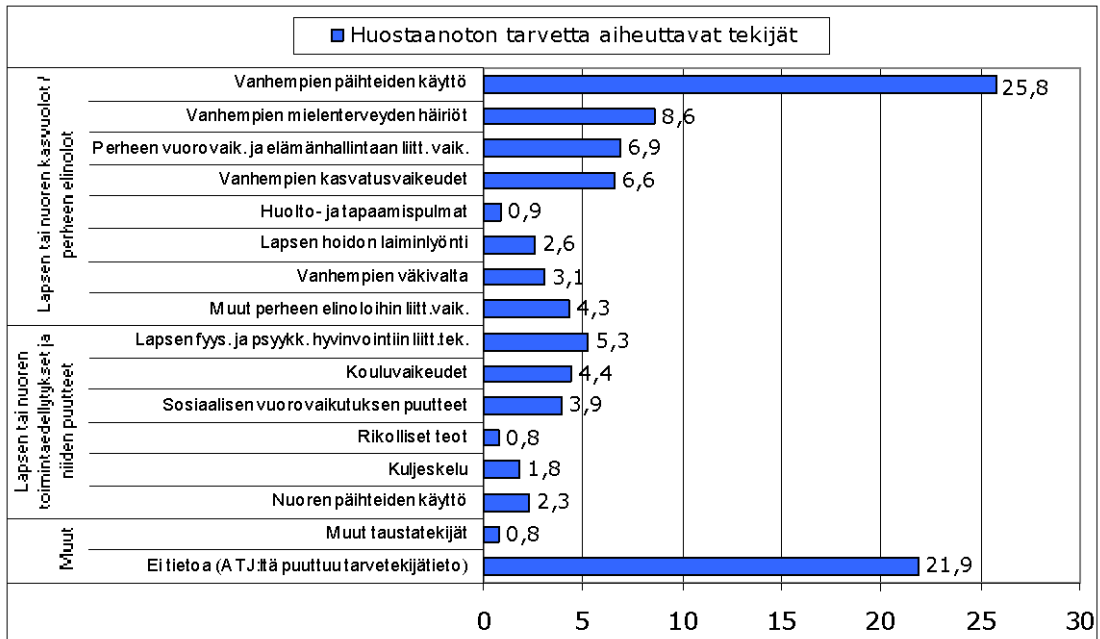
Lastensuojelun asiakkuuksia koskevissa tutkimuksissa on todettu, että juuri nuorten kohdalla ensimmäinen puuttuminen voi olla jopa sijoitustarve. Nuoren oireilu on tällöin niin rajua, että avohuollon tukitoimet todetaan riittämättömäksi suojaamaan häntä itseään tai muita. On myös merkkejä, että vanhemmat uupuvat rankasti oireilevan nuoren kanssa ja jopa pyytävät lapsensa huostaanottoa. Perinteisten lastensuojelun auttamiskeinojen lisäksi on tarve kehittää erityisesti nuorille toisaalta varhemmin, toisaalta intensiivisemmin ongelmiin vastaavia tukimuotoja. (Heikkinen 2007, Myllärniemi 2005).

Yksi ongelmaryhmä ovat psyykkisesti pahoin oireilevat, kenties myös kehitysvammaiset nuoret, joiden erittäin vaikean oireilun vuoksi ainoaksi vaihtoehdoksi on näyttänyt jäävän sijoitus lastensuojelulaitoksiin. Kehityskulku ei ole ollut suunniteltu ja tulisikin pohtia

⁹ Asiakastietojärjestelmään tilastoitu ensisijainen syy asiakkuuteen. Yleensä asiakkaalla on useita eri syitä lasten suojelutarpeeseen.

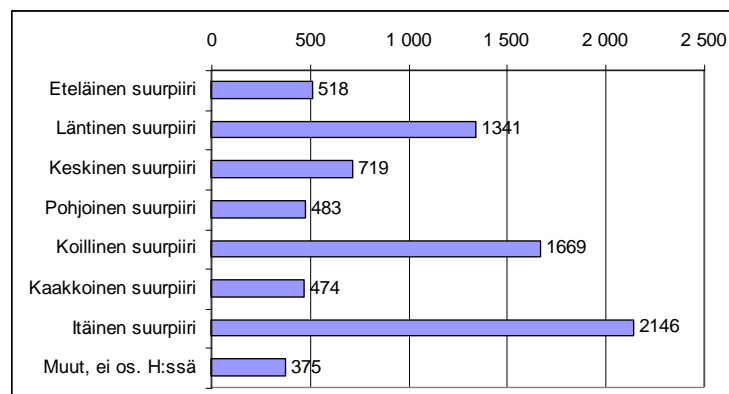
uudelleen, millainen hoito on näille nuorille tarkoituksen mukaisinta ja missä sitä pystytään tarjoamaan niin, että se tukee pahoin psyykkisesti sairasta nuorta, mutta on myös suhteutettu henkilökunnan osaamiseen ja resursseihin.

Huostaanottojen kohdalla korostuu vanhempien päihteiden käyttö (noin 26 %). Seuraavana tulevat vanhempien mielenterveyden häiriöt, perheen vuorovaikutukseen ja elämänhallintaan liittyvät vaikeudet ja vanhempien kasvatustekijät. On myös huomaitava, että huomattavassa osassa asiakkuuksia ei ole merkitty syytekijää lainkaan (kuvio 14). (Sosv tilastot vuonna 2007).

Kuvio 14. Lastensuojelun huostaanoton tarvetta aiheuttavat tärkeimmät syyt vuonna 2007. Lähde: Sosv vuositilastot.

Alueittain tarkasteltuna lastensuojeluasiakkuuksien määrä eri suurpiireissä vaihtelee jonkin verran. Eniten lastensuojeluasiakkuuksia on määrällisesti Itäisessä suurpiirissä, jossa vuonna 2007 lastensuojelun asiakkaana oli 2146 alueen lapsista. Seuraavana on Koillinen ja Läntinen suurpiiri (kuvio 15). Suhteelliset osuudet vaihtelevat tästä eli suhteessa ikäryhmäänsä (0-17v.) eniten lapsia on asiakkaana Keskisessä suurpiirissä (10,3 %), seuraavaksi Itäisessä suurpiirissä (10,1 %) ja kolmanneksi Koillisessa suurpiirissä (8,5 %)

Kuvio 15. Lastensuojeluasiakkaiden määrä suurpiireittäin vuonna 2007. lähde: Sosv vuositilastot.

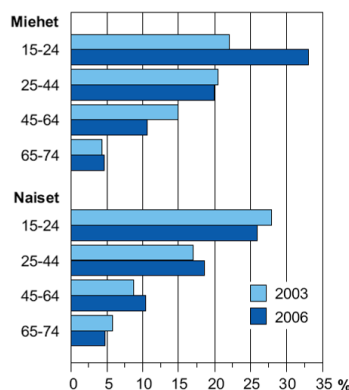
2.1.8 Lasten ja nuorten turvallisuus Helsingissä

Lasten ja nuorten turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat kodissa tai muissa läheisyyksissä heihin kohdistuva erilainen väkivalta ja kaltoinkohtelu sekä ympäristössä olevat turvallisuuteen liittyvät tekijät.

Läheisyyde- ja perheväkivallan muotoja ovat fyysinen, henkinen, seksuaalinen väkivalta, hoidon ja huolenpidon laiminlyönti, kunniaväkivalta sekä tyttöjen sukuelinten silpominen. YK:n julkaiseman tutkimuksen mukaan Suomessa 61 000 lasta kohtaa väkivaltaa perheessään. Määrä on Euroopan korkeimpia. Sosiaalipäivystyksessä tehdyssä selvityksessä näyttää sille, että lasten pahoinpitelyt ovat lisääntyneet viime vuosina. Alkuvuodesta 2006 kesäkuuhun 2008 lasten pahoinpitelyihin liittyvät tutkintapyyntöjä lisääntyivät merkittävästi (tutkintapyyntöjä 2006/20, 2007/24, tammi-kesäkuu 2008/28). Osin syynä voi olla madaltunut kynnyks ilmoittamiseen. Yleisimmin pahoinpitelystä oli epäiltyä lapsen isä (40 %) tai äiti (31 %). (STM 2008; Karjalainen & Vallinkoski 2008)

Ikä ja sukupuoli vaikuttavat väkivallan uhkan kokemiseen ympäristössä. Vuoden 2008 kouluterveyskyselyssä nousi esiin, että koululaisten kokemukset fyysisestä uhasta ovat lisääntyneet vuodesta 2004. Pojat kertoivat kokeneensa fyysistä uhkaa useammin kuin tytöt. Yläasteikäisistä pojista yli 30 % oli kokenut kuluneen vuoden aikana fyysistä uhkaa, tytöistä alle 20 %. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla luvut olivat lähes samat, mutta lukio-opiskelijoilla selvästi alhaisemmat (pojat 24 %, tytöt 10 %).

Vuonna 2006 tehdyn Helsingin turvallisuuskyselyn mukaan nuoret miehet (15–24 v) kokivat eniten väkivaltaa ja väkivallan uhkaa. Määrä on kasvanut vuodesta 2003 noin 10 %. Suurinta kasvua on tapahtunut kokemuksissa väkivallan uhasta, mutta myös fyysisen väkivallan kohteeksi joutuminen on lisääntynyt (kuviot 16). Syitä ei ole tarkasti tiedossa, mutta se liittyy alkoholin kulutuksen kasvuun. Nuoret naiset kokevat myös muita ikäryhmiä enemmän väkivaltaa tai väkivallan uhkaa. Näissä kokemuksissa merkittävä osa liittyy seksuaaliseen väkivaltaan ja ahdisteluun. Nuorten naisten osalta määrä on hieman vähentynyt vuodesta 2003. (Tuominen 2007)

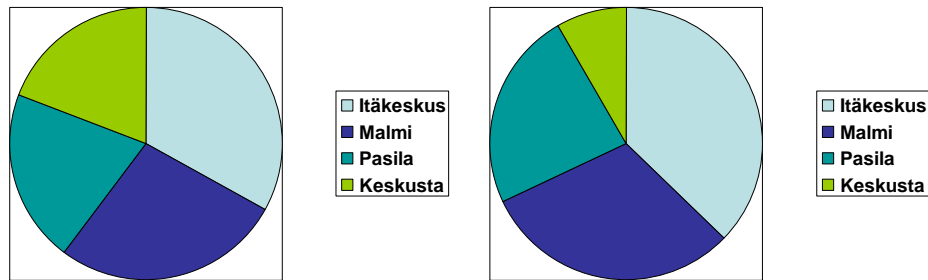

Kuvio 16. Väkivaltaa tai väkivallan uhkaa kokeneet iän ja sukupuolen mukaan vuosina 2003 ja 2006. Lähde: Tuominen 2007.

Oman asuinalueen kokee kaikista ikäryhmistä turvallisimmaksi kuitenkin nuoret miehet (viikonloppuillain 40 %), kun taas nuoret naiset kokevat liikkumisen turvattomaksi (37 %). Erot eri alueiden välillä ovat suuret. Turvattomimmiksi koettuja alueita olivat Kaarela, Myllypuro ja Mellunkylä. Turvallisimmiksi koettuja olivat Länsi-Pakila, Taka-Töölö ja Kulosaari. Kysyttäessä omalla asuinalueella nähdystä tai koetusta väkivallasta nousee

Itäinen ja Keskinen suurpiiri alueista esiin. Itäisen suurpiirin asukkaista yli 15 % oli joutunut väkivallan kohteeksi ja noin 35 % nähnyt väkivaltaa alueellaan. Keskisessä suurpiirissä 11 % asukkaista oli joutunut väkivallan kohteeksi ja jopa 45 % nähnyt sitä.

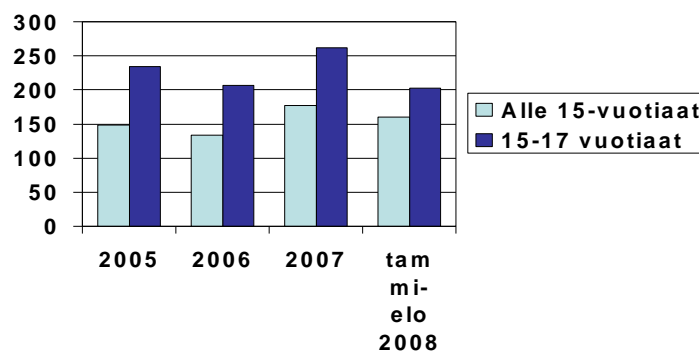
Helsingin keskustan alueelle kokoontuu koko Helsingissä sekä pääkaupunkiseudulla asuvia nuoria. Nuorissa on niin kantaväestöä kuin erilaisia etnisiä vähemmistöjä edustavia nuoria. Erityisesti kauppakeskukset sekä puistot ovat yleisiä kokoontumispaikkoja. Alaikäisten kohdalla yleisimmät rikosnimikkeet keskustassa ovat näpistys, pahoinpitely ja varkaus. Suurin osa rikkeisiin syyllistyneistä ei asu keskustan alueella (kuviot 17 ja 18).

Kuvio 17. Nuorten tekemien rikosten tapahtumapaikka poliisi- ja rikospiireittäin v. 2007. Lähde: Westerholm 2008.

Kuvio 18. Alle 18-v rikosentekijöiden asuinalue poliisi- ja rikospiireittäin v. 2007. Lähde: Westerholm 2008.

Helsingin poliisin antamien tietojen mukaan turvallisuuteen vaikuttavia uusia, kasvavia ilmiöitä ovat tyttöjen väkivaltaisuuden lisääntyminen sekä internetiin eli verkkoon liittyvät ilmiöt. Nuorten verkossa alkaneita riitojen selvittelyä usein myös kaduilla ja pahoinpitelyjä saatetaan myös tilata. Kiusaaminen saa verkon myötä uusia mittasuhteita, kuten pahoinpitelyjen kuvaaminen, videointi ja materiaalin levittäminen edelleen verkossa. Lasten ja nuorten henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat lisääntyneet viime vuosien aikana (kuvio 19).

Kuvio 19. Lasten ja nuorten henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset vuosina 2005–2007. Lähde: Westerholm 2008.

2.1.9 Lasten ja nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden merkitys hyvinvoinnin turvaajana

Lasten ja nuorten osallisuudelle on useita lainsäädäntöön perustuvia velvoitteita. Lastensuojelulaki (8§), nuorisolaki (8§) ja perustuslaki (6§) velvoittavat kukin osallistamaan lapset ja nuoret itseään koskevaan päätöksentekoon ja tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa. Oikeus osallisuuteen on myös yksi lasten perusoikeuksien sopimuksen

mukaisista perusoikeuksista. Lasten ja nuorten osallisuutta on määritelty erilaisen tarpeiden ja toimintaympäristön mukaan. Laaja määritelmä on, että osallisuus on yhteisöön liittymistä, siihen kuulumista ja siinä vaikuttamista, mikä edellyttää vastavuoroista toimintaa. Yleisesti käytetyn tikapuu- tai porrasmallin mukaan, lapsella on sitä vähemmän vaikutusmahdollisuuksia, mitä alempana hän on. Vastaavasti ylimmällä tasolla vaikutusmahdollisuuksia on paljon. Usein lapsen osallisuutta mitataan tällöin suhteessa aikuisten käyttämään valtaan. Osallisuus ei ole kuitenkaan vain määrällinen kysymys, vaan osallisuudessa tulisi nähdä laajempia ulottuvuuksia. Thomasin (2002) mukaan osallisuuden ulottuvuuksia ovat myös valinnanvapaus, tiedon saaminen, prosessiin vaikuttaminen, mahdollisuus ilmaista itseä, mahdollisuus saada apua ja tukea siinä sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Tällöin osallisuus tapahtuu suhteessa lapsen yksilöllisiin ominaisuuksiin ja toiveisiin nähden. (Oranen 2008, 8-9)

Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisista nuorista noin 29 % koki, ettei tule kuulluksi koulussa. Koulun työilmapiirissä koki olevan ongelmia 33 %. Määrät ovat kasvaneet 4 viime vuoden aikana. II asteen opiskelijoiden kohdalla tilanne on valoisampi. Heillä on myös kanavia vaikuttamiseen, kuten oppilaskuntatoimintaan liittyvä Hesän nuorten ääni. (Kouluterveys 2008: Helsingin kuntaraportti).

Koulujen sosiaalisella pääomalla on osoitettu olevan merkitystä erityisesti nuorten masennuksen ja rikekäyttäytymisen osalta. Sopivasti nuoria tukeva ja sopivasti rajoittava kouluyhteisö ennaltaehkäisee nuorten masentuneisuutta ja rikekäyttäytymistä. Korkea yhteenkuuluvuuden tunne koulussa vähentää masentuneisuutta, jos huomio jakautuu tasaisesti kaikkien kesken. Koettu ulkopuolisuus sen sijaan lisää mielialaongelmia. Rikekäyttäytymisen osalta puolestaan koulujen sosiaalinen kontrolli vähentää merkittävästi etenkin poikien rikkeitä. Jopa 29 % rikekäyttäytymisestä on ollut selitettävissä koulujen eroissa sosiaalisen kontrollin suhteen. Kouluissa tulisikin kiinnittää entistä enemmän huomiota nuorten hyvinvointiin ja pyrkiä tietoisemmin yhteisölliseen toimintakulttuuriin. Tasa-arvoinen, sosiaalisesti tukeva ja kontrolloiva kouluyhteisö vaatisi tiiviitä, yhteisöllisiä ryhmiä, joissa niin oppilaat kuin opettajat tuntevat toisensa. Nuoren kasvuyhteisön näkökulmasta myös vanhempien osallistaminen koulujen toimintaan tuottaisi vankempaa yhteisöllisyyttä. (Ellonen 2008, 161–166)

Koulukiusaaminen liittyy yhteisöllisyyteen ja kouluviihtyvyyteen ja eritoten niiden puuteisiin. Koulukiusaamisella on negatiivisia vaikutuksia sekä kiusatun että kiusaajan psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Se vahingoittaa lasten ja nuorten vertaissuhteita, ylipäättään suhtautumista vertaisiinsa ja sitä kautta muodostuvaa minäkuva. Kiusattujen oppilaiden on tutkittu kärsivän voimakkaista henkisistä ongelmista sekä itsearvostuksen puutteista. Kiusaaminen voi näkyä myös erilaisena psykofyysisenä oireiluna. Koulukiusaamisella on vaikutuksia lapsen ja nuoren opiskelumotivaatioon, mikä heijastuu työelämään ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen viime kädessä. Vaikutukset näkyvät koko elinkaarella. (Pörhölä 2008, 94–104)

Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisista nuorista 9 %, kertoi olevansa koulukiusattuna vähintään kerran viikossa. Myös tämä määrä on kasvanut viime vuosina. Yhä useampi oli kokenut fyysisistä uhkaa vuoden aikana (24 %) ja etenkin poikien toistuvat rikkeet olivat lisääntyneet (lähes 30 %). Tyttöjen erilaisen oireilun (päivittäin vähintään kaksi oiretta noin 26 %, niska- ja hartiakipuja viikoittain yli 40 %, keskivaikea tai vaikea masennus noin 18 %) ovat niin ikään lisääntyneet. Lukiolaisten osalta kehitys on ollut

positiivista. Kaiken kaikkiaan tulokset näyttävät siltä, että koulujen yhteisöllisyyden lisäämiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

2.1.10 PD -mittarit alueellisesti tasapainoisen kehityksen edistäjänä

Useissa Helsingin kaupungin hallintokunnissa on käytössä positiivisen diskriminaation mittareita, joiden avulla pyritään ehkäisemään alueiden eriarvoistumista. Positiivisen diskriminaatio tarkoittaa toimenpiteitä, joilla huonompia lähtökohtia pyritään kompensoimaan antamalla ylimääräistä tukea. Esimerkiksi kunnallista palvelutasoa nostetaan alueilla, joilla tilastollisesti ilmenee huono-osaisuutta muita alueita enemmän. Lisäresursoinnilla pyritään vastainterventioihin kielteisen alueellisen eriytymisen ehkäisemiseksi. (Lankinen 2001, Tapola-Tuohikumpu 2005, 11–12)

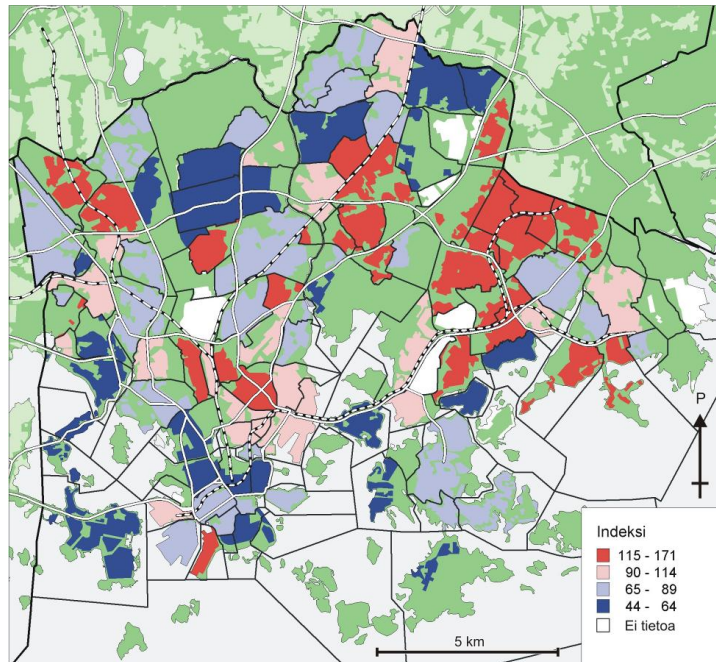
Helsingissä opetusvirasto, sosiaalivirasto ja nuorisosiain keskus ovat käyttäneet positiivisen diskriminaation mittaristoa palvelujensa suunnittelussa noin kymmenen vuoden ajan. Hallintokunnissa käytetyt muuttujat ovat samansuuntaiset, Muuttujina ovat:

- yksinhuoltajien osuus lapsiperheistä
- vuokra-asuntojen osuus asuntokannasta
- matalan koulutustason osuus yli 15 –vuotiaiden osalta.
- kaupungin vuokra-asukkaiden osuus asukkaista
- alueen yleinen työttömyysaste
- toimeentulotukea saaneiden osuus
- lapsiperheiden tulot

Lisäksi laskentakaavoissa on joitain eroja kunkin hallintokunnan tarpeiden mukaan. Niissä on huomioitu varioiden muitakin tekijöitä, kuten maahanmuuttajien määrä ja/tai alle kouluikäisten lasten määrä alueella.

PD -mittarien tuottaman tiedon käyttötapa on hallintokunnissa ollut erilainen. Esimerkiksi sosiaalivirastossa PD –alueille on suunnattu hankemuotoista toimintaa, joka on kohdentunut erityisesti alle kouluikäisille lapsiperheille sekä maahanmuuttajaperheille. Nuorisotoimessa puolestaan PD -laskelmia on hyödynnetty toimintapisteiden perusrahoituksen määräytymisessä. Opetusvirastossa on taas jaettu erityistukea PD -alueilla oleville kouluille. Terveyskeskuksessa korkean PD -indeksin alueiden terveysasemilla on suhteellisesti enemmän lääkäreitä kuin matalan PD -indeksin alueiden terveysasemilla. Joissakin korkean PD:n terveysasemilla on vaikeuksia saada lääkäreiden vakansseja täytetyiksi eikä positiivisen diskriminaation tavoite siksi toteudu. Kaikkiaan hallintokunnilla ei ole yhtenäistä tapaa kohdentaa resursseja ja PD -mittareiden hyödyntäminen on jäänyt hallintokuntien erillisiksi käytännöiksi.

Oheessa on vuoden 2008 laskelmiin perustuva kuvio (20), jossa yllä olevin muuttujin laskettuna positiivisen diskriminaation alueet näkyvät punaisina.

Kuvio 20. Positiivisen diskriminaation muuttujilla lasketut alueet Helsingissä. Markku Lankinen 2008.

Koontia yleisistä hyvinvoinnin tekijöistä ja haasteista:

Vahvuudet:

- Kohtuullisen tasapainoinen kaupunkirakenne
- Lapsiperheiden muutto on keskittynyt viime vuosina enemmän kaupunkirajojen sisälle
- Lapsiperheiden työllisyys on parantunut
- Nuorisoikäisten työllisyys aste on hyvä
- Osin lapsiperheiden tulotaso on kohentunut

Haasteet:

- Helsingin lapsimäärä vähenee, kun väestö ikääntyy – mitä lääkkeitä kehityskulun ehkäisemiseksi?
- Lapsiperheiden asumisen ahtaus ja kalleus – kuinka säilyttää Helsinki vetovoimaisena lapsiperheille?
- Lasten ja vanhempien yhteisen ajan vähäisyys, työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeus
- Maahanmuuttajataustaisten lasten ja -nuorten määrä kasvaa huomattavasti. Mitä uusia tarpeita ja huomioitavia tekijöitä tästä syntyy ja kuinka varaudumme niihin? Kuinka käänämme kehityksen positiiviseksi voimavaraksi? Miten turvaamme aiempaa paremmin monikulttuuristen perheiden kotoutumisen?
- Lapsiköyhyyden (pienituloisuuden) kasvu, erityisesti yksinhuoltajien ja maahanmuuttajataustaisten perheiden köyhyys
- Päihdeongelmien määrän kasvu ja sen heijastusvaikutukset lapsiin ja nuoriin
- Kasvava lastensuojelun tarve erityisesti nuorisoikäisten kohdalla
- Väkivallan lisääntyminen kaupunkiympäristössä etenkin nuorten kohdalla

2.2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI IKÄRYHMITÄIN TARKASTELTUNA

Lasten ja nuorten hyvinvoinnista tuotetaan tietoa hyvin epätasaisesti. Esimerkiksi alle kouluikäisistä tutkimus on lähinnä kehityspsykologisesta näkökulmasta tuotettua. Ala-asteikäisistä eli 7-12 -vuotiaista on puolestaan vähän mitään tutkittua tietoa ja muun muassa terveyteen liittyvää koottua tietoa ei juuri ole saatavissa. Tätä hyvinvointisuunnitelmaa varten on tilattu oma tutkimus, jossa on selvitetty 3-6 luokkalaisten osalta mm. heidän vapaa-ajan viettotapojaan, harrastamista ja jaksamista arjessa. Sen sijaan nuorisoi-ikäisistä löytyy tutkimusta erittäin runsaasti ja useista eri näkökulmista tarkasteltuna.

2.2.1 Alle kouluikäisten lasten (0-6 v.) hyvinvointi

Tässä luvussa on hyödynnetty hallintokuntien tuottamaa tilastotietoa pikkulapsiperheistä sekä kentän toimijoiden arvioita alle kouluikäisten lasten ja heidän vanhempinsa hyvinvoinnista.

Raskaana olevien äitien hyvinvointi

Useimmiten helsinkiläinen odottava äiti voi hyvin. Huolta herättävät kuitenkin ns. näkymättömät riskilapset eli vaarassa olevat sikiöt. Odottavien äitien tupakointi on lisääntynyt viime vuosina. Tupakointi on lisääntynyt erityisesti alueilla, joilla sitä on ollut jo ennestään runsaasti. Esim. Kontulassa lähes 26 % odottavista äideistä tupakoi. Myös raskaana olevien äitien ylipaino on lisääntynyt, mikä lisää niin synnytykseen kuin lapsen terveyteen liittyviä riskejä. Vuonna 2007 ylipainoisia äitejä oli noin 16 %, kun määrä vuonna 2005 oli 9,4 %.¹⁰ (Terveyskeskuksen toiminnan laatu 2007)

Yksi lastensuojelun tarvetta merkittävästi aiheuttava tekijä on vanhemman päihteiden käyttö. Arvioiden mukaan Suomessa noin 6 % odottavista äideistä on päihteiden ongelmakäyttäjiä, mikä tarkoittaa, että vuosittain noin 3600 lasta syntyy päihdeongelmalliselle äidille. Päihdeongelmallisista äideistä todennäköisesti kuitenkin vain murto-osa tulee ilmi ja pääsee avun piiriin. Helsingissä toimivaan HAL (huume, lääkkeet alkoholi) -klinikkaan ohjataan vuosittain vajaa sata raskaana olevaa päihdeongelmaista naista. Suurin osa (43 %) näistä asiakkaista on ns. kovien huumeiden eli amfetamiinin ja opiaattien käyttäjiä. Alkoholi-ongelmaisia on noin 13 %. Suomessa huumeiden käyttäjät ovat usein sekakäyttäjiä. Erilaisten kemiallisten aineiden yhdistelmien vaikutusta sikiöön ei tiedetä tarkasti. Riskeinä tunnetaan lapsen enneaikainen syntyminen, pienipäisyys, -painoisuus jopa epämuodostumat ja erilaiset kognitiivisen sekä psyykkisten toimintojen häiriöt (oppimisvaikeudet, hyperaktiivisuus, masentuneisuus jne.). Opiaattien käyttäjien vauvoista 55 % - 94 % saa heti synnyttyään vieroitusoireita. Päihdeongelmallisille, raskaana oleville naisille juuri raskausaika on otollinen ja motivoiva vaihe kuntoutumiseen. Toisaalta näyttää olevan myös niin, että jos kuntoutusmotivaatiota ei ole syntynyt raskausaikana, sitä ei ilmene lapsen synnyttyäkään. (Halmesmäki & al 2007, Tupola 2004)

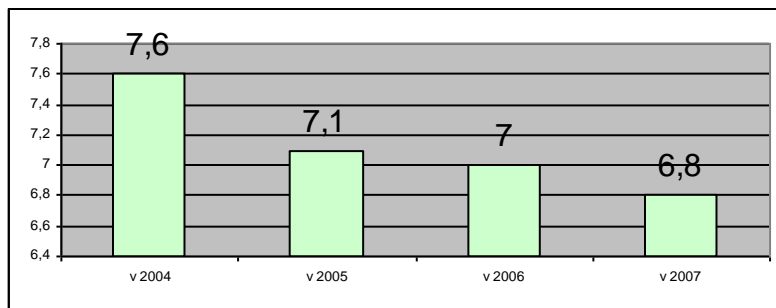
Vauvojen ja pikkulasten fyysinen ja psyykinen terveys

Suomalaisten vastasyntyneiden terveydentila on kansainvälisesti mitattuna huippuluokkaa ja vauvat voivat keskimäärin erinomaisesti. (Rimpelä 2008, 63) Sen sijaan pikkulasten terveydestä on vähän tietoa. 3- ja 5 -vuotistarkastukset kattavat ikäryhmänsä lapset hyvin,

¹⁰ Äitiysneuvolan ensikäynnillä tehtyjen kyselyn ja mittausten mukaan.

mutta niiden pohjalta ei ole koottu yleisempää tietoa lasten terveydestä ja kehityksestä. Tuntuma on, että tietyt elintasosairaudet ovat lisääntyneet (diabetes, astma, ylipaino), mutta tarkkoja lukuja helsinkiläisten pikkulasten osalta ei ole.

Päivähoidon kautta nousee esiin tietoa pikkulasten kehityksen viiveistä ja häiriöistä. Päivähoidossa erityistä tukea saavia lapsia oli 1218 lasta (6,8 %) vuonna 2007. Määrää on tilastoitu vuodesta 2004 ja määrä on laskenut hieman tuona aikana (kuvio 21). Alueilla on jonkin verran eroa erityistä tukea saavien lasten määrässä. Tämä johtuu osin erityisen tuen kohdentamisen eri tavoista eri alueilla, osin erilaisista tarpeista. Vuoden 2006 lopussa määrä vaihteli alueittain 3,8 % (Vallila – Vanhakaupunki) ja 10,9 % (Aurinkolahti) välillä. Suurpiireissä erot olivat 4,7 % (keskinen) ja 8,6 % (koillinen) välillä. Suurimmat tarvetta aiheuttavat tekijät olivat puheen- ja kielen häiriöt (473 lasta/ 40 %), kokonaiskehityksen viivästymät (125 lasta) ja sosio-emotionaaliset vaikeudet ja tarkkaavaisuushäiriöt (noin 120 lasta). Diagnoosi puuttui 196 lapsella, jolloin kyse on usein kesken olevasta tutkimusprosessista.

Kuvio 21. Erityistä tukea saavien lasten prosentuaalinen osuus kaikista päivähoitolapsista.
Lähde: Sosv tilastot.

Erityispalveluissa nähdään lasten pahoinvoinnin ääripäät. Perheneuvoloissa esiin nousevat pulmat liittyvät pikkulasten levottomuuteen, keskittymättömyyteen, aggressiivisuuteen ja muihin erilaisiin sopeutumisongelmiin. Ongelmat heijastuvat usein koko perheeseen ja perheestä erilaisina vuorovaikutusongelmina, vanhempien uupumuksena ja moniongelmaisuuksena.

Lastensuojelun tarvetta aiheuttavat tekijät liittyvät useimmiten perheissä tapahtuvaan päihteiden käyttöön, mielenterveyden häiriöihin, perheristiriitoihin, huoltajan väsymykseen ja perheväkivaltaan. Erityisesti alle kouluikäisten kohdalla vanhempien huumeiden- tai päihteiden sekakäyttö on yleinen syy lastensuojeluasiakkuuteen.

Vauva- ja pikkulapsiperheiden hyvinvointi kentän toimijoiden mukaan

Seuraavassa on koottu kentän toimijoiden (neuvoloiden terveydenhoitajat, leikkipuistojen ohjaajat, perhekeskusten sosiaaliohjaajat, päivähoidon ja perheneuvoloiden työntekijät) näkemyksiä vauva- ja pikkulapsiperheiden arjesta ja hyvinvoinnista.

Voimavaroina vauva- ja pikkulapsiperheiden arjessa nähdään seuraavia asioita:

- Isien roolin lastensa arjessa koetaan vahvistuneen merkittävästi. Tämä viesti nousi voimakkaasti esiin koko kaupungin alueella ja perheen sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Isät osallistuvat mm. perhevalmennuksiin yhä yleisemmin ja ottavat paljon

vastuuta vauvojen ja pikkulastensa hoidosta, ovat isyys- ja hoitovapailta ja viettävät ylipäätään paljon aikaa lastensa kanssa.

- Lapsia ja lapsuutta kunnioitetaan osassa perheitä yhä enemmän
- Osassa perheitä vanhemmat hoitavat lapsia kotona yhä pidempään.
- Vanhemmista osa on verkostoitunut hyvin ja löytää vertaistukea toisistaan
- Vanhemmat puhuvat aiempaa avoimemmin vanhemmuuden haasteista ja ongelmistaan, osaavat hakea tietoa sekä tarvitessaan apua itselleen. Kynnyksen avun hakemiseen koetaan madaltuneen.
- Työllisyyden kohenemisen myötä yhä useamman perheen taloudellinen tilanne on parantunut.

Negatiivisia ilmiöitä vauva- ja pikkulapsiperheiden arjessa kentän toimijoiden mukaan:

- Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut ja usein yli 30 -vuotiaiden äitien sopeutumisessa uuteen rooliin on vaikeuksia.
- Odottavien äitien ja lasten lisääntyvä ylipaino on kasvava terveysriski.
- Nähdään paljon arjen osaamattomuutta ja avuttomuutta: liian useassa perheessä lapsille ei ole selkeitä rajoja tai päivärytmiä. Ei siedetä mm. vauvan normaalia itkuisuutta.
- Päivähoidon subjektiivisen oikeuden ei koeta olevan aina lapsen etu. Osassa perheistä kuopuksen synnyttyä esikoinen pidetään silti päivähoidossa kokopäiväisesti.
- Perherakenteiden muutokset tuovat ongelmia (eroperheet, uusperheet), etenkin jos lapset joutuvat riitojen välikappaleiksi. Syklit ovat nopeita. Vaikeimmat huoltoriidat ovat jopa lapsia psyykkisesti vaurioittavia.
- Yksinhuoltajaäideistä osa on hyvin uupuneita. Vanhempien uupumuksen ja masennuksen koetaan ylipäätään lisääntyneen.
- Osalla perheistä ei ole sosiaalista verkostoa ja tukea ympärillään, ovat hyvin yksinäisiä. Viranomaiset ovat heille ainoa tukea antava taho
- Osalla vanhemmista työelämä on liian vaativaa, mikä vie vanhempien voimavaroja liikaa ja sijaiskärsijöinä ovat lapset. Myös perheen yhteistä aikaa ns. uraperheissä koetaan jäävän liian vähän. Onko aikapula uudenlaista "köyhyyttä"?
- Ymmärrys lapsen kehitysvaiheista on hämärtynyt osalla vanhempia. Vaaditaan lapsia itsenäistymään aikaisin. Lapset joutuvat mm. päättämään liian varhain elämänsä liittyvistä asioista.
- Huoli maahanmuuttaja-äitien kotoutumisesta. Suuri osa ko. äideistä on luku- ja kirjoitustaidottomia. Osassa perheistä isä on muuttanut pois, jolloin äidit ovat suuren lapsikatraan yksinhuoltaja. Äideillä ei ole resursseja opiskella itse (suomen kieltä ja ammattia) tai tukea lastensa opiskelua ja harrastamista.
- Päihde- ja mielenterveysongelmat ovat yhä yleistyneitä suuria ongelmia.

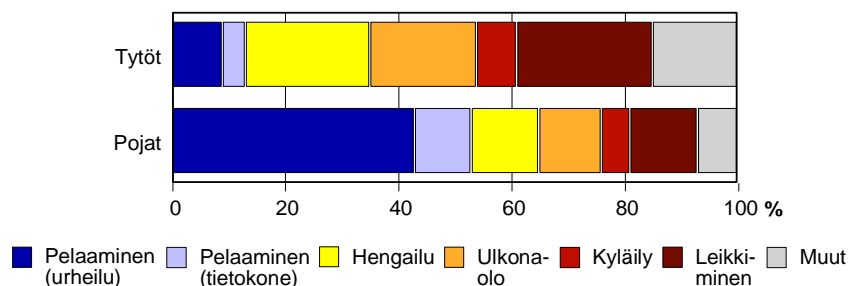
2.2.2 7-12 -vuotiaiden lasten hyvinvointi

7-12 -vuotiaista on saatavilla vähän tutkittua tietoa. Tämä luku perustuu pitkälti hyvinvointisuunnitelmaa varten teetettyyn tutkimukseen helsinkiläisistä 3-6 luokkalaisista (n=1288), heidän vapaa-ajan viettotavoistaan, arjen sujumisesta ja läheissuhteistaan. Kysely toteutettiin koulukyselynä ja vastaajat jakautuivat ympäri Helsinkiä (Stenvall 2009).

Vapaa-aika ja harrastaminen

Tutkimuksen mukaan ala-asteikäisten arki näyttää sujuvan pääsääntöisesti hienosti. Suurin osa lapsista koki olevansa tyytyväinen arkipäiväänsä (83 %). Lapset kokivat

viettävänsä tarpeeksi ulkona (92 %). Ulkona yleisesti urheillaan ja pelataan pelejä (jäähkiekko, jalkapallo), leikitään ulkoleikkejä (kirkonrotta, keinupehvis, sokko) tai jutellaan kavereiden kanssa tai mennään ostoskeskukseen. Erityisesti pojat liikkuvat ulkona, kun taas tytöt seurustelevat enemmän ystäviensä kanssa. Näyttää jokatapauksessa siltä, että tämän ikäisten lasten ulkoilu on monimuotoista ja perinteisiä ulkoleikkejä leikitään edelleen. Kavereiden kanssa pojat mieluiten pelaavat urheilullisia pelejä (sähly, koripallo, jalkapallo), tytöt (etenkin 9-11 -vuotiaat) taas leikkivät tai (12–13 -vuotiaat) hengailevat yhdessä. Yksin ollessa lasten tekeminen muuttuu. Nuorimmat vastaajat (9-10 -vuotiaat) kertoivat leikkivänsä mieluiten yksin ollessaan, vanhemmat tytöt (11–13 -vuotiaat) taas katsovat televisiota, elokuvia tai ovat tietokoneella. Pojilla tietokoneella oleminen tai pelikonsolipelien pelaaminen on yleisintä yksin ollessa (9-13 -vuotiaat). (Stenvall 2009)

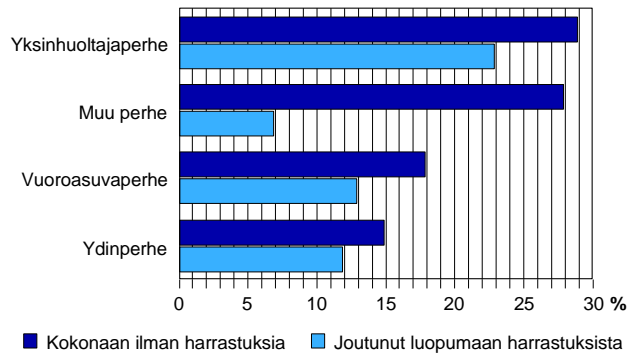
Kuvio 22. Mitä lapset mieluiten tekevät kavereiden kanssa? Lähde: Stenvall 2009.

Ala-asteikäiset lapset harrastavat yleisesti (82 %) sisältäen niin ohjattuja harrastuksia kuin omatoimisia harrastuksia, kuten piirtäminen, lukeminen tai skeittaaminen. Suurin osa lapsista harrastaa liikuntaa ja pojat vielä enemmän kuin tytöt. Tyttöillä on taas hieman enemmän taideharrastuksia kuin pojilla.

Taulukko 1. Lasten harrastukset alueittain (%). Lähde: Stenvall 2009.

Harrastus	Etelä	Pohjoinen	Länsi	Itä
Taide	6	6	2	2
Liikunta	83	89	93	88
Muu	5	4	4	8
Taide ja muut	6	1	1	2
Yhteensä	100	100	100	100

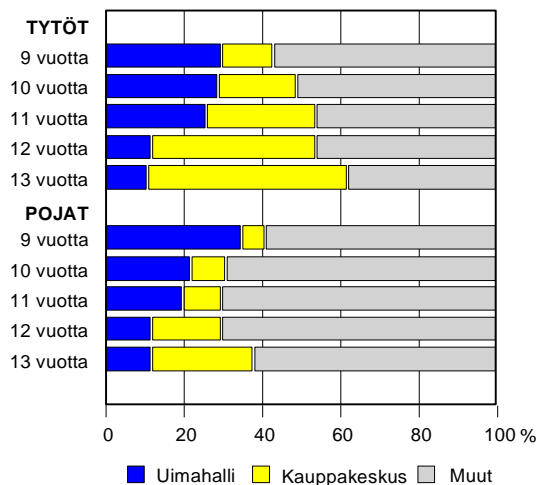
Alueilla ja perhemuodoilla on jonkin verran vaikutusta lasten harrastamiseen. Itä-Helsingissä on eniten lapsia, joilla ei ole yhtään harrastusta (35 %) tai yksi harrastus, kun taas Pohjois- ja Etelä-Helsingissä lapsilla on useimmiten useita eri harrastuksia. Perhemuoto vaikuttaa perheen mahdollisuuksiin kustantaa lasten harrastuksia eli yksinhuoltajien heikompi taloudellinen tilanne nousee esiin tässäkin tutkimuksessa. Äidin kanssa asuvista lapsista 23 % oli joutunut luopumaan harrastuksesta, koska perheellä ei ole siihen varaa. Ydinperheessä näin oli tapahtunut 12 % lapsista.

Kuvio 23. Harrastusten olemassaolo ja harrastuksista luopuminen perhetyypeittäin (%).
Lähde: Stenvall 2009.

Kotitöitä tekivät sekä tytöt että pojat, pojista kotitöitä tekivät 94 prosenttia ja tytöistä 96 prosenttia. Kaiken kaikkiaan lapset tekivät kotitöitä useimmin joskus, mutta tytöt tekivät poikia useimmin kotitöitä usein (tytöt 55 %, pojat 46 %). (Stenvall 2009)

Lapset kertoivat viihtyvänsä parhaiten uimahalleissa ja kauppakeskuksissa. Lapsista 9-11-vuotiaat viihtyvät erityisesti uimahallissa ja sitä vanhemmat lapset kauppakeskuksissa. Urheilukentillä ja liikuntapaikoissa viihtyy huomattavasti harvempi vastaaja. Kirjastossa, nuorisotalolla tai leikkipuistoissa kertoi viihtyvänsä vain 5 % lapsista.

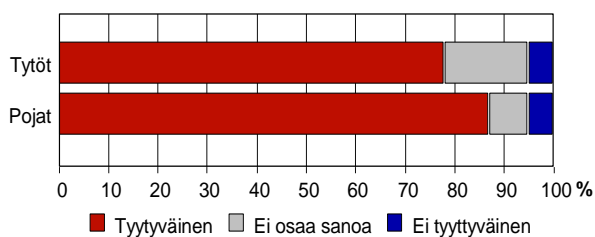
Kuvio 24. Tyttöjen ja poikien lempipaikat ikäryhmittäin. Lähde Stenvall 2009

Järjestetty iltapäivätoiminta ei kiinnostanut vastaajia, 40 % ei ollut kiinnostunut siitä. Kuitenkin ne lapset, jotka ovat osallistuneet iltapäiväkerhotoimintaan, toivoivat yleisemmin, että sitä järjestetään jatkossakin (38 % ja muut lapset 25 %). Lapset ovat aiemmassa tutkimuksessa kritisoineet ohjattua iltapäivätoimintaa liian tiukasta kurista ja epäpätevistä vetäjistä. Tämän ikäluokan lapset ovat ns. väliinpuotoajan asemassa. Leikkipuistojen toiminta on kohdentunut noin 9 -vuotiaisiin asti (2. luokkalaisten iltapäivätoiminta) ja nuorisotalojen toiminta on kohdentunut 13-vuotiaille ja sitä vanhemmille. (Stenvall 2009) Jos lapset 11–12 -vuotiaasta lähtien ”löytävät” kauppakeskukset omiksi areenoikseen, onko heitä vaikea houkuttaa sen jälkeen ohjattuun toimintaan mukaan?

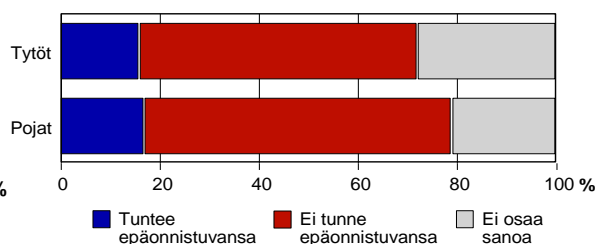
Arjessa jaksaminen ja pärjääminen

Lasten arki on yhä enemmän erilaisissa perheissä tapahtuvaa. Vastaajista 32 % asui joko vuorotellen (17 %) tai vain äidin/isän (15 %) kanssa ja 67 % asui ”ydinperheessä” äidin ja isän kanssa. Vuorotteluasuminen tarkoittaa sitä, että lapsella voi olla viikoittain eri asuinympäristö eri puolilla kaupunkia. Heidän osuutensa on yllättäväkin suuri. (Stenvall 2009)

Miten lapset sitten jaksavat, ketkä lapsista kokevat itsensä kiireisiksi, väsyneiksi tai kenelle kertyy epäonnistumisia? Suurin osa lapsista koki olevansa tyytyväinen arkipäiväänsä (kuvio 25). Kuitenkin lapsista vajaa viidennes koki epäonnistuvansa usein itselleen tärkeissä asioissa, tytöillä ja pojilla tällaiset kokemukset olivat yhtä yleisiä. Lapsista myös noin neljäsosa koki olonsa usein väsyneeksi. Tässä pojat kokivat väsymystä hieman tyttöjä useammin (pojat 26 %, tytöt 22 %). Pojat kokivat itsensä usein myös kiireisimmiksi (24 prosenttia). Tytöistä kiireisinä itseään piti 19 prosenttia, kun kaikkien lasten osalta luku oli 21 prosenttia. Sisarusten lukumäärällä tai perhetyyppillä ei ollut kiireen, epäonnistumisen tai väsymyksen kokemisen suhteen eroja, mutta alueittain eroja löytyi suhteessa epäonnistumiseen. Keskimääräistä enemmän lapset kokivat epäonnistumisia Länsi- ja Etelä-Helsingissä (länsi 20 % ja etelä 18 %), kun puolestaan Itä- ja Pohjois-Helsingissä jäätin keskiarvon alapuolelle (itä 14 % ja pohjoinen 15 %). (Stenvall 2009)

Kuvio 25. Tytyväisyys omaan arkipäivään tyttöjen ja poikien kesken. Lähde: Stenvall 2009

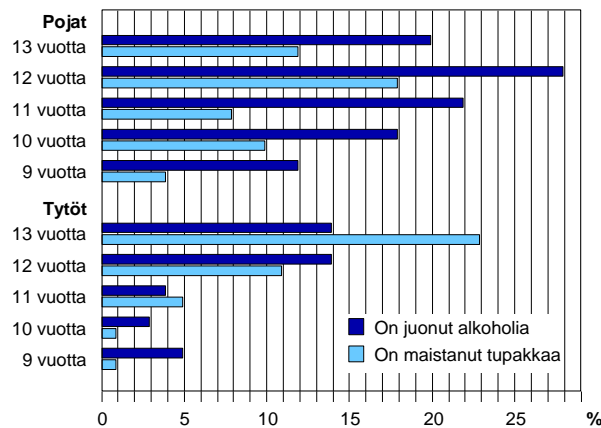

Kuvio 26. Epäonnistumisen kokeminen itselle tärkeissä asioissa. Lähde: Stenvall 2009

Lapset ovat jonkin verran yksin, mutta eivät koe olevansa yksinäisiä tai turvattomia (89 %). Vanhemmille voi soittaa lähes aina. Vastaajista 91 % kertoi voivansa soittaa äidille ja isälle 87 %, jos nämä eivät ole läsnä. Lähes kaikki kokevat, että voi kertoa minkä tahansa asian jollekin aikuiselle. (Stenvall 2009)

Tässä tutkimuksessa 14 prosenttia vastaajista kertoi juoneensa alkoholia ja yhdeksän prosenttia maistaneensa tupakkaa. Pojat ovat juoneet alkoholia useammin kuin tytöt. Kysymykseen vastanneista pojista 20 % ja tytöistä 7 % oli juonut alkoholia. Huomioitavaa on, että 12 -vuotiaista pojista peräti 28 % kertoo juoneensa alkoholia. Samoin pojat ovat maistaneet tupakkaa useammin kuin tytöt (pojat 12 %, tytöt 6 %), mutta ikäryhmittäiset erot ovat suuria. Yllättävää on, että 13 -vuotiaista tytöistä peräti 23 % on maistanut tupakkaa, kun samanikäisistä pojista 12 % on tehnyt näin. Tulos tukee ylipäätään tyttöjen yleistynyttä tupakointia (vrt. kouluterveyskysely). (Stenvall 2009)

Noin 6 % kohdalla vastanneista lapsista täytyi syrjäytymisriskiin liittyviä tekijöitä. Poikien osuus oli selvästi suurempi (pojat 8 % ja tytöt 4 %). Näillä lapsilla oli muita harvemmin tarkkoja ruoka-aikoja, puhtaita vaatteita, he ovat väsyneempiä ja kokevat turvattomuutta muita enemmän. (Stenvall 2009)

Kuvio 27. Alkoholin juominen ja tupakan polttaminen tyttöjen ja poikien keskuudessa ikäryhmittäin (%).
Lähde: Stenvall 2009.

Lapset ja uusmedia

Lasten ja nuorten median käyttö sisältää sekä myönteisenä nähtyjä että riskitekijöitä. Osa näkemyksistä korostaa mediakulttuurin vahingollisuutta lasten ja nuorten kehitykselle. Osa taas korostaa lasten ja nuorten kykyä oppia ja käyttää taitavasti tietokoneita ja muuta mediaa. Lasten mediakäyttytyminen näyttäytyy myös melko tavalla sukupuolittuneesti – pojat uuden ja tytöt vanhan median käyttäjinä. (Lehtimäki & Suoranta 2005, 186–194)

Tätä näkemystä tukee myös helsinkiläisten 3-6 lk:n vapaa-ajantutkimuksesta saatu tieto. Yksin ollessaan pojista reilusti yli 50 % kertoi joko pelaavansa tietokoneella tai olevansa verkossa kaikissa ikäryhmissä (9-13 -vuotta). Tyttöillä tekemiset vaihtelevat enemmän iän mukaan. Yksin ollessaan 9-10 -vuotiaat leikkivät mieluiten ja 11–13 -vuotiaat katsovat televisiota. Tietokoneella tytöt ovat lähinnä 12–13 -vuotiaana ja silloin etupäässä verkossa, tietokonepelit eivät näytä kiinnostavan tyttöjä. (Stenvall 2009)

Helsingissä lasten ja nuorten mediakäyttöä tutkittiin Toinen elämä -hankkeessa syksyllä 2008 ja siihen vastasi 451 iältään 10-15 -vuotiasta lasta ja nuorta koulun oppitunnin aikana. Vastaajien sukupuoli jakauma oli tasainen. (Tossavainen 2008)

Internetiä kerrottiin käytettävän koulussa, kotona yhteisissä tiloissa ja omassa huoneessa sekä kavereiden luona. Vastaajista 49 % on ladannut internetiin omia kuvia ja 17 % videoita. 21 %:lla vastaajista oli netissä omat verkkosivut tai blogi. (Tossavainen 2008)

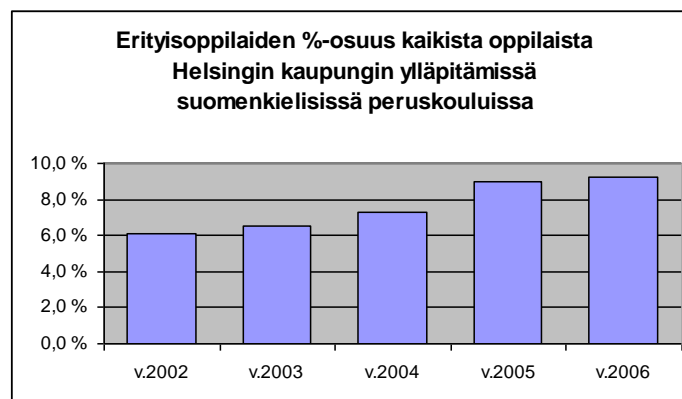
Muiden internetin käyttäjien aiheuttamaa mielipahaa, mm. kiusaamista oli kohdannut 36 % vastaajista. Internetissä on suuri riski törmätä epämiellyttävään aineistoon. 61 % 10–15 -vuotiaista vastaajista oli törmännyt alastonkuviin tai videoihin. Jopa 35 % ilmoitti kohdanneensa internetissä sellaista, mikä järkytti tai säikäytti. Näitä asioita olivat eläinräkkäys, väkivalta, tappovideot tai ns. säikäytysvideot. Osa tästä materiaalista on lainvastaista ja iästä riippumatta järkyttävää. Tapahtumasta kerrottiin yleisimmin kaverille (71 %), mutta etenkin nuoremmat vastaajat kertoivat myös huoltajille (43 %). (Tossavainen 2008)

Vastausten perusteella vanhemmat tietävät kuitenkin paremmin, missä lapsensa liikkuvat fyysisesti kuin verkossa. Vastaajista 66 % kertoi, että vanhemmat tietävät aina missä tämä on perjantai ja lauantai -iltana, mutta vain vajaat 36 % vastaajan vanhemmista tiesi aina, missä lapsi verkossa liikkuu. Ilmeisesti vanhemmat eivät tiedä myöskään lastensa pelaamien tietokonepelien ja elokuvien sisällöistä tai kyse on huolestuttavasta

välinpitämättömyydestä pelien ja elokuvien ikärajojen suhteen. 10–15 –vuotiaista vastaajista 47 % oli pelannut alle 18 -v. kiellettyjä pelejä kuluneen vuoden aikana ja 36 % heistä oli tehnyt näin toistuvasti. Elokuvien kohdalla ikärajoista piitattiin vielä vähemmän. Vastaajista 56 % oli katsonut K18 elokuvia kuluneen vuoden aikana. (Tossavainen 2008) (Katso myös luku Nuoret ja uusmedia, sivu 56).

Opetuksessa erityistä tukea tarvitsevien määrä on kasvussa

Erityisoppilaiden lukumäärä on kasvanut Helsingin kaupungin ylläpitämissä perusasteen kouluissa. Erityisopetukseen siirron yleisin syy suomenkielisten peruskoulujen oppilaiden osalta on ollut sosiaalinen sopeutumattomuus (ESY). Näillä oppilailla on mm. oppimisvaikeutta, ylivilkkautta ja epäsosiaalista käyttäytymistä. Vuonna 2002 erityisopetuksen piirissä oli 6,1 % kaikista suomenkielisten koulujen oppilaista ja vuonna 2006 heidän osuutensa oli kasvanut 9,2 %:iin (Kuvio 28). Koko maan vertailuluku erityisopetuksen osalta oli syksyllä 2006 noin 8 % peruskoululaisista. (Opetusviraston toimintaympäristöanalyysi 2007)

Kuvio 28. Erityisoppilaiden osuus kaikista oppilaista Helsingin kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä peruskouluissa.

Myös osa-aikaiseen erityisopetukseen osallistuvien suomenkielisten oppilaiden määrä on myös kasvanut (23,4 % lukuvuonna 2003–2004 ja 27,0 % lukuvuonna 2006–2007). Suurimman ryhmän osa-aikaiseen erityisopetukseen osallistuvista oppilaista muodostavat luku- ja kirjoitushäiriöistä kärsivät oppilaat (10,7 %). Seuraavaksi suurimman ryhmän osa-aikaisessa erityisopetuksessa muodostivat oppilaat, joilla oli vaikeuksia matematiikan oppimisessa (6,5 %). (Opetusviraston toimintaympäristöanalyysi 2007)

Liikenneturvallisuus

Lasten osallisuudesta liikenneonnettomuuksiin ei ole luotettavaa tietoa, koska vain noin viidesosa loukkaantuneista päätyy poliisin tietoon ja tilastoihin. Liikenteessä loukkaantuneiden ja kuolleiden määrä Helsingissä on vaihdellut epätasaisesti vuosina 2000–2005, jolloin poliisin tietoon tulleita loukkaantuneita lapsia oli 276. Kuolleita oli yhteensä 10 lasta. Vuodesta 2002 liikenneturvallisuuden suunta on ollut paraneva, vaikka siinä on edelleen vuosittaista vaihtelua. Lasten liikenneonnettomuuksista (jalankulkijana ja pyöräilijänä) noin puolet ja jopa 61 % kouluikäisten klo 7-16 välillä tapahtuneista liikenneonnettomuuksista sattui suojatiellä vuosina 2000–2005. Pyöräilijöiden osuus loukkaantuneista oli kasvanut vuosina 2004–2005. (Selander 2007, 82–83)

Alle 15-vuotias lapsi ei kykene vielä toimimaan liikenteessä luotettavasti. Tähän vaikuttavat mm. kehitykselliset valmiudet, pienikokoisuus ja vähäinen kokemus liikenteestä. Itsenäinen liikkuminen lähiympäristössä, kouluun ja harrastuksiin olisi kuitenkin tärkeää ainakin lapsen motorisen ja sosiaalisen kehityksen sekä fyysisen kunnon kannalta. Sillä on merkitystä myös emotionaalisen kehityksen sekä lapsen identiteetin muodostumisen kannalta. Helsinkiläiset lapset kulkevat vielä melko itsenäisesti verrattuna monen muun eurooppalaisen suurkaupungin lapseen. Kehitykseen vaikuttaa kuitenkin mm. liikenneturvallisuuden kehittyminen. Vanhemmat kuljettavat lapsiaan yhä useammin harrastuksiin ja kouluun myös Helsingissä. Useat helsinkiläiset koulut ovat antaneet suosituksen, että 1. ja 2. luokkalaiset eivät pyöräilisi kouluun sen riskialttiuden takia. (Aarnikka ym. 2002)

<p>Vahvuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • suurimmalla osalla lapsia vanhemmat ovat turvallisia lähiaikuisia • suurin osa lapsista kokee arkensa mielekkäänä • suurin osa lapsista harrastaa aktiivisesti 	<p>Haasteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • varhaisnuorten vapaa-ajan vietto siirtyy mm. kauppakeskuksiin • aikataulutettu ja suorittava elämäntyyli sekä väsymyksen kokemusta on suhteessa paljon – onko osalla lapsia liian kovia suorituspaineita? • päihdekokeilut ovat aikaistuneet ja etenkin tyttöjen tupakointi alkaa varhain • perhemuoto ja tulotaso vaikuttavat esim. lapsen harrastusmahdollisuuksiin • uusmediaan liittyvät ongelmat yhä nuorempien lasten kohdalla
---	--

2.2.3 Nuorten (13–20 v.) hyvinvointi

Nuorista on paljon ja eri näkökulmista tuotettua tutkimusta. Kouluterveyskyselyt tuottavat säännöllisin väliajoin kumuloituvaa tietoa nuorten terveydestä ja terveystottumuksista. Nuorisokulttuurien tutkimus on vilkasta ja nuorten koulutustuloksista, tutkintojen suorittamisesta ja työllistymisestä löytyy seurantatietoa.

Nuorten psyykinen ja fyysinen terveys

Vuoden 2008 kouluterveyskyselyn perusteella helsinkiläisten koululaisten ja opiskelijoiden terveys ja -tottumukset näyttävät eriytyvän II asteella. Lukiolaisten terveys ja terveystottumukset jatkavat 2000 -luvun positiivista kehitystä, mutta ensimmäistä kertaa ammattikoululaisille toteutettu kysely näyttää huomattavasti negatiivisempia tuloksia. Myös yläasteikäisten kohdalla viime vuosien myönteinen terveyskehitys on käänntynyt laskuun.

Ylipainoisuus on lisääntynyt etenkin yläasteikäisten poikien osalta (15 %) ja määrä on suuri ammattikoululaisten poikien kohdalla (22 %). Tyttöjen oireilu on puolestaan lisääntynyt. Päivittäin vähintään kaksi oiretta (27 %), väsymystä (24 %), viikoittain niskahartiakipu (41 %) ja päänsärkyä (39 %) kärsivien yläluokkalaisten tyttöjen määrä on kasvanut. Ammattikoululaiset tytöt kärsivät lukiolaisia useammin niska-hartiakivuista ja päänsärystä (44–51 %). Keskivaikeaa tai vaikeaa masennusta tulkittiin sairastavan¹¹ noin 18 % yläluokkalaisista, noin 17 % ammattikoululaista ja 13 % lukiolaisista tytöistä. Koulu-uupumusta koki noin 17 % yläluokkalaisista tytöistä. (Kouluterveyskysely 2008)

¹¹ kouluterveyskyselyssä masentuneisuutta mitataan 12 kysymyksellä Raitasalon mielialakyselystä, joka perustuu Beckin depressiomittariin

Nuorten psykiatrian käytännön toimijoiden mukaan tällä hetkellä suurin akuuttihoitoa tarvitseva ryhmä ovat itsetuhoiset tytöt. Myös syömishäiriöt ovat suuri ja lisääntymään päin oleva mielenterveyden häiriö.

Nuoruuteen liittyy myös seksuaalinen kypsyminen ja identiteetin pohdinta, jota tukee asiallinen tieto seksistä. Lähes joka viidennellä toisen asteen opiskelijalla oli huonot tiedot seksuaaliterveydestä, pojista jopa joka neljännellä. 20 % tytöistä ja 32 % pojista kokee vaikeana varata aikaa kouluterveydenhuollosta seksuaalisuuteen liittyvässä asiassa. Nuoret joutuvat kokemaan myös seksuaalista kaltoinkohtelua. Ammattiin opiskelevista tytöistä 12 prosenttia ilmoitti olleensa joskus elämänsä aikana vastentahtoisesti yhdynnässä. (Kouluterveyskysely 2008)

Terveystottumusten osalta on myös parannettavaa. Liian vähän liikuntaa kertoo harrastavansa 53 % yläluokkalaisista, 56 % lukiolaisista ja yli 70 % ammattikoululaisista. Epäterveellisiä välipaloja vähintään kaksi kertaa viikossa syö yläluokkalaisista 37 %, 32 % lukiolaisista ja 38 % ammattikoululaisista. 50 prosenttia yläluokkalaisista, 43 prosenttia lukiolaisista ja peräti 60 prosenttia ammattikoululaisista (74 % pojista) kertoo harjaavansa hampaansa harvemmin kuin kahdesti päivässä. (Kouluterveyskysely 2008)

Liian myöhäisen nukkumaanmenon suhteen tilanne on pysynyt miltei ennallaan: 31 prosenttia yläluokkalaisista, 43 prosenttia lukiolaisista ja 47 prosenttia ammattikoululaisista menee nukkumaan vasta klo 23 jälkeen. (Kouluterveyskysely 2008) Unella on tärkeä merkitys ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Uni vaikuttaa erityisesti monimutkaisiin aivotoimintoihin, kuten loogiseen päättelykykyyn sekä oppimiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Unen puute onkin todettu ilmenevän kouluissa mm. rauhattomuutena, yliaktiivisuutena, nukahtelutaipumuksena ja mielialojen vaihteluina. Sen sijaan hyvällä koulumenestyksellä on todettu olevan yhteyttä riittävän pitkiin yöuniin, hyvään unenlatuun ja säännölliseen nukkumisrytmiin. (Mikko Härmä 2002)

Kouluterveydenhuoltoon oltiin melkoisen tyytymättömiä; yläluokkalaisista 26 %, ammattikoululaisista 18 % ja lukiolaisista 20 % kertoi olevansa tyytymätön kouluterveydenhuoltoon henkilökohtaisissa asioissa. Tytöt ovat kriittisempiä kuin pojat. Vaikeuksia koululääkärin vastaanotolle pääsyssä ilmoittaa yli puolet yläluokkalaisista ja lukiolaisista tytöistä. Ammattikoulussa opiskelevien tyttöjen osalta määrä on pienempi (noin 40 %), mutta huomioitavan suuri. (Kouluterveyskysely 2008)

Koulutuksen ulkopuolelle jäävät ja koulutuksen keskeyttäneet

Koulupudokkuus on yleisesti käytetty termi, mutta on vaikea määriteltävä. Koulupudokkuutta voi tapahtua koululaisen tai opiskelijan elämänkaarella useassa eri kohdassa. Yleisimmin sillä tarkoitetaan peruskoulun jälkeen ilman koulutuspaikkaa jääneitä nuoria.

Opetusviraston tietojen mukaan ilman koulutuspaikkaa jääneiden määrä on kasvanut viime vuosina. Helsinkiläisistä peruskoulun päättäneistä 9. ja 10. luokkalaisista 1304 nuorta jäi kevään 2007 yhteisvalinnassa ilman aloituspaikkaa. Heistä 339 oppilasta jätti kokonaan hakematta yhteisvalintaan kuuluviin oppilaitoksiin.

Keväällä 2007 peruskoulun 9. luokan päättäneistä helsinkiläisistä hakijoista, jotka jäivät ilman aloituspaikkaa, oli poikia 58,5 %. Hakijoista oli suomenkielisiä 86,2 %, ruotsinkielisiä 5,9 % ja vieraskielisiä 7,8 %. Ilman aloituspaikkaa jääneissä vieraskielisten suhteellinen osuus oli huomattavasti suurempi eli 17 %.

Keväällä 2007 peruskoulun 10. luokan päättäneistä helsinkiläisistä hakijoista, jotka jäivät ilman II asteen aloituspaikkaa, oli poikia 51,5 %. Hakijoista oli suomenkielisiä 77,9 %, ruotsinkielisiä 7,2 % ja vieraskielisiä 14,9 %. Ilman aloituspaikkaa jääneistä oli jälleen vieraskielisten suhteellinen osuus (20,6 %) huomattavasti suurempi

Kaikki yhteishaussa hakematta jättäneet eivät jää koulutuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi osa heistä on suorittanut peruskoulunsa sellaisessa yksityisessä koulussa, jonka lukio ei ole mukana yhteishaussa. Lisäksi osa nuorista hakeutuu ammatillisiin yhteishaun ulkopuolella oleviin oppilaitoksiin. (Opetusviraston toimintaympäristöanalyysi 2007)

Lukuvuonna 2006–2007 ammatilliset opinnot keskeytti 17,8 % opiskelijaa. Erot eri ammatillisten oppilaitosten kesken ovat kuitenkin suuria ja erityisen suuri riski on opintojen ensimmäisen lukukauden alkuvaiheessa.

Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden suhteellinen osuus on ollut Helsingissä vuosittain 3,6–3,8 prosenttiyksikköä suurempi kuin keskimäärin Suomessa. Koulutuksen keskeyttäminen Helsingin kaupungin ylläpitämissä ammatillisissa oppilaitoksissa on kuitenkin pienentynyt viime vuosina. (Opetusviraston toimintaympäristöanalyysi 2007)

Nuorten työllisyys

Vuoden 2004 lopussa vajaa puolet 15–24-vuotiaista helsinkiläisistä kuului työvoiman piiriin ja sen ulkopuolella oli hieman yli puolet. Opiskelijat kuuluvat pääsääntöisesti työvoiman ulkopuolelle, mutta osa heistä tekee myös opintojen ohella töitä. Työttömänä oli heistä noin 3 prosenttia.

Sukupuolella on jonkin verran vaikutusta nuorten työllisyyteen. Työttömyys on nuorilla miehillä yleisempää; työttömänä heistä oli 4 prosenttia kun samasta ikäluokasta naisia oli 2,5 % työttömänä. Vieraskielisten nuorten osuus työttömistä oli lähes 7 prosenttia ja heistä nuorten miesten osuus 7,6 %.

Vuonna 2004 vain peruskoulun suorittaneita 15-24 -vuotiaita oli 47 prosenttia ja reilulla puolella oli keskiasteen koulutus. Työttömistä nuorista 51 prosentilla oli vain peruskoulutodistus ja 46 prosentilla keskiasteen koulutus – ero ei siis ole kovin suuri. Korkea-asteen koulutuksen omaavista työttömänä oli vain 3 %.

Nuorten työttömyys on vähentynyt viime vuosina runsaasti, noin 15–20 prosenttia vuosina 2005–2007. Parantunut taloudellinen tilanne ja alle 25 -vuotiaita koskeva nuorten yhteiskuntatakuu on lisännyt työpaikkoja nuorten keskuudessa ja vähentänyt nuorten pitkäaikaistyöttömyyttä merkittävästi. Valtakunnallisesti nuorisotyöttömyysaste oli vuoden 2004 lopussa 13,6 % ja Helsingissä se oli 6,5 %.

Nuoret ja uusmedia

Vuonna 2006 tietokone oli lähes jokaisen (96 %) nuoren kotona. Internetiä käytti 13–17 –vuotiaista päivittäin tai lähes päivittäin 78 %. Tyttöjen ja poikien internetin käytössä ei enää ole juuri eroa. (Stakes: Suomalainen lapsi 2007, 236–237).

Toinen elämä -hankkeen selvityksestä (katso sivu 52) eroteltiin 9 -luokkalaisten vastaukset. Vastaaajia oli 124, joten tulokset ovat suuntaa antavia, ei suoranaisesti yleistettäviä. Vastaaajien sukupuolijakauma oli tasainen.

Yleisimmin nettiä käytetään kotona (yli 80 %), siellä omassa huoneessa (yli 60 %) tai kavereiden luona (yli 60 %). Vastaajien ajankäyttö netissä (surffaus, keskustelu tai yhteisöt) jakautui kahtaalle. Netissä vietetään aikaa enemmän viikonloppuina. Lähes 30 % kertoi olevansa netissä alle puolituntia perjantaisin ja lauantaisin, mutta lähes saman verran vastaajista kertoi viettävänsä siellä aikaa 3 tuntia tai enemmän. Noin 28 % vastaajista omaa omat nettisivut tai blogin. Yli 70 % on ladannut oman kuvan ja yli 30 % videoita nettiin.

Vastaajista noin 46 % kertoi, että vanhemmat tietävät, missä tämä viettää perjantai- tai lauantai -iltoja. Sen sijaan vain 13 % vastaajan kohdalla vanhemmat tietävät aina, missä nuori liikkuu ja mitä tekee internetissä. Yli puolet kertoi käyneensä sivuilla, joita ei usko vanhempiansa hyväksyvän. Alastonkuviin tai -videoihin oli törmännyt vahingossa tai tarkoituksella yli 80 %. Järkyttävää tai säikäyttävää materiaalia oli netissä kohdannut 47 % vastaajista. Nähdystä kerrottiin yleisimmin kaverille (80 %) tai vanhemmille (23 %). Vastaajista 15 % ei kerro asiasta kenellekään. Lähes 60 % on pelannut vuoden aikana K18 pelejä ja lähes 70 % katsonut K18 elokuvia useasti.

Seksuaalista häirintää oli kohdannut 17 %, haukkumista ja pilkkaamista 14 % vastaajista sekä kuvia tai videoita oli ladattu ilman lupaa yli 10 % vastaajista. Nuoret arvioivat hyvin myönteisesti omaa nettikäyttämistään; sen koettiin olevan hallinnassa eikä se häiritse sosiaalisia suhteita, koulun käyntiä tai nukkumista. Toisaalta noin viidennes vastaajista myönsi jatkavansa tietokoneella ”vielä muutaman minuutin” tai ”vielä yhden tason” verran, kun on ollut aikeissa lopettaa. (Tossavainen 2008)

Maahanmuuttajanuoret ja syrjäytymisriskit

Maahanmuuttajanuorten kasaantuvat syrjäytymisriskit ovat tosin samoja kuin kantaväestöllä, mutta osa tekijöistä liittyy maahanmuuttajuuteen. Riskitekijöitä ovat työttömyys, taloudelliset huolet, huonoksi koettu terveys ja ystävien puute. Lisäksi erityisesti maahanmuuttajien osalta riskejä ovat huono suomen kielen taito, syrjäytymiskokemukset sekä asennoituminen omaan kulttuuriin. Jos vähintään neljä näistä toteutuu, on nuorella suuri riski syrjäytyä. (Maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumisen varmistaminen työryhmäraportti)

Toisen maahanmuuttajasukupolven syrjäytymistekijät ovat osittain erilaisia. heidän kohdallaan huonoa suomen kielen taitoa ei aina tunnisteta ja esimerkiksi lukihäiriöt voivat jäädä tunnistamatta. Myöskään syrjäytymiskokemukset eivät ole vähäisempiä. Torjutuksi tulemisen kokemukset voivat laukaista kumuloituvan syrjäytymisprosessin – yksikin torjuntakokemus voi estää myöhemmän mukaan pyrkimisen. Toisen sukupolven nuoret kokevat usein olevansa juurettomia. (Maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumisen varmistaminen työryhmäraportti)

Maahanmuutolla on paljon psyykkisiä vaikutuksia niin nuoreen kuin hänen vanhempiansa. Maahanmuutto vaatii psyykkisen sopeutumisprosessin ja taustalla ovat usein traumaattisia kokemuksia. Nuorilla vaikuttavat mahdolliset epäonnistumiset koulussa ja työelämässä. Eri kulttuureihin sopeutuminen voi johtaa identiteettikriisiin. Esimerkiksi Ruotsissa on todettu korkeita itsemurhalukuja maahanmuuttajanuorten kohdalla. Jopa 31 % kaikista nuorten itsemurhista on maahanmuuttajien tekemiä ja tilastosta puuttuvat turvapaikanhakijoiden tekemät itsemurhat. (Maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumisen varmistaminen työryhmäraportti)

Koulutuksen osalta toisen sukupolven erityistarpeet ja tilanne on vasta nousemassa esille. Erilaisissa hankkeissa on kehitetty hyviä tukimuotoja, kuten nivelvaiheiden tuki, läksypiirit, psykososiaalisen tuki. Hyvät tukitoimet eivät kuitenkaan aina ole siirtyneet osaksi peruspalveluja. Ongelmana on myös se, että nuorten vanhemmilla ei ole aina resursseja nuorten koulunkäynnin tukemiseen. Lapset ja nuoret tarvitsevat monipuolisia kuratiivisia palveluja, räätälöityjä välineitä mahdollisten oppimisvaikeuksien seulontaan ja vankkaa opinto-ohjausta jatko-opintoihin hakeutumiseen. (Maahanmuuttajalasten ja –nuorten kotoutumisen varmistaminen työryhmäraportti)

Vapaa-aikana maahanmuuttajanuoret, erityisesti tytöt, harrastavat kodin ulkopuolella vähemmän kuin kantaväestön nuoret. Syitä voi olla useita, kuten erilaiset tarpeet ja kokemukset harrastamisesta, mutta myös vanhempien vähävaraisuus ja tiedon puute harrastusmahdollisuuksista. Harrastustoiminnan mahdollisuuksista tiedottamista eri kielillä ei ole riittävästi. Maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä on vähän ja työntekijöiden monikulttuurinen osaaminen on osittain puutteellista. Järjestötoiminnasta maahanmuuttajat ovat löytäneet lähinnä urheilun, mutta kaikkiaan maahanmuuttajille suunnattua järjestötoimintaa on vähän. (Maahanmuuttajalasten ja –nuorten kotoutumisen varmistaminen työryhmäraportti)

Maahanmuuttajanuorten kohdalla työttömyys on huomattavasti yleisempää kuin kantaväestön osalta. Vuonna 2007 maahanmuuttajista 17–24-vuotiaiden työttömyysluvut olivat Helsingissä 23,4 %, Espoossa 23 % ja Vantaalla 19,5 %¹². Maahanmuuttajien työhön sijoittumista ehkäisevät huono suomen kielen taito, heikko koulumenestys, tiedon puute, ammatillisen koulutuksen puute, huonot sosiaaliset taidot, verkostojen puute, asenteet. Osalle nuorista tarvitaan ”polkujen rakentaja” ja hyviä esimerkkejä menestyneistä maahanmuuttajista. Osa nuorista tarvitsee työpajatyypistä, tekemällä oppimista -toimintaa ennen työhön sijoittumista. Nykyinen järjestelmä ei tue nuoria riittävästi, palveluohjausta ei ole. Nuoret eivät osaa vaatia/käyttää edes olemassa olevia mahdollisuuksia. Ruotsista esimerkkejä siitä, että toisessakin sukupolvessa maahanmuuttajat kasaantuvat suoritustason matalapalkkatöihin tai riippuvaisiksi työllistämistoimista. (Maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumisen varmistaminen työryhmäraportti)

Nuorten tupakointi ja päihteiden käyttö

Päihteiden kokeilu liittyy usein nuoruusiän vaiheisiin. Tänä päivänä päihdekokeilut ovat hyvin tavallisia ja ne aloitetaan yhä nuorempana. On kuitenkin tutkittu, että mitä varhemmin päihteidenkäytön aloittaa, sen todennäköisempää on sen johtaminen ongelmakäyttöön. Alle 14 -vuotiaana aloitettu päihteidenkäyttö johtaa kolme kertaa useammin alkoholiriippuvuuteen kuin 21 -vuotiaana aloitettu käyttö. Tähän vaikuttaa mm. aivojen mielihyvä- ja palkitsemisjärjestelmien herkistyminen riippuvuutta aiheuttavalle aineelle. (Lepistö 2005)

Nuorten terveystietoisuudessa on tapahtunut eriytymistä: yläasteikäisten ja lukiolaisten tupakointi ja alkoholin käyttö on pysynyt suurin piirtein ennallaan viime vuosina kouluterveyskyselyjen mukaan. Päivittäin tupakoivia oli 2008 kyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisista 15 prosenttia sekä 1. ja 2. vuosikurssin lukiolaisista 13 prosenttia. Tupakoinnin suhteen on lukiolaisten osalta pysytty Terveys 2015 -ohjelman asetetussa

¹² osuus ikäryhmän työttömistä

tavoitteessa (alle 15 %). Ammattikoululaisten suhteen tilanne on huomattavasti lohduttomampi. Vastaajista 38 % kertoo tupakoivansa päivittäin. Vuosiluokissa on eroja. 2. vuosiluokan opiskelijoista päivittäin tupakoijia on yli 40 %. (Kouluterveyskysely 2008)

Myös nuorten alkoholin käyttö on jakautunutta. Niiden nuorten osuus, jotka eivät käytä alkoholia lainkaan, on kasvanut 2000 –luvun aikana. Vuonna 2008 peruskoulun yläasteikäisistä 40 prosenttia (22 % / 2000) ilmoitti, ettei käytä lainkaan alkoholia ja lukiolaisista 19 prosenttia (11 % / 2000). Kyseessä on osin muutoksesta suomalaisten nuorten keskuudessa, osin myös islaminuskoisten maahanmuuttajanuorten määrän kasvusta. Toisessa ääripäässä ovat nuoret, joiden alkoholinkäyttö on rajua ja lisääntymään päin. Todella humalaan kuukausittain itsensä juo yläluokkalaisista 19 % ja lukiolaisista 30 %. Nämä määrät ovat pysyneet suurin piirtein ennallaan edellisistä vuosista. Ammattikoululaisten kohdalla luku on huomattavasti suurempi (43 %). Yläluokkalaisista 36 %, lukiolaisista 37 % ja ammattiin opiskelevista 40 % ilmoitti jonkun läheisen ihmisen käyttävän liikaa alkoholia ja siitä aiheutuneen haittoja tai ongelmia nuoren elämään. (Kouluterveyskysely 2008)

Nuoret kertovat tupakan ja alkoholin ostamisen olevan helppoa. Kouluterveyskyselyn mukaan peruskoulun yläluokkalaisista 72 prosenttia, lukiolaisista 84 ja ammattikoululaisista 86 prosenttia piti tupakan ostoa helppona. Myös keskioluen ostaminen lähikaupasta oli helppoa tai melko helppoa 62 prosentille yläasteikäisistä, 75 prosentille ammattikoululaisista ja 79 prosentille lukiolaisista. Yleisimmin alkoholi saadaan kuitenkin kavereiden kautta (yläluokkalaiset 75 %, ammattikoululaiset 79 % ja lukiolaiset 81 %). Yläluokkalaisille hakija on usein myös tuntematon (35 %). (Kouluterveyskysely 2008)

Huumekokeilut ovat vähentyneet nuorten keskuudessa. Huumetilanne Suomessa 2006 - raportin mukaan huumetilanne näytti pahenevalle vuoteen 2001 asti lähes kaikilla mittareilla tarkasteltuna, kuten kokeilut, ongelmakäyttö, sairaudet, kuolemat, rikollisuus jne. Vuoden 2001 jälkeen kehitys on muuttunut parempaan suuntaan. (Selander 2007, 73) Kouluterveyskyselyjen mukaan huume-kokeilut ovat olleet vähenemään päin 2000 –luvulla, mutta määrä on kasvanut vuodesta 2006. Vuonna 2008 yläasteikäisistä 12 prosenttia (2000 n. 17 %) ja lukiolaisista 20 prosenttia (2000 n. 25 %) ilmoitti käyttäneensä ainakin kerran huumeita. Ammattikoululaisten osuus on tässäkin ryhmässä huomattavasti suurempi (30 %). (Kouluterveyskysely 2008)

Nuorisoaseman tilastoinnin mukaan vuonna 2007 asiakkaiden (alle 23 -vuotiaat) päihteiden käyttö jakaantui seuraavasti; 47 % alkoholi, opiaatit 22 %, kannabis 14 % ja stimulantit 12 %. Kuluvana vuonna 2008 alkoholin osuus asiakkaiden ensisijaisena päihteinä näyttää olevan kasvava (noin 60 %).

Päihteiden ongelmakäyttö voi tutkimusten mukaan olla seurausta monesta eri tekijästä. *Nuoren oma persoona* vaikuttaa alttiuteen, kuten tarkkaavaisuushäiriöt, uhmakkuus- ja käytöshäiriöt, traumaattiset elämäntapahtumat, oppimisvaikeudet ja voimakas elämishakuisuus. *Perheeseen liittyviä riskitekijöitä* ovat vanhempien päihteiden väärinkäyttö, vakavat mielenterveysongelmat. Puutteellinen vanhemmuus, sallivuus suhteessa nuoren päihteidenkäyttöön ja riitaisa kodin ilmapiiri ovat myös riskitekijöitä. *Sosiaalisen ympäristön vaikutus* on myös suuri eli kavereiden runsas päihteidenkäyttö ja ihannoiva suhtautuminen päihteisiin ja ylipäänsä epäsosiaalinen käytös ovat riskitekijöitä. Vaikutusta on myös yhteiskunnan päihdemyönteisellä kulttuurilla, päihteiden helpolla

saatavuudella ja alhaisella hinnalla. Päihteiden käytöltä suojaavina tekijöinä tutkimuksessa on löydetty seuraavia tekijöitä, kuten riittävän vahva vanhemmuus, lapsen ja vanhempien riittävän läheiset välit, toimivat keskusteluyhteydet perheenjäsenten välillä sekä maltillinen suhtautuminen päihteiden käyttöön. (Lepistö 2005)

Lasten ja nuorten rikollinen käyttäytyminen

Rikollinen käyttäytyminen on nuoruusiän yksi lieveilmiö, se on yleisintä nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa. Rikosvastuu alkaa 15 -vuoden iässä ja nuori rikosentekijä määritellään 15–20 -vuotiaaksi. Ikäryhmittäin katsottuna korkein rikollisista teoista epäiltyjen määrä osuu 18 -vuoden ryhmään, jolloin laskennallisesti joka neljäs helsinkiläinen on rikoksesta epäilty. Rikosaktiivisuus laskee nopeasti parinkymmenen vuoden ikäryhmään asti ja siitä tasaisesti alaspäin. (Tuominen 2007, 87–88) Tärkeä näkökulma nuorisirikollisuudessa on, että se voi jatkua elämänikäisenä rikoskäyttäytymisenä. Varhainen puuttuminen on erityisen tärkeää tästä näkökulmasta. (Kivivuori 2002, 51)

Tarkasteltaessa eri rikostyyppisiä tilastot ovat hieman vääristäviä. Rikostentekijöissä on moninkertaisia rikoksenuusijoita, jolloin aivan noin moni ei ole rikoksesta epäilty. Luku antaa kuitenkin kuvaa kyseisen ikäryhmän rikoskäyttäytymisestä. Lisäksi erityisesti lievät rikokset (kuten omaisuusrikokset) jäävät usein tulematta poliisin tietoon, kun taas vakavammat, esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset tulevat, jolloin jälkimmäiset painottuvat tilastoissa. (Tuominen 2007, 87).

Helsingissä puolet tietoon tulleista rikoksista koostuu näpistyksistä ja vahingonteoista. Seuraavaksi yleisimpiä tietoon tulleita rikoksia ovat pahoinpitelyt, varkaudet ja ajokorttita ajaminen. Ikäluokittain tarkasteltuna varkausrikoksia tekevät eniten 15–20 -vuotiaat nuoret. Varkauksista epäiltyjen nuorten määrä on laskenut 90 -luvulta asti näihin päiviin asti. Koululaiskyselyjen mukaan kaupasta varastaminen on lähes puolittunut 1993–2002 välisenä aikana. (Tuominen 2007,87)

Vahingonteot ovat kasvaneet Helsingissä viimeisen kymmenen vuoden aikana noin 6000 vahingonteosta 8000 vahingontekoon vuodessa. Pahoinpitelyjen osalta 15–20 –vuotiaiden ikäryhmät nousevat esiin suhteessa muihin ikäryhmiin. Määrät ovat pysytelleet samana kymmenen vuoden ajan (Tuominen 2007, 88–89). Toisaalta huomioitavaa on, että ensikertalaisia alle 11 -vuotiaita rikoksen tekijöitä on pojissa jopa 22 %, kun taas tytöissä 12 %. Tämä voi selittyä sillä, että vakavan rikosuran varhaisista riskitekijöistä mm. erilaiset neurokognitiiviset häiriöt ovat yleisempiä poikien kohdalla. (Savolainen et al, 2007, 10–11)

Rikokset kasautuvat pienelle osalle nuoria. Nuorimmat esiintyvät epäiltynä yleensä vain kerran vuoden aikana, mutta yli 12 -vuotiaiden rikoksen tekijöiden osalta rikoksen uusiminen yleistyy. 16 -vuotiaista rikoksen tekijöistä jo melkein puolella on useampi rikosilmoitus vuoden aikana. Muutamilla nuorilla ilmoituksia on jopa kymmeniä vuoden aikana. Vuonna 2000 kymmenellä useimmin rikoksesta epäiltynä olleella nuorella oli yhteensä vajaa 400 rikosepäilyä eli noin 15 prosenttia kaikista rikosepäilyistä. Näillä nuorilla riski päätyä rikolliselle uralle myöhemmin elämässään on jo erittäin suuri. Erittäin runsaasti rikoksia tehneillä nuorilla rikokset olivat suhteellisen lieviä, lähinnä omaisuusrikoksia, kuten varkauksia, ajoneuvon luvattomia käyttäjiä ja niiden yrityksiä. Kaikki näistä epäilyistä olivat poikia. (Tuominen 2007, 89)

<p>Vahvuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuorten terveystietäytyminen kohentunut: yhä useampi on raitis tai käyttää vähän alkoholia, liikkuu tarpeeksi ja voi hyvin • Nuorten työllisyys on parantunut • Nuorten rikokset ovat vähentyneet keskimäärin • Nuorten huumeidenkäyttö on vähentynyt 2000 –luvun aikana 	<p>Haasteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuorten hyvinvointi näyttää eriytyvän. Ammattikoululaisten terveys ja terveystietäytyminen on huomattavasti heikompaa kuin lukiolaisilla. • Koulupudokkuus on vakava syrjäytymisriski • Nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet – erityisryhmänä masentuneet, itsetuhoiset tytöt • Maahanmuuttajanuorten kotoutumisen haasteet • Erityisesti nuorten määrän kasvu lastensuojelun asiakkaina ja huostaanottojen kohteena
--	---

Lähteet

Aarnikka Heljä, Kyttä Marketta, Myllymäki Tiina 2002. Lasten näkökulma tienpidossa. Tiehallinnon selvityksiä 53/2002.

Askelo Sini 2007. Lapset ja lapsiperheet Helsingissä. Kvartti 2/07.

Asunnottomat 2007. Selvityksiä 3/2008. ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.

Ehdotukset maahanmuuttajanuorten ja toisen sukupolven maahanmuuttajanuorten kotoutumisen varmistamiseksi. PKS soster raportti 2007.

Ellonen Noora 2008. Yhteisöllisyyttä ja tasapuolisuutta nuorten hyvinvoinnin tukemiseen. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti Janus vol 16, 2008 (2).

Fryers Tom 2007. Children at risk. Childhood Determinants of Adult Psychiatric Disorder. Stakes Research Report 167. Helsinki 2007.

Halmesmäki Erja, Kahila Hanna, Keski-Kohtamäki Ritva, lisäksi Teija, Bäckmark-Lindqvist Gunne, Haukkamaa Maija 2007. Raskaana olevan päihdeongelmaisen naisen hoito. Suomen Lääkärilehti 11/2007 vsk 62.

Heikkinen Alpo 2007. Nuoret lastensuojelun avohuollossa – palvelujen ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämisohjelman raportti. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2007:1.

Helsingin terveydenhuollon toimintaympäristön analyysi. Terveyskeskuksen strategian 2009-2011 valmistelun pohjaksi.

Hietaniemi Leena 2007. Julkaisussa Lasten ja perheiden elinolot Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2007:41.

Hietaniemi Leena 2008. Alustus Lapsiköyhyys Helsingissä 14.4.2008.

Holmila Marja & Raitasalo Kirsimarja 2008. Lapsuudenkodin alkoholin liikakäytön vaikutukset. Teoksessa Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes

Huff R, Kline M. 1999. Health Promotion in the context of Culture. Huff R, Kline m 1999. Promoting health in Multicultural Populations. 3-22. Sage Publications.

Hussi Taina ja Stenvall Elina 2008. Helsingiläisen vanhemmuuden ilot ja haasteet. Julkaisematon käsikirjoitus.

Härmä Mikko 2002. Oppiminen edellyttää kunnon yöunia. Promo 24. 4/2002.

Kansallinen sosiaalisen suojelun ja osallisuuden strategiaraportti 2008-2010. Sosiaali- ja terveysministeriö 2008.

Karjalainen Riina ja Vallinkoski-Ojama Leena 2008. Lapsiin kohdistuva väkivalta sosiaaliviraston tapausaineiston pohjalta. Alustus Viranomaisyhteistyö lapsen fyysisen pahoinpitelyn selvittelyssä –seminaarissa 4-5.9.2008.

Kivivuori Janne 2002. Nuoret rikosten tekijöinä ja uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 188. Helsinki.

Lahikainen A R et al 2005. Lapsuus mediamaailmassa. Gaudeamus.

Lankinen Markku 2001.

Lehtimäki Hanna ja Juha Suoranta 2005. Teoksessa Lahikainen A R et al 2005. Lapsuus mediamaailmassa. Gaudeamus.

Lepistö Jaana 2005. Nuorten päihdehäiriöiden hoito. Teoksessa Alkoholi- ja huume tutkimuksen vuosikirja 2005. Helsinki: Alkoholi- ja huume tutkimus seura 2005.

Lilius Johanna 2008. Lapsiperheet huomioon keskustassa. Vieraskynä, Helsingin Sanomat 1.7.2008.

Luopa Pauliina et al. 2008. Kouluterveyskysely 2008, Helsingin kuntaraportti. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus, Stakes.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Tunnista, turvaa ja toimi. STM julkaisuja 2008:9.

Maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumisen varmistaminen työryhmäraportti.

Maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2008. Julkaisematon työraportti. Helsingin kaupunki, henkilöstökeskus.

Moisio Pasi; Karvonen, Sakari; Simpura, Jussi; Heikkilä, Matti (toim.): [Suomalaisten hyvinvointi 2008](#). Stakes

Myllärniemi Anniina 2006. Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista, 7/2006. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris –instituutti.

Nuorisoasuntoliitto (NAL), tiedonanto 29.9.2008.

Opetusviraston toimintaympäristöanalyysi 2007.

Oranen Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. STM:n Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki 2008.

Pörhölä Maili 2008. Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä. Teoksessa autio M et al (toim) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot –vuosikirja. Hakapaino oy, Helsinki 2008.

Rimpelä Matti. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa [Suomalaisten hyvinvointi 2008](#). Stakes

Salmi Minna 2008. Yhteiskunnalla on suuri vastuu lasten hyvinvoinnista. Vieraskynä palsta. Helsingin Sanomat 12.4.2008.

Salorinne Minna 2007. Teoksessa Lasten ja perheiden elinolot Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2007:41.

Savolainen Jukka, Hinkkanen Ville & Pekkarinen Elina 2007. Tutkimus alle 15-vuotiaina poliisin tietoon tulleista rikoksentehtävistä Helsingissä. OPTL:n tutkimustiedonantoja 76. Helsinki 2007

Selander Päivi 2007. Teoksessa Lasten ja perheiden elinolot Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2007:41.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. KASTE –ohjelma 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:6.

Stenvall Elina 2009. "Sellast ihan tavallist arkee". Helsingiläisten 3.-6.-luokkalaisten arki ja ajankäyttö. Tietokeskuksen tutkimuksia 2:2009.

Suomalainen lapsi 2007. Tilastokeskus ja Stakes. Helsinki 2007.

Tapola-Tuohikumpu Sirpa 2005. Positiivisella diskriminaatiolla varhaista tukea. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Positiivisen diskriminaation hankekokonaisuuden loppuraportti. SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 3/2005.

Tikkanen Tea 2007. Teoksessa Lasten ja perheiden elinolot Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2007:41.

Tossavainen Tommi 2008. Toinen Elämä –hankkeen selvitys lasten ja nuorten median käytöstä Helsingissä. Julkaisemattomat tulokset lokakuu 2008.

Tuominen Martti 2007: Lapset ja nuoret rikoksentekijöinä ja uhreina. Teoksessa Lasten ja perheiden elinolot Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2007:41.

Tuominen Martti 2007. Siis tosi turvallinen paikka. Helsingin turvallisuus kysely vuonna 2006. Helsingin kaupungin tietokeskus 2007:6.

Tupola Sarimari 2004. Päihdeäitien vauvojen seuranta. Luento 22.11.2004.

Valkama Elisa & Lasola Marjukka 2008. Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 234. Helsinki 2008.

Vihavainen Maija 2007. Teoksessa Lasten ja perheiden elinolot Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2007:41.

Vuori Pekka 2008. Helsingin Sanomat 9.6.2008.

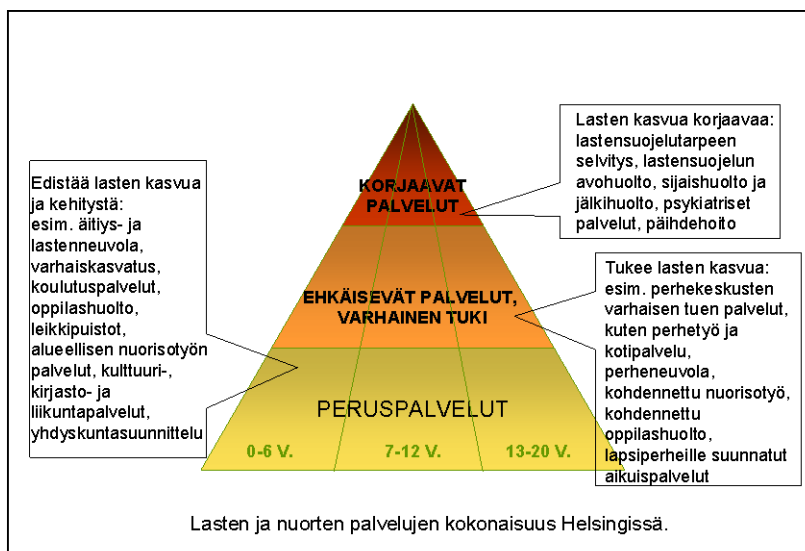
3 Lasten ja nuorten palvelut Helsingissä vuonna 2008

Lasten ja nuorten palveluja tarkastellaan aiemmin esitellyn ”hyvinvoinnin kokonaisuus” -jäsenyyksen mukaan jaotellen ne peruspalveluihin, ehkäiseviin ja varhaisen tuen palveluihin sekä korjaaviin palveluihin. Peruspalveluilla tarkoitetaan koko ikäryhmää kohtaavia palveluja, kuten neuvolatoiminta, päivähoido tai koulutus. Ehkäisevät palvelut ja varhainen tuki ovat tietyille kohderyhmille tiettyyn lapsen tai perheen tarpeeseen kohdennettua tukea, kuten perhetyö. Korjaavat palvelut ovat nimensä mukaisesti lapsen kasvua korjaavaa ja viimesijaista tukea, kuten lapsikohtainen lastensuojelu tai psykiatrinen hoito.

Jäsenyyksen selkeyden vuoksi rajat on vedetty melko tiukastikin, mutta todellisuudessa samoissa palveluissa löytyy useampia elementtejä. Esimerkiksi oppilashuolto on toisaalta peruspalvelua, mutta kohdennettuna (esim. kuraattorin tai psykologin asiakaskohtaiset palvelut) ne kuuluvat jo ehkäisevien palvelujen ja varhaisen tuen piiriin. Myös eri hallintokunnissa ja/tai palveluissa käsitteiden käyttö eroaa hiukan. Varhainen tuki on määritelty perhekeskustoiminnassa kohdennetuksi palveluksi, kun se moniammatillisen perhevalmennuksen kehittämisessä on määritelty peruspalvelun sisällä tapahtuvaksi, lapsen ikään nähden varhaiseksi tueksi (raskaus ja vauvavaihe). (Tehty- hanke 2007, Lindqvist 2008)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin perustana ovat hyvät ja kaikille suunnatut peruspalvelut, joiden rinnalla tarvitaan kohdennettuja ehkäiseviä ja korjaavia toimenpiteitä. Tärkeää on säilyttää tasapaino näiden palvelujen välillä ja huolehtia peruspalvelujen toimivuudesta niin, että korjaavien palvelujen pitkään jatkunut tarve saadaan vähenemään.

Tekstissä tavoitteena on kuvata palvelujen kokonaisuutta ja sen toimivuutta hyvinvointisuunnitelman lähtötilanteessa vuonna 2008. Seuraavassa kuvataan palvelujen sisältöjä, niiden volyyymiä, mutta käytetään myös kentän toimijoiden tuottamaan arviotietoa palvelujen toimivuudesta ja pyritään hahmottamaan palvelujen mahdolliset aukko- ja onnistumapaikat. Eri palveluluokista käsin kokonaisuutta katsottuna, olennaista on, kuinka lapsen, nuoren tai perheen näkökulmasta siirtymä peruspalvelusta varhaisen tuen piiriin onnistuu tai kuinka ohjautuminen korjaaviin palveluihin tapahtuu, jos tarve siihen syntyy. Sillat kulloisenkin tarpeen mukaiseen palveluun ovat ensiarvoisen tärkeitä. Toiseksi tärkeää on löytää mahdolliset aukko- ja onnistumapaikat palvelukokonaisuudessa ja tuottaa tarvittava tukimuoto hallintokuntien yhteistyössä.

3.1 Peruspalvelut

Äitiys- ja lastenneuvonta, ensimmäisen lapsen vanhempien perhevalmennus

Äitiys – ja lastenneuvolassa kohdataan liki kaikki vauvaa odottavat ja vauvan saaneet perheet. Neuvoloita on 25 ja ne sijoittuvat terveysasemien yhteyteen. Sosiaaliviraston perhekeskusten maantieteellinen jako on yhtenevä terveyskeskuksen neuvolajaon kanssa.

Helsingissä syntyy 6000 vauvaa vuosittain, joista ensisynnyttäjiä on 3000.

Terveysasemien toimintaan kuuluu äitiysneuvonta, jota tekevät terveydenhoitajat ja lääkärit. Tavoite on turvata odottavan äidin, sikiön ja vastasyntyneen terveys sekä edistää ja ylläpitää perheen terveyttä ja hyvinvointia. Terveydenhoitaja ja lääkäri seuraavat raskauden kulkua määräajoin tehtävin tarkastuksin. Äidin ja perheen yksilölliset tarpeet ja toiveet määrittelevät vastaanottokäyntien ja kotikäyntien määrän, mutta keskimäärin normaalaraskaudessa niitä on noin 14.

Lapsen synnyttyä perhe jatkaa lastenneuvonnassa, jota tavallisimmin tekevät samat terveydenhoitajat ja lääkärit kuin raskausaikana. Lasten ja perheiden tarpeisiin vastaavat neuvolatyöntekijät yhteistyössä mm. neuvolapsykologin, puheterapeutin, fysioterapeutin ja ravitsemusterapeutin kanssa. Tarvittaessa perhe ohjataan perhe-neuvolan, perhekeskuksen koti-palvelun ja varhaisen tuen sekä leikkipuistojen ja kolmannen sektorin järjestämän tuen piiriin.

Vastaanottokäyntien ja kotikäyntien määrät vaihtelevat lapsen ja perheen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaan. Tavoitteena on tehdä kaikkien ensisynnyttäjäperheiden luokse kotikäynti vauvan synnyttyä. Myös uudelleensynnyttäjäperheeseen tehdään kotikäyntejä, varsinkin jos perhe on kotiutunut alle kahden vuorokauden kuluessa synnytyksestä.

Vuonna 2007 äitiysneuvonnan palveluissa oli 13 304 odottavaa äitiä ja heillä yhteensä 103 225 käyntiä. Kotikäyntejä tehtiin 90 prosentille ensisynnyttäjistä ja kaikista synnyttäjistä 82 prosentille. Lastenneuvonnan palveluissa kävi 35 502 lasta ja yhteensä oli 121 310 käyntiä.

Lähes kaikki terveydenhoitajat ovat saaneet varhaisen vuorovaikutuksen (VAVU) koulutuksen. Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen menetelmässä keskeistä on asiakkaan aktiivinen, avoin ja kunnioittava kuunteleminen. Perusajatuksena on se, että asiakas on oman elämänsä parhain asiantuntija ja pystyy itse tuettuna löytämään vastaukset pulmiinsa. Voimavarakeskeinen lähestyminen rakentaa perheitä niin, että he pystyvät tekemään itselleen terveyttä ja hyvinvointia edistäviä valintoja. Tämä työote tulisi olla jokaisessa kohtaamisessa läsnä.

Vuosittain n. 3000 ensimmäistä lastaan odottavalle perheelle on kehitetty perhevalmennus. Se on ryhmämuotoista toimintaa, joka perustuu monitoimijaiseen työotteeseen, toiminnallisuuteen ja vertaisuuden kokemuksen mahdollistamiseen. Perhevalmennuksella vahvistetaan vanhemmuutta varhaisesti siten, että uudet vanhemmat ovat valmiimpia ottamaan lapsen vastaan ja suostumaan siihen, että elämä muuttuu lapsen synnyttyä monella tavalla. Keskeisiä toimijoita Helsingin kaupungilla ovat terveyskeskuksen terveydenhoitajat ja sosiaaliviraston perhekeskuksen leikkipuistojen sekä varhaisen tuen ja kotipalvelun työntekijät. Lisäksi toiminnassa ovat mukana mm. synnytyssairaalat, fysioterapeutit, perhekeskuksen muita työntekijöitä, päivähoidon

työntekijöitä sekä järjestöjen (MLL, Pienperheyhdistys, Kalliolan setlementti) ja seurakunnan toimijoita.

Perhevalmennusta toteutetaan koko kaupungissa niin, että ryhmät käynnistyvät terveysasemilla puolessa välissä raskautta terveydenhoitajaparin ohjaamina. Perhevalmennusryhmät siirtyvät leikkipuistoihin siten, että ensimmäisen vauvojen syntymän jälkeisen terveydenhoitajan ja perhekeskuksen työntekijän ohjaaman ryhmäkerran jälkeen perhekeskuksen työpari tai perhekeskuksen työntekijä ja kolmannen sektorin toimija ohjaavat niitä. Suurin osa perhevalmennuksen synnytyksen jälkeisiin ryhmiin osallistuneista perheistä jatkaa toistensa tapaamisia ohjattujen kertojen jälkeen joko ryhminä tai yksittäin.

Maahanmuuttajaperheille, yksinodottaville sekä kahden kulttuurin perheille suunnattua perhevalmennusta kehitetään yhdessä kolmannen sektorin kanssa. Ruotsinkielisiä perhevalmennusryhmiä tarjotaan Familjecenterin tiloissa terveydenhoitajan ja familjecenterin työntekijän ohjaamina.

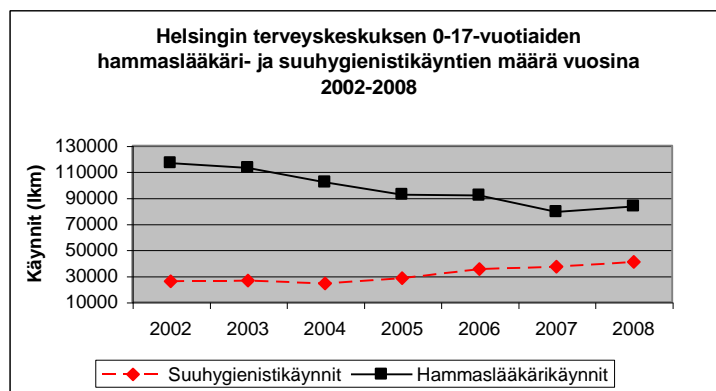
Lasten ja nuorten hammashoito

Helsingin hammashuolto-osasto edistää lasten ja nuorten suun terveyttä korostamalla omatoimisen ennaltaehkäisevän hoidon merkitystä sekä järjestämällä heille hammaslääketieteellisesti tarpeen mukaisen hoidon. Ehkäisevää perushoitoa muun hoitokäynnin yhteydessä on mm., ravintoneuvonta, kotihoidon täsmentäminen, tupakkainfo sekä hammaspeitteiden kuten plakin ja hammaskiven poisto.

Hammashuolto-osasto on kehittänyt työnjakoa siirtämällä osan lasten ja nuorten suun terveystarkastuksista hammaslääkäreiltä suuhygienisteille. Kouluikäisistä tutkitaan hammaslääkärin toimesta kattavasti 7-, 10- ja 15-vuotiaat. Jokaiselle potilaalle määritellään henkilökohtainen tutkimusväli suun terveydentilan mukaan (terveet, kevyet riskit, suuret riskit). Alle kouluikäisille vanhemmat/hoitajat varaavat lapselleen vastaanottoajan. Kaikki 5-vuotiaat saavat kotiin kirjeen, jossa heidän vanhempiaan kehoitetaan varaamaan aika hammashoitolaan.

Väestötasolla lasten ja nuorten ehkäisevä suun terveydenhoito on yhteistyötä äitiys- ja lastenneuvoloiden, päiväkotien ja koulujen kanssa. Yhteistyön tehostamiseksi hammashoitoloihin on nimetty yhdyshenkilöt. Lapsille ja nuorille sekä heidän vanhemmilleen pidetään myös suun terveyteen liittyviä terveystilaisuuksia.

Helsingin hammashuollon käyntimääriä:

Lasten ja nuorten muu terveydenhuolto

Lasten erityispalvelujen poliklinikka antaa palveluja lapsille ja nuorille. Poliklinikka palvelee koko kaupunkia. Dagmarinkadun toimipisteessä toimivat foniatriinen tiimi sekä osa puheterapeuteista. Suurin osa puheterapeuttien toimipisteistä on terveysasemilla. Poliklinikan tehtävänä on huolehtia kansanterveystyöhön kuuluvasta lasten ja nuorten kommunikaatiohäiriöiden ennaltaehkäisystä, tutkimuksista ja hoidosta. Poliklinikan toiminta muodostuu puheterapeuttien ja foniatriksen tiimin henkilökunnan palveluista. Palvelut on tarkoitettu alle 16-vuotiaille helsinkiläisille lapsille ja nuorille.

Varhaiskasvatus ja esiopetus

Helsingissä päivähoitoa tarjotaan kunnallisissa päiväkodeissa tai perhepäivähoidossa, joka voi tapahtua perhepäivähoitajan kotona, kolmiperhehoitona tai ryhmäperhepäivähoitona. Myös esiopetus tapahtuu pääsääntöisesti päivähoitossa ja siihen osallistuu 87 % 6-vuotiaista helsinkiläisistä lapsista. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmassa on kolme lähtökohtaa: lapsen hyvä hoito, kasvatus ja opetus, vanhemman hyvä kasvatuskumppanuus päivähoiton henkilöstön kanssa sekä varhaiskasvatuksen laatu, jota edistetään arvioinnin ja osaamisen kehittämisen avulla.

Maahanmuuttajalasten osalta varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on lasten kotoutumisen tukeminen, suomen kielen oppiminen toisena kielenä ja kaksikielisyyteen kehittyminen luonnollisesti lapsiryhmän jäsenenä sekä suunnitelmallisen ohjauksen avulla (suomi toisena kielenä kasvatus). Esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa oppimisvalmiuksia sekä havaita ja ennaltaehkäistä oppimisvaikeuksia.

Kunnallisessa päivähoitossa¹³ olevien lasten määrä on ollut laskeva 2000-luvulla, vaikka hoidettavien prosentuaalinen osuus ko. ikäryhmän väestöstä on hivenen noussut (kuva x). Ikäryhmissä on vaihtelua eli alle 3 -vuotiaiden määrä päivähoitossa on kasvanut vuosituhannen alusta, kun 3-6 -vuotiaiden osuus on laskenut. 7-vuotiaiden iltapäivähoidettavien määrä on laskenut tuona aikana merkittävästi, kun iltapäivätoiminta on siirtynyt opetustoimen koordinoitavaksi.

Taulukko 2. Päivähoidon lapsimäärien kehitys vuodesta 2000 vuoteen 2007.

Vuosi	2000 väestöös.		2007 väestöös.	
alle 3-v.	3871	33,90%	4033	36,20%
3-6 v.	16 590	72,60%	14 722	74,20%
7 v.	807	13,80%	69	1,40%
Lapsia yht	21 268	59,70%	18 824	60,50%

Lapset sijoittuvat pääosin päiväkotihoidon. Vuonna 2007 päiväkodeissa hoidettiin 17 234 lasta ja perhepäivähoidossa 1590 lasta. Lasten määrän vähentyessä kunnallisten päiväkotien määrää on vähennetty. Päiväkoteja oli 336 kpl vuonna 2000 ja 271 kpl vuonna 2007. Vuonna 2007 perhepäivähoidon ja ryhmäperhepäivähoidon henkilöstöä oli 452. (Päivähoidon vuositilastot 2007)

Helsingissä toimii kaksi ruotsinkielistä päivähoito aluetta: Pohjoinen - Läntinen ja Eteläinen - Itäinen päivähoitoalue. Palvelut tuotetaan sekä omana että ostopalveluna. Yhteensä kaupungin omia ruotsinkielisiä päiväkoteja on 31 ja ostosopimuspäiväkoteja 16. Ryhmäperhepäiväkoteja on 11 ja yksittäisiä perhepäivähoitajia on 4. Lapsia on päivähoitossa yhteensä 1953. Asiakasmäärät ovat 2000-luvulla olleet nousussa.

¹³ sisältää sekä kunnallisissa päiväkodeissa että perhepäivähoidossa olevat lapset

Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on kasvava päivähoitossa. Etenkin lasten osalta äidinkieli kertoo enemmän monikulttuurisesta taustasta kuin kansalaisuus. Äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvia, päiväkotihoidossa olevia lapsia oli 12 % vuonna 2007. Suurimmat kieliryhmät ovat somaliankieliset (477) ja venäjänkieliset (350), muita suuria kieliryhmiä ovat arabiankieliset (145) ja vironkieliset (134) lapset. Kaikkiaan eri kieliryhmiä on lähes 70. Päivähoitoalueittain määrä jakautuu kuitenkin hyvin epätasaisesti, vaihteluväli on 5 prosentista 26 prosenttiin.

Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä nousee väestöennusteiden mukaan tulevaisuudessa merkittävästi. Vuoden 2006 lopulla maahanmuuttajataustaisten lasten osuus oli yli 30 % 21 päiväkodissa, kun vuonna 2007 näin oli jo 32 päiväkodissa. Suurimmaksi osaksi ko. päiväkodit ovat Itä-Helsingissä, missä ylipäätään lasten prosentuaalinen osuus koko kaupungin lapsimäärästä on suurin.

Päivähoitossa on käytössä suomi toisena kielenä (S2) -suunnitelma. Se sisältää lapsen kaksikielisyyteen tukemista, viikoittaista S2 -opetusta ja lapsen oman kulttuurin vahvistamista osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Jokaiseen päiväkotiin on nimetty yhdyshenkilö, joka seuraa ja välittää tietoa monikulttuurisen varhaiskasvatuksen menetelmistä. Päivähoitossa on vuonna 2008 seitsemän S2 -lastentarhanopettajaa, jotka sijoittuvat eri puolille kaupunkia opetustarpeen mukaan (3 Itä-Helsingissä, 2 Pohjois-Helsingissä, 1 Etelä-Helsingissä ja 1 Länsi-Helsingissä). He vastaavat alueensa päivähoiton henkilökunnan tukemisesta S2 -opetuksen toteuttamisessa ja perehdyttämisessä.

Päivähoiton taloussuunnitelman mukaan S2 -opettajien määrä kasvatetaan tasaisesti 2009–2010. Myös lastentarhanopettajien määrää suunnitellaan kasvatettavan niissä päiväkodeissa, joissa monikulttuuristen ja -kielisten lasten määrä on yli 30 % muuttamalla lastenhoitajan vakansseja lastentarhanopettajien vakansseiksi. Monikulttuurisen ja -kielisen koulutetun henkilökunnan määrää pyritään lisäämään.

Esiopetus

Suomenkielistä esiopetusta järjestetään päivähoiton vastualueella päiväkodeissa. Opetustoimi järjestää esiopetusta kahdessa ryhmässä Aurinkolahden peruskoululla ja kymmenellä koululla on starttiluokat, joissa annetaan esiopetusta perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin aloittaville lapsille. Helsingin esiopetuksen toiminta-ajatuksena on yhteistyössä kotien kanssa tukea Helsingissä asuvien lasten yksilöllistä ja yhteisöllistä kehitystä, oppimisen halua ja iloa sekä tervettä itsetuntoa.

Leikkipuistot ja perheryhmätoiminta

Helsinki järjestää leikkipuistotoimintaa avoimena toimintana kaikille asukkaille. Leikkipuistotoiminta on perhekeskusten ennaltaehkäisevää työtä. Lähtökohtana kaikissa puistoissa on, että kullakin alueella leikkipuisto on lasten ja lapsiperheiden arjen kohtaamispaikka, joissa lapsilla on mahdollisuus leikkiin ja oppimiseen ja vanhemmilla vertaisryhmien sekä ammatilliseen tukeen. Leikkipuistoilla on myös tärkeä rooli tiedonvälittäjänä mm. alueen lapsiperhepalveluista.

Leikkipuistojen rooli on vahventunut varhaisen tuen strategian myötä. Leikkipuistoilla on yhteinen toiminta-ajatus ja tehtävä, mutta kukin puisto on profiloitunut alueen tarpeiden

mukaisesti. Esimerkiksi maahanmuuttajatoimintaa on kehitetty erityisesti idässä ja eteläisellä alueella Itä-Pasilassa.

Leikkipuistojen toimintaa toteutetaan moniammatillisesti ja tarjonta kattaa monenlaisia varhaisen tuen muotoja: vertaisryhmätoimintaa, ohjattua toimintaa mm. lapsen ja äidin vuorovaikutus -ryhmiä sekä perhevalmennusta yhteistyössä terveysasemien kanssa. Aamupäivisin puistojen ohjelma on suunnattu alueen vauva- ja pikkulapsiperheille. Myös päivähoito käyttää leikkipuistoja toiminnassaan ja ulkoiluissa. Suurin käyttäjäryhmä ovat 1-2. luokkalaiset koululaiset, joille tarjotaan puistoissa lakisääteistä iltapäivätoimintaa (tarkemmin alla). Leikkipuistoissa käy päivittäin yli 10 000 lasta ja aikuista.

Leikkipuistoja on 70, joista on 12 etelässä, 15 lännessä, 21 pohjoisessa ja 22 idässä. Leikkipuistojen määrää on kasvatettu ja vuodesta 2000 määrä on noussut 6 puistolla. Leikkipuistoissa on 2-5 työntekijää ja hieman alle puolessa puistoja työskentelee sosiaaliohjaaja (tavoitteena kaikissa puistoissa 1 sosiaaliohjaaja).

Perhekeskus järjestää sekä avointa asukaslähtöistä ryhmätoimintaa pikkulapsiperheille että erilaisia kursseja ja ryhmiä vanhemmille, lapsille ja alueen pikkulapsiperheiden kanssa työskenteleville työntekijöille. Helsingissä näitä toimintoja tarjoavat Hermannin perhepaikka, perheBetania, Torpparinmäen perhetalo, perhetalo Kajuutta ja erityisesti maahanmuuttajille suunnattu Perhetalo Sahrami.

Koululaisten iltapäivätoiminta

Opetustoimi vastaa kaupungin tasolla perusopetuslain mukaisesta koululaisten iltapäivätoiminnan koordinoinnista. Toiminta on tarkoitettu 1.- 2.vuosiluokkien oppilaille ja kaikkien luokka-asteiden erityisoppilaille. Kohderyhmänä on yhteensä noin 13 000 oppilasta. Iltapäivätoimintaan osallistuu yhteensä noin 3 750 oppilasta lukuvuonna 2008–2009. Tämä on 36,3 % 1.-2. luokkalaisten ikäluokasta, 3.- 9. luokkien erityisoppilaiden osallistumisprosentti on 6,5 %. Toiminnasta opetustoimi järjestää 19 %, opetustoimen avustamat järjestöt, seurakunnat ja yksityiset palveluntuottajat 71 % sekä sosiaalitoimi 10 %. Toimintapaikkoja on noin 180.

Leikkipuistojen toimintaan, joka sisältää maksullisen välipalan osallistuu 1.- 2. lk oppilaista noin 2400. Lisäksi avoimeen leikkipuistotoimintaan osallistuu noin 2000 ala-asteen koululaista 1.- 6. luokilta.

Kehitysvammaisten ja autististen koululaisten iltapäivätoiminnasta vastaa sosiaalitoimi. Toiminta järjestetään pääsääntöisesti kouluissa. Toimintaryhmiä on yhteensä 22 ja toimintaan osallistuu noin 250 oppilasta.

Kaupungin järjestämään ohjattuun iltapäivätoimintaan osallistuu lukuvuonna 2008–2009 noin 61,5 % 1.-2. luokan oppilaista.

Koulutuspalvelut

Helsingin kaupungin ylläpitämissä kouluissa ja oppilaitoksissa oli vuonna 2007 kaikkiaan 57 073 oppilasta ja opiskelijaa. Oppilasmäärä laski vuoteen 2006 verrattuna 1 100 oppilaalla eli lähes 2 prosenttia. Erityisoppilaiden, maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja toisella asteella opiskelevien määrät kasvoivat edelleen.

Perusopetus

Helsingin kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä peruskouluissa oli tilastointipäivänä 20.9.2007 esiopetuksessa 185 lasta, 1.-6. luokilla 24 784 oppilasta, 7.-9. luokilla 9 785 oppilasta ja lisäopetuksessa 331 oppilasta. Ruotsinkielisissä peruskouluissa oli esiopetuksessa 107 lasta, 1.-6. luokilla 1 976 oppilasta, 7.-9. luokilla 1 134 oppilasta ja lisäopetuksessa 21 oppilasta. Yksityisissä sopimuskouluissa oli peruskouluasteella 5 537 oppilasta. Heistä yli 92 % oli helsinkiläisiä.

Kaupungin ylläpitämien peruskoulujen ensimmäisen luokan oppilaista lähes 75 % valitsi oman oppilaaksiottoalueensa koulun. Kaupungin ylläpitämien peruskoulujen seitsemännen luokan oppilaista lähes 52 % ja yksityisten sopimuskoulujen seitsemännen luokan oppilaista 57 % valitsi oman oppilaaksiottoalueensa koulun. (Opetusviraston toimintakertomus 2007)

Lukiokoulutus

Vuonna 2007 kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä lukioissa oli 7 404 opiskelijaa ja ruotsinkielisissä lukioissa 1 173 opiskelijaa. Suomenkielisissä lukioissa opintonsa kolmessa vuodessa loppuun saattaneiden prosenttiosuus oli 83 ja ruotsinkielisissä lukioissa 86. Lukuvuonna 2006–2007 päivälukion keskeyttäneiden määrä mukaan lukien ne opiskelijat, jotka vaihtoivat koulua, oli suomenkielisissä lukioissa yli 4 % ja ruotsinkielisissä lukioissa yli 2 prosenttia.

Kaupungin ylläpitämissä aikuislukioissa oli 2 801 opiskelijaa, heistä 156 oli ruotsinkielisessä aikuislukiossa. Aikuislukioiden opiskelijoista 847 oli tutkintotavoitteisessa opetuksessa. (Opetusviraston toimintakertomus 2007)

Ammatillinen koulutus

Helsingin kaupungin ylläpitämissä ammatillisissa oppilaitoksissa oli vuonna 2007 (tilastointipäivänä 20.9.2007) yhteensä 6 231 opiskelijaa, joista lähes 74 prosenttia oli helsinkiläisiä. Opiskelijoista 611 oli maahanmuuttaja-taustaisia. Heistä hieman yli 100 opiskeli maahanmuuttajille suunnatussa ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa. (Opetusviraston toimintakertomus 2007)

Toisen asteen perustutkinnon suoritti kaupungin ylläpitämissä ammatillisissa oppilaitoksissa 1 428 opiskelijaa vuonna 2007. Ammattitutkinnon suoritti 106 opiskelijaa. Oppilaitosmuotoisessa ammatillisessa koulutuksessa tutkinnon suorittamisen jälkeen työhön tai jatko-opintoihin sijoittui lähes 84 prosenttia tutkinnon suorittaneista. Opintonsa keskeyttäneiden osuus oli lähes 18 %. Eronneisiin laskettiin mukaan aidosti opintonsa keskeyttävien lisäksi opiskelijat, jotka vaihtoivat koulutusalaan tai hakeutuivat töihin. (Opetusviraston toimintakertomus 2007)

Vuonna 2007 oppisopimuskoulutukseen osallistui keskimäärin 2 933 opiskelijaa, joista 58 % oli helsinkiläisiä. Heistä 41 % oli perustutkintotavoitteisessa koulutuksessa, 32 % opiskeli ammattitutkintoa ja 25 % erikoisammattitutkintoa. Opiskelijoista yrittäjiä oli 2 %. Nuoria, alle 25-vuotiaina perustutkintotavoitteisen opiskelunsa aloittaneita oli oppisopimusopiskelijoista 40 %. Vuonna 2006 oppisopimuksen päättäneistä opiskelijoista 84 prosenttia työllistyi tai sijoittui jatko-opintoihin. (Opetusviraston toimintakertomus 2007)

Opetusviraston järjestämään nuorten työpajatoimintaan osallistui vuoden aikana yhteensä 344 nuorta. Heistä 45 prosenttia oli alle 20-vuotiaita. Pajanuorista 2 prosenttia ei ollut suorittanut perusopetuksen oppimäärää, 67 prosenttia oli peruskoulun, 26 prosenttia

lukion ja 5 prosenttia ammatillisen perustutkinnon. Ennen pajalle tuloa heistä 11 prosenttia oli jättänyt kesken lukion ja 28 prosenttia ammatilliset opinnot. Vuonna 2007 pajajakson suorittaneista nuorista 69 prosenttia sijoittui työhön, koulutukseen, asepalvelukseen tai työhallinnon toimenpiteisiin pajajakson päättymisestä seuraavaan tilastointipäivään mennessä. (Opetusviraston toimintakertomus 2007) Opetusviraston neljän työpajan lisäksi sosiaalivirastolla on myös yksi työpaja ja yksi ruotsinkielinen työpaja.

Koululaisten terveydenhoito

Helsingin kaupungin koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tehtävänä on koulujen ja oppilaitosten terveydellisten olojen valvonta, oppilaiden ja opiskelijoiden terveydenhoito, terveysneuvonta sekä lakisääteisiin ja tarpeellisiin erikoistutkimuksiin ohjaaminen. Kansanterveyslain mukaan opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu lisäksi opiskelijoiden sairaanhoito ja hammashuolto. Lakisääteisen hammashuollon järjestäminen on terveyskeskuksen hammashuoltoyksikön vastuulla. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon yksikkö vastaa vuosittain järjestettävistä Helsingin kaupungin kutsuntatarkastuksista.

Helsingin terveyskeskuksen kouluterveydenhuollon perustehtävänä on tukea jokaisen koululaisen mahdollisimman tervettä kasvua ja kehitystä ja siten vahvistaa edellytyksiä oppimiselle ja terveelle aikuisuudelle. Kouluterveydenhuolto edistää terveyttä terveysneuvonnan keinoin, tunnistaa terveyttä suojaavia tekijöitä ja vahvistaa niitä varhaisella puuttumisella. Kouluterveydenhuolto ohjaa tarvittaessa hoitoon sekä kehittää yhteistyössä muiden hallintokuntien kanssa terveellistä ja turvallista oppimisympäristöä.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon yksikössä toimii 124 terveydenhoitajaa ja 22 lääkäriä. Lisäksi yksikössä on 7 psykiatrista sairaanhoitajaa ja 1 psykologi. Lisäksi terveyskeskus toimii moniammatillisessa yhteistyössä nuorisoasiainkeskuksen ja sosiaaliviraston kanssa Luotsitoiminnassa (Katuluotsi, Itäluotsi, Koillisluotsi, Länsiluotsi), jonne koulu- ja opiskeluterveydenhuolto on osoittanut kolme terveydenhoitajaa.

Vuonna 2007 Helsingin koulu- ja opiskeluterveydenhuollon eri toimipisteisiin tehtiin runsaat 207 125 yksilökäyntiä ja ryhmätilaisuuksia oli 5 430.

Nuorisotoimen palvelut

Nuorisoasiainkeskuksen tehtävänä on tarjota kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaa, edistää nuorten yhteiskunnallista osallistumista, tukee työelämään ohjautumista sekä vaikuttaa nuorten elinolosuhteita koskevaan päätöksentekoon. Toiminnan kohderyhminä ovat helsinkiläiset nuoret ja nuorisojärjestöt.

Nuorisoasiainkeskuksen toiminta-ajatuksena on tukea nuorten kansalaisuutta ja kehittää heidän kansalaisvalmiuksiaan. Kansalaisuudella tarkoitetaan mahdollisuutta osallistua koulutukseen, kulttuuritoimintaan, yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja työelämään. Kansalaisvalmiuksilla puolestaan tarkoitetaan niitä yksilön tietoja, taitoja, moraalisia periaatteita ja elämyksiä, joita tarvitaan kansalaisuuteen kasvamisessa

Nuorisoasiainkeskuksella on kaikkiaan 58 nuorisotaloa ja -tilaa. Nuorisotyötä tehdään nuorisotaloissa, erityistoimipaikoissa ja projekteissa toimintatilojen ulkopuolella. Lisäksi on keskitettyjä toimintoja, kuten kohdennetun ja kulttuurisen nuorisotyön toimistot sekä nuorten kansalaistoiminnan toimisto. Nuorisotiedotuskeskus Kompassi tarjoaa tietoa ja ohjausta laajasti nuoren elämään liittyvissä kysymyksissä. Näiden ohella virasto tukee noin 400 nuorisojärjestöä ja nuorten ryhmää vuosittain.

Nuorisotyötä tehdään myös verkossa. Verkkonuorisotalo Netarin kävijämäärä vuonna 2008 oli yli 120 000. Näistä helsinkiläisiä nuoria oli 35 000. Verkossa kohdattiin keskustelun kautta kaikkiaan lähes 11 000 nuorta. Verkkonuorisotalo on valtakunnallinen ja sen toimintaa kehitetään nuorisoasiainkeskuksessa. Toiminnassa oli vuoden 2008 aikana mukana kaikkiaan 18 kuntaa. Valtakunnallisten hankkeiden lisäksi nuorisoasiainkeskuksessa on laajennettu omaa nuorisotalotoimintaa sekä kohdennetun nuorisotyön toimintaa verkkoon. Tällä hetkellä nuorisotalot toimivat mm. MySpace-sivustoilla sekä IRC-Galleriassa, joista viimeksi mainitussa on kaikkiaan 23 nuorisotaloa tai toimintayhteisöä. Nuorisotyöntekijät tavoittavat nuoria viestien, kuvien ja tiedotteiden kautta heidän omissa toimintaympäristöissään

Nuorisoasiainkeskuksen toimipaikoissa oli noin 1 200 000 käyntikertaa vuonna 2008. Näistä 13–17 –vuotiaiden osuus oli 298 000. Monikulttuuristen nuorten käyntikertoja kirjattiin 71 000. Nuorisotoimen palveluissa tavoitettiin yksilöllisesti ja ryhmätoiminnoissa lähes 21 000 eri nuorta.

Nuorisotoimen työkenttänä on omalla toimialueellaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä. Nuoria, joiden tukemiseen oli tehty henkilökohtainen kehityssuunnitelma, oli yhteensä 1 025. Monikulttuuristen nuorten osuus kaikista nuorisotoimen asiakkaista on noin 13 % ja luku on pysynyt melko samana 2000 –luvulla. Monikulttuurisille nuorille on kehitetty kohdennettua nuorisotyötä, kuten venäläistaustaisille nuorille (Spinnu) ja romaninuurille (NevoDrom). Maahanmuuttajanuoria on työllistetty oman kehittämisprojektin kautta sekä heille on tarjottu työharjoittelumahdollisuuksia.

Tiedottamista monipuolistettiin ja monikielistettiin monikulttuuristen nuorten vanhemmille suunnatulla nuorisoasiainkeskuksen palveluista kertovalla esitteellä, joka valmistui seitsemällä muulla kielellä suomen ja ruotsin lisäksi. Vanhempien kanssa tiivistettiin yhteistyötä, koulutyötä tuettiin läksykerhoilla, harrastusryhmiä järjestettiin tytöille ja pojille yhdessä ja erikseen, ja suosittu kesätoiminta jatkoi hyväksi havaittuja toimintoja mm. Helsinki Safe City -hankkeella Kaisaniemessä. (Nuorisoasiainkeskuksen toimintakertomus 2008).

Osallisuuden toteutuminen lasten ja nuorten eri areenoilla

Hesan Nuorten Ääni -kampanja on Helsingin kaupungin opetus- ja nuorisotoimen yhteisstrategiana toteutettavaa toimintaa. Helsingin nuoriso- ja opetustoimessa on kehitetty demokratiamallia, jonka perusideana on lähteä ruohonjuuritasolta lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi. Helsingin mallissa osallisuusareenoita ovat koulut ja nuorisotalot. Tavoitteena on edetä lähialueella vaikuttamisesta koko kaupungin alueelle. Vaikuttamistyötä tehdään koulujen uusissa oppilaskunnissa, alueellisen nuorisotyön toimintaryhmissä sekä nuorten Avointen Foorumien yhteiskunnallisen vaikuttamisen areenoilla.

Lasten ja nuorten kulttuuripalvelut

Kulttuuriasiainkeskus tarjoaa monimuotoista taidekasvatusta helsinkiläisille lapsille ja nuorille. Annantalon taidekursseilla helsinkiläiset lapset ja nuoret syventyvät taideopiskeluun taitelijaopettajien johdolla. Opetusta tarjotaan 14 taiteenlajissa.

5x2-taideopetuskurssien tarkoituksena on tukea koulujen taidekasvatusta sekä antaa ala-asteen oppilaille mahdollisuus tutustua johonkin taiteen alueeseen ammattitaitoisen taiteilijan opastuksella. Opetusta tarjoavat mm. Annantalo, Kanneltalo, Malmitalo, Stoa ja Vuotalo.

Kulttikortti on kaikille Helsingin kahdeksaluokkalaisille jaettava kortti, jolla pääsee ilmaiseksi tai edullisesti konsertteihin, teattereihin, tanssiesityksiin, elokuvaan ja museoihin. Kortti on opetusviraston, Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskuksen sekä taidelaitosten ja koulujen yhteinen hanke.

Kulttuurikurssit on suunnattu Helsingin yläasteille ja lukioille sekä toisen asteen ammatillisille oppilaitoksille ja niillä tutkitaan ja perehdytään elämän eri osa-alueisiin taiteen kautta. Kulttuurikurssin yhtenä tavoitteena on tarjota taiteen avulla mielekkäitä välineitä maailman hahmottamiseen.

Kultus.fi kokoaa pääkaupunkiseudun lapsille ja nuorille suunnatun kulttuuritarjonnan ikäryhmittäin ja taidealoittain luokiteltuna. Tapahtumistaan palvelussa ilmoittaa yli 200 Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten taidelaitosta ja kulttuuritoimijaa. Lisäksi palvelusta saa tietoa alueen taidekouluista. Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa järjestää monikulttuurisia kursseja ja työpajoja päiväkotilapsille ja koululaisryhmille sekä kaikille monikulttuurisuudesta kiinnostuneille.

Kulttuuriasiainkeskuksen ruotsinkielinen taidekasvatus keskittyy kieleen perustuvaan kulttuuriin kuten sanataiteeseen, draamaan ja kirjallisuuteen. Lasten kielen kehitystä tuetaan erilaisten verkostoprojektien avulla päivähoidossa ja koulussa.

Lasten ja nuorten kirjastopalvelut

Helsingin kaupunginkirjastossa on 35 lastenosastoa ja kaksi nuortenosastoa. Kirjasto tarjoaa peruspalvelujen lisäksi muun muassa satutunteja, kirjavinkkausta ja kirjastokäytönopetusta. Kirjasto järjestää myös erilaisia lasten ja nuorten tapahtumia, läksykerhoja ja lukukampanjoita. Myös koulu- ja päiväkotiyhteistyö on tärkeä osa lasten- ja nuortenkirjastotoimintaa.

Esimerkkejä vuoden 2007–2008 lastenkirjastotoiminnasta:

Vauvoille ja vauvaperheille tarjottavana palveluna on vauvoille sanataidetta Vuosaaren ja Rikhardinkadun kirjastoissa. Seutuyhteistyönä suunniteltiin vauvoille Körö körö kirjastoon -runoleikkitaapahtuma, joka toteutettiin kymmenessä kirjastossa Helsingissä keväällä 2008. Vuosaaren kirjasto uudisti Vauvan kanssa kirjastoon -esitteen.

Kaikki Helsingin ekaluokkalaiset kutsuttiin kirjastoon ”Tervetuloa kirjastoon” -kortilla. Ekaluokkalaiset saavat lahjaksi kirjastossa käydessään oranssin HelMet -reppun ja kirjavinkkilistan. Kolmasluokkalaisten kirjastoon kutsuminen oli yksi kaupunginkirjaston tulospalkkioprojekteista viime vuonna. Seitsemäntoista kirjastoa tarjosi kolmasluokkalaisille kirjavinkkausta, kirjasuunnistusta tai kirjastonkäytönopetusta. Kolmasluokkalaiset tulevat -koulutustilaisuus järjestettiin maaliskuussa 2007.

Kaupunginkirjaston lasten verkkosivuilla tapahtui uudistuksia. Lastensivuilla alettiin julkaista Kirviön kiikarissa -sarjaa, joka sisältää koululaisille tarkoitettuja aihepaketteja. Jutturuutu julkaistiin ja samassa yhteydessä avattiin Mitä mieltä? -pikakyselyt. Uudistusten tavoitteena on parantaa vuorovaikutteisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Nuortenkirjastotoimintaan liittyen kirjasto sai kesällä 2007 apurahaa Lääninhallitukselta uudenlaisen kirjallisuuden tekemiseen. ”Pinna” esittelee nuorten itsensä esittelemänä vinkkejä hyvistä kirjoista. Sitä on jaettu nuorisotaloihin ja kouluihin ja julkaisua on tarkoitus tehdä vuosittain.

Kirjasto osallistuu kulttikorttiin. Kortti jaetaan vuosittain kaikille noin 5 000 helsinkiläiselle 8 -luokkalaiselle. Kortilla saa erilaisia etuja pääkaupunkiseudun kulttuuritarjontaan. Kirjasto tarjoaa etuna maksuttomat varaukset.

Helsingin kaupunginkirjaston Kesädösä, joka on vanha kirjastoauto, kiersi kesällä 2008 Helsingissä ja Espoossa. Kesädösä toi kirjaston palvelut nuorten luo puistoihin, rannoille ja leireille. Dösässä on lainattavaa aineistoa, pelejä ja infoa kirjaston palveluista. Lisäksi tarjolla oli tietoa kaikesta nuorille järjestettävästä kesätoiminnasta Stadissa ja lähiympäristössä. Kesädösä aiotaan jatkaa tulevinakin kesinä.

Ensimmäistä kertaa lokakuussa 2008 järjestettävä Lokaviikot kokoaa yhteen nuoret viikon kestävän festariin. Lokaviikot on koululaisten syyslomaviikolla (vko 42) toteutettava nuorten kulttuuriviikko, jota organisoii kaupunginkirjaston lisäksi nuorisoasiainkeskus sekä kulttuuriasiainkeskus. Myös nuorten vaikutusmahdollisuuksia kokoelmiin haluttiin lisätä: nuoret valitsivat itse musiikkia kirjastoihin. Kirjaston nuortenosastojen kokoelmiin on hankittu 75 uutta cd-levyä, jotka nuoret ovat itse valinneet äänestyksellä. Levyt myös sijoitetaan nuorten toivomiin kirjastoihin.

Kaupunginkirjaston lainaajatilastojen mukaan ikäryhmässä 0-9-vuotiaiden lainaajien osuus kaikista lainaajista vuonna 2007 oli 4,19 % ja 10–19 -vuotiaiden osuus kaikista lainaajista oli 14,45 %. Tilastojen mukaan lainaajien määrä on pysynyt samalla tasolla kuin aiempina vuosina. Mutta kirjaston teettämä tarkempi tutkimus osoittaa vähenemistä nuorten lainauskäyttäytymisestä.

Tutkimuksen mukaan kaupungin kirjastossa on asiakkaiksi rekisteröityneitä 13–17 -vuotiaita nuoria 29 378 kappaletta. Otantahetkellä (2007) lainoja oli 5652 asiakkaalla, mikä on vajaa 20 % koko tutkitusta ikäluokasta. Yksiselitteisesti voidaan todeta, että 13–17 -vuotiaiden nuorten kirjastonkäyttö, ainakin lainaamisen suhteen, on Helsingin kaupunginkirjastossa hälyttävän vähäistä. Vain joka neljäs helsinkiläistyttö ja joka kymmenes helsinkiläispoika käyttää kirjastokorttiaan lainaamiseen. Huolestuttavaa on myös se, että yli kolmen vuoden aikana noin 26 % kirjastokortin omistavista 13–17 -vuotiaista nuorista ei ole lainannut mitään.

Liikuntaviraston palvelut lapsille ja nuorille

Liikunta eri muodoissaan on lasten ja nuorten suosituin harrastus. Liikuntaviraston arvion mukaan 3–18 vuotiaista helsinkiläisistä lapsista ja nuorista 93 prosenttia harrastaa liikuntaa. Pojat ovat tyttöjä aktiivisempia liikkujia. Suosituinta lajia jalkapalloa harrastaa 31 prosenttia lapsista ja nuorista, muita suosikkilajeja ovat uinti, pyöräily, salibandy/sähly, jääkiekko, juoksulenkkeily, luistelu, voimistelu, hiihto ja tanssi (liikuntaviraston tietoja).

Liikuntavirastolla on noin 500 liikuntapaikkaa, joiden keskeinen asiakasryhmä ovat lapset ja nuoret. Liikuntaviraston sisäliikuntapaikoissa Töölön kisahallissa ja Liikuntamylyssä 26 % asiakkaista on alle 18 -vuotiaita. Uimahallien asiakkaista 12 % on alle 18 -vuotiaita. Maauimaloiden asiakkaista yli 10 % on alle 18 -vuotiaita. Pallo- ja luistelukenttien ja

uimarantojen asiakkaista ei ole tarkkoja lukuja, mutta lasten ja nuorten osuus on merkittävä.

Lapset ja nuoret harrastavat eniten liikuntaa urheiluseuroissa 51 %, toiseksi eniten omatoimisesti ryhmässä ja sitten omatoimisesti yksin. Lapset ja nuorten liikkuvat eniten rakennetuilla liikuntapaikoilla, muut tärkeät liikuntapaikat ovat palloilusali/hallit, piha-alueet, voimistelusalit, uimahallit ja jäähallit.

Keskeinen keino aktivoida ja tukea lasten ja nuorten liikuntaa on tukea liikuntaseurojen toimintaa parantamalla niiden toimintaedellytyksiä ja antamalla seurojen käyttöön edullisia liikuntatiloja ja jakamalla niille taloudellista tukea. Liikuntavirasto jakaa liikuntaseuroille vuosittain avustuksia. Keskeisin avustusperuste on lasten ja nuorten toiminta liikuntaseuroissa. Viime vuonna toiminta-avustusta jaettiin 1 498 000 euroa. Lisäksi liikuntaviraston liikuntapaikat ovat liikuntaseuroille maksutta käytössä. Liikuntatilojen tuettua käyttöä avustettiin 3 492 000 eurolla. Jos seurat käyttävät muita kuin liikuntatilojen tuetun käytön piirissä olevia liikuntapaikkoja, ne voivat saada liikuntatilojen vuokra-avustusta, jota viime vuonna jaettiin 1 110 000 euroa.

Liikuntatoimella on ollut pari vuotta käytössä kokeilu, jossa päiväkotiryhmät ja koululaiset pääsevät päivisin maksutta liikkumaan liikuntaviraston liikuntapaikoille. Lisäksi liikuntavirasto järjestää myös omaa ohjattua liikuntaa, joka ei kuitenkaan pysty tarjoamaan kuin rajoitetulle joukolla liikuntamahdollisuuksia. Yhteistyössä liikuntaseurojen kanssa järjestetään lasten liikunnallista iltapäivätoimintaa. Lisäksi lapsia on erityisliikunnan ohjatuissa liikuntaryhmissä.

Vain lapsille suunnattuja palveluja ovat liikunnanohjauksen lasten liikuntaryhmät. Niitä oli vuonna 2007 seuraavasti:

	ryhmiä kpl	tunnit	asiakkaat	tytöt hlö	tytöt %	pojat hlö	pojat %	käyntikerrat yhteensä
Uimakoulut	171	1 393	1 332	664	50	668	1 332	11 654
Koululaisuinnit	1 683	6 732	16 676	8 004	48	8 672	16 676	66 755
Muu toiminta	55	600	443	219	49	224	443	3 913
Päiväkotiliikunta	13	170	155	77	50	78	155	1624
Yhteistyökurssit	7	40	54	68	76	21	89	235
Liikuntaleiri	2	75	41	20	49	21	41	426
Yhteensä	1 931	9 010	18 701	9 052	48	9 684	18 736	84 607

Perheoikeudelliset palvelut

Perheoikeudellisten asioiden yksikössä hoidetaan keskitetysti helsinkiläisten lasten isyysasiat sekä huolto-, tapaamis- ja elatussopimusasiat. Perheoikeudellisten asioiden yksikön palveluihin kuuluvat lisäksi ottolapsineuvonta ja kansainvälinen lapseksiottamispalvelu. Tuomioistuinten sosiaalilautakunnalta pyytämät selvitykset huoltoriidoissa valmistellaan perheoikeudellisten asioiden yksikössä.

Perheoikeudellisten asioiden yksikön lastenvalvojat hoitavat avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten isyyden selvittämisen. Vaikka vanhemmat asuvat avoliitossa, tulee isyys tunnustaa. Isyyden selvittämiseksi voidaan tarvittaessa suorittaa oikeusgeneettinen isyystutkimus. Isyyden tunnustaminen vahvistetaan maistraatissa. Tarvittaessa lastenvalvoja voi viedä isyysasian isyyden vahvistamiskanteella oikeuteen. Isyyden tunnustamisen yhteydessä vanhemmat voivat tehdä sopimukset lapsen huoltajuudesta,

asumisesta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta. Vuonna 2007 isyys vahvistettiin tunnustamalla 2 269 lapsen osalta ja tuomioistuimen päätöksellä 19 lapsen osalta. Tunnustamalla ja tuomioistuimen päätöksellä vahvistettujen isyyksien määrät ovat vaihdelleet hieman 2000-luvulla, mutta ovat pysyneet melko samalla tasolla.

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet lapsen ja hänen molempien vanhempiensa välillä. Vanhempien erotessa lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta voidaan tehdä sopimus perheoikeudellisten asioiden yksikössä lastenvalvojan luona. Ratkaisut on tehtävä lapsen edun mukaisesti. Mikäli vanhemmat eivät pääse asiasta sopimukseen, vanhemmat voivat viedä asian käräjäoikeuden päätettäväksi. Huolto- ja tapaamissopimuksia vahvistettiin 3 720 vuonna 2007. Vahvistettujen sopimusten määrä on pysynyt samalla tasolla koko 2000-luvun. Huoltoriidoista tuomioistuimet saivat pyytämiään selvityksiä 132 tapauksessa vuonna 2007.

Lapsella on oikeus riittävään elatukseen, joka käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset. Vanhemmat vastaavat yhdessä alle 18-vuotiaan lapsensa elatuksesta kykynsä mukaan. Oikeusministeriö on antanut ohjeet lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Lapsen elatuksesta voidaan tehdä sopimus perheoikeudellisten asioiden yksikössä lastenvalvojan luona tai viedä asia käräjäoikeuden päätettäväksi. Vuonna 2007 vahvistettiin 2 956 sopimusta lapsen elatuksesta. Vahvistettujen elatussopimusten määrä on hieman laskenut 2000-luvun aikana.

Avioliittolain mukaiset perheasioiden sovittelijat antavat pyynnöstä apua ja tukea silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja. Perheasioiden sovittelua voi pyytää vanhempien harkitessa eroa, eroprosessin aikana tai myöhemmin vanhempien erottua. Tavoitteena on ratkaista puolisoitten tai perheen ristiriidat sekä vahvistaa vanhemmuutta erotilanteessa ja eron jälkeen. Vuonna 2007 perheasioiden sovittelua sai 127 perhettä ja 300 asiakasta.

Ottolapsineuvonnan tarkoituksena on valvoa lapsen etua lapseksiottamista koskevassa asiassa sekä auttaa lasta, lapsen vanhempia ja lapseksiottajia ennen lapseksiottamisen vahvistamista ja tarvittaessa sen jälkeen. Ottolapsineuvonnassa selvitetään, ovatko edellytykset ottolapsisuhteen perustamiselle olemassa ja voidaanko lapsen ja lapseksiottajan välille perustaa lapsen kannalta myönteinen ja pysyvä lapsen ja vanhemman välinen suhde. Neuvonnan aikana asiakkaat saavat ohjausta ja neuvontaa adoptiovanhemmujen sekä tietoa kotimaiseen ja kansainväliseen adoptioon liittyvästä lainsäädännöstä ja käytännöistä. Vuonna 2007 ottolapsineuvontaa annettiin 395 asiakkaalle. Helsingin sosiaalilautakunnalla on sosiaali- ja terveysministeriön lupa antaa kansainvälisistä lapseksiottamispalvelua. Vuonna 2007 Suomeen saapui 30 lasta sosiaalilautakunnan palvelunannon kautta. Kotimaisia adoptioita vahvistettiin 4 vuonna 2007.

Lapset ja nuoret Helsingin kaupunkisuunnittelussa

Kaupunkisuunnitteluvirastossa on satsattu 2000 -luvulla merkittävästi asukasosallistumiseen ja osana tätä työtä on ollut myös lasten ja nuorten osallistumisen lisääminen ja menettelytapojen kehittäminen.

Kaupunkisuunnittelun näkökulmasta koululaisten osallistumisella on useita erilaisia tavoitteita. Lasten kanssa voidaan tuottaa tietoa heidän elinympäristöstään suunnittelun tietopohjaa parantamaan, arvioida ympäristöä ja nostaa esiin onnistuneita ja epäonnistuneita ratkaisuja uusien asuinalueiden suunnittelussa huomioitavaksi tai voidaan visioida ja ideoida jotakin aivan uutta. Lapsia ja nuoria pyritään saamaan mukaan varsinkin sellaisten alueiden suunnitteluun, joilla on kouluja tai joita lapset ja nuoret muuten käyttävät erityisen runsaasti.

Jakomäen liikuntapuiston ja Haagan Isonnevan alueen suunnittelussa lähikoulujen oppilaat ovat olleet mukana suunnittelussa esimerkiksi arviointikävelyillä, laatineet tarrakartta-analyysyjä ympäristöstä ja pohtineet alueen tulevaisuutta tulevaisuusverstaissa. Liikenneturvallisuutta parantavien toimenpiteiden suunnittelussa Lauttasaarella käytettiin hyväksi koululaisten tekemiä koulumatkakarttoja ja vaarallisten paikkojen analyysyjä. Ruoholahden ala-asteen oppilaat ja nuorisotalon nuoret puolestaan ovat arvioineet Ruoholahden toteutunutta ympäristöä ja tuloksia on käytetty Jätkäsaaren kaavoituksessa. Mittakaavaltaan suurin työ on ollut Hernesaaren osayleiskaavan laadinnan ideavaiheessa yhteistyössä Arkkitehtuurikoulu Arkin kanssa toteutettu hanke, jossa lapset ja nuoret toteuttivat kokonaisen kaupunginosan ideasuunnitelman joka esiteltiin yhtenä vaihtoehtona alueen tulevaisuutta käsitelleessä julkisessa keskustelussa.

Nuorisoasiankeskus on toiminut useassa hankkeessa merkittävänä yhteistyökumppanina ja koulujen oppilaskunnat ja niiden hallitukset ovat olleet työtä merkittävästi helpottavia rakenteita. Kesällä 2008 vanhalle linja-autoasemalle avattu kaupunkisuunnittelun uusi näyttely- ja infokeskus Laituri tarjoaa myös koululaisille mielenkiintoisen mahdollisuuden tutustua kaupunkisuunnitteluun. Helsingin tulevaisuutta esittelevissä näyttelyissä vieraillee paljon koululuokkia ja kouluille on tarjolla myös ohjattuja työpajoja, joissa havainnoidaan kaupunkiympäristöä, perehdytään kaupungin rakentumiseen ja suunnitteluun sekä hahmotellaan mahdollisia tulevaisuuden kuvia.

3.2 Ehkäisevät palvelut ja varhainen tuki

Riski- ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen -toimintamalli

Pikkulasten osalta Helsingissä on laadittu ohjeistus lapsen elämäntilanteen riskitilanteiden ja suojaavien tekijöiden arvioimiseen sekä toimintamalli huolen puheeksi ottamiseen eri toimijoiden kesken. Ohjeistuksen tavoite on, että pienten lasten kanssa työskentelevillä toimijoilla olisi yhteinen näkemys, jonka pohjalta tehdään arvio mahdollisesta tuen tarpeesta. Yhteisen näkemyksen lisäksi on luotu yhteinen toimintamalli, kun lapsesta herää huoli: kuinka asia otetaan esille lapsen vanhempien kanssa, kuinka asiaa käsitellään tiimissä, keitä voi konsultoida ja miten, missä tilanteissa tulee tehdä lastensuojeluilmoitus ja miten se tehdään. Opas on tarkoitettu päivähoidon, perhekeskusten, neuvoloiden ja perusopetuksen toimijoille ja toimijoita on koulutettu alueverkostoina.

Neuvoloiden erityispalvelut

Äitiys- ja lastenneuvola tarjoaa odottaville ja synnyttäneille äideille sekä lapsille myös moniammatillista tukea ja ohjausta. *Neurolapsykologille* ohjataan odottavat äidit ja perheet, jos raskausaikana ilmenee masennusta tai muuta raskauden esiin nostamaan psyykkistä vaikeutta. Neurolapsykologille ohjataan myös lapset ja perheet, joilla on pulmia

mm. tunteiden säätelyyn, vuorovaikutukseen, hahmotusvaikeuksiin ja keskittymisvaikeuksiin liittyen.

Ravitsemusterapeutille ohjataan raskaana olevat, lapset ja perheet, joilla on mm. syömisen pulmia, ylipainoa, alipainoa, vaikeita allergioita. *Fysioterapeutit* järjestävät perhevalmennukseen liittyen ensimmäisen ryhmäkerran puolella välissä raskautta odottaville äideille lantiopohjalihasten vahvistamiseksi. Toinen ryhmäkerta järjestetään siinä vaiheessa, kun lapset ovat noin parikuisia. Ryhmäkerta rakentuu aluksi äitien lantiopohjalihasten vahvistamiseksi ja sen jälkeen koko perheelle vauvan motorisen kehityksen tukemiseksi. Fysioterapeutille ohjataan lapset, joilla on mm. motorisen kehityksen pulmia, puolieroja, voimakasta kömpelyyttä, liikkeelle lähdön hitautta. *Puheterapeutille* ohjataan lapset, joilla on mm. puheentuoton tai ymmärtämisen pulmia, kirjain puutoksia tai muutoksia.

Myös perheneuvolaan tai perhekeskuksen varhaisen tuen ja kotipalvelun tiimiin ohjaus on yleistä. Perheneuvolaan ohjataan, jos perheen vanhemmilla on vanhemmuuteen liittyviä pulmia tai lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa on ongelmia. Perhekeskusten varhaisen tuen ja kotipalvelun piiriin ohjataan perheitä, jotka tarvitsevat apua ja tukea arjen asioissa vanhemman väsymyksen, masennuksen tai muun haasteellisen perhetilanteen vuoksi.

Päivähoidon erityinen tuki

Lapsen tukeminen on osa varhaiskasvatuksen perustehtävää. Kaikki lapset tarvitsevat tukea jossain elämänsä vaiheessa ja kehityksensä vaiheessa. Lapsen tukemisen suunnitelmat kirjataan yhteistyössä vanhempien kanssa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen muoto ja määrä sovitetaan yksilöllisesti lapsen tarpeisiin. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä moniammatillisesti esimerkiksi neuvolan kanssa. Suurin osa lasten tukemisesta toteutuu varhaiskasvatuksen perustoiminnan yhteydessä. Varhainen tuki voidaan tarvittaessa järjestää varhaiskasvatuksellisin tukitoimin.

Tietyissä tilanteissa lapsen tukemiseen tarvitaan erityispedagogista osaamista ja päätöksiä rakenteellisista tukitoimista. Näitä ovat hoito- ja kasvatushenkilöstön ja lasten suhdeluvun muuttaminen, erityislastentarhanopettajan sijoittaminen lapsiryhmiin, joissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia, integroitu erityisryhmä tai erityisryhmä ja erityisavustajan palvelut.

Päivähoidossa on vuonna 2008 käytössä 5 erityisryhmää ja 45 integroitua erityisryhmää sekä yhteensä 20 kiertävän - ja 154 erityislastentarhanopettajan sekä 185 erityisavustajan vakanssia. Erityislastentarhanopettajat ja erityisavustajat kohdennetaan pääsääntöisesti suurpiireihin toimikausittain päivähoidossa olevien lasten määrän mukaan. Erityispäivähoitohenkilöstön määrä on pysynyt samana vuodesta 2005 lukien. Vuosina 1999–2005 eph-henkilöstön (eltot ja erityisavustajat)määrä lisääntyi 65 vakanssilla. Vuonna 2009 eltojen määrää lisätään kolmella.

Esiopetuksen oppilashuolto

Esiopetuksen oppilashuolto on lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimista ja sen toteuttaminen kuuluu kaikille kasvatusyhteisössä työskenteleville. Oppilashuollon avulla edistetään lasten tervettä, tasapainoista kasvua ja kehitystä sekä luodaan edellytykset hyvälle kasvulle ja oppimiselle.

Esiopetuksen oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä sosiaali-, opetus- terveystoimen sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta palvelujen sujuvalla yhteistyöllä on suuri merkitys silloin, kun lapsi tarvitsee tukea akuuttiin havaittuun ongelmaan, kehityksen hitauteen tai oppimisvaikeuksiin. Näissä tilanteissa tarvitaan moniammatillista yhteistyötä päivähoidon, neuvolan, perheiden palvelujen varhaisen tuen, lastensuojelun sekä koulun kanssa.

Oppilas- ja opiskelijahuolto

Oppilashuolto perusopetuksessa

Oppilashuolto on oppilaan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä, ylläpitämistä ja niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa (66/1972) määritelty kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulaissa (682/1983) tarkoitettu kasvatuksen tukeminen (Perusopetuslaki 31 a §)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto tarkoittaa sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea. Oppilashuolto kuuluu kaikille koulu yhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Sitä toteutetaan yhteistyössä kotien kanssa. Opetussuunnitelma tulee oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa.

Jokaisessa koulussa on moniammatillinen oppilashuoltoryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti. Ryhmään kuuluu yleensä rehtori, kouluterveydenhuoltaja, koulupsykologi, koulukuraattori, erityisopettaja, opinto-ohjaaja sekä tarvittaessa opettaja tai luokanvalvoja, koululääkäri tai psykiatrinen sairaanhoitaja. Oppilashuoltoryhmään tulee olla nimettynä yhteyshenkilönä myös sosiaalitoimen lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Koulukuraattorien ja psykologien työhön kuuluu sekä osallistuminen opetussuunnitelman mukaiseen oppilashuollon toteuttamiseen sekä asiakastyö.

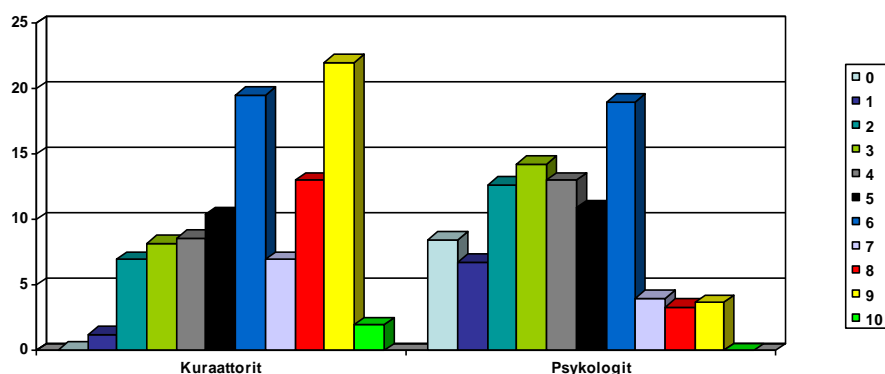
Taulukko 3. Ensisijaiset syyt suomenkielisten kaupungin ylläpitämien peruskoulujen koulukuraattorin ja psykologin asiakkuuksiin lv 2007–2008

Asiakkuuden syy	Kuraattorit	Psykologit
Käyttäytyminen keskittymisvaikeudet, uhmakkuus, sääntöjen rikkominen, väkivaltaisuus, päihteeet, poissaolot, koulunkäynnin laiminlyönti	38 %	17,1 %
Sosiaaliset suhteet kaveriongelmat, kiusaaminen, ristiriita opettajan kanssa, harrastukset, vapaa-aika, seurustelu, kulttuurieroista johtuvat ristiriidat	20,6 %	3,7 %
Perheeseen liittyvät asiat lasten huoltoon ja kasvatukseen liittyvät asiat, perherakenteen muutokset ja huoltajuuteen liittyvät asiat perheen tilanteeseen liittyvät ongelmat	16 %	4,3 %
Tunne-elämä arkuus, jännittyneisyys, ahdistus, pelot, masentuneisuus, alakuloisuus, kriisi, taruma,vakavat mielenterveyshäiriöt	13 %	15,5 %
Koulunkäyntijärjestelyt koulunkäynnin alkuun liittyvät järjestelyt, kouluvalmiuden arviointi, opetusjärjestelyt, nivelvaiheet, erityisopetuksen tarpeen arviointi, HOJKSIn laatimiseen osallistuminen, kuntoutusyhteistyö, päätösten valmistelu, kodin ja koulun ristiriidan selvittely	9 %	33 %
Oppiminen kehitysviiveet, kielelliset vaikeudet,, matematiikan vaikeudet, neuropsykologiset vaikeudet yleiset oppimisvaikeudet	3,5 %	26,5 %

Tavallisimmin ensimmäisenä yhteydenottaja ja aloitteentekijänä koulukuraattorin asiakkuuteen on opettaja (49,7 %) tai vanhempi (18,5 %). Koulupsykologin asiakkuuteen aloitteentekijä on yleensä myös opettaja (37,4 %) tai vanhempi (33,9 %).

Yhteydenottajana on harvemmin oppilas itse, näin sekä koulukuraattorin asiakassuhteissa (6,5 %) että erityisesti psykologin asiakassuhteissa (0,8 %).

Koulukuraattorin ja psykologin asiakassuhteet painottuvat nivelvaiheisiin, koulukuraattoreille on eniten asiakkaita 6. ja 9. luokan oppilaisissa. Koulupsykologien työ painottuu esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen ja sitten 6. luokkaan (kuvio 29).

Kuvio 29. Koulukuraattorien ja psykologien asiakkuuksien jakautuminen eri luokka-asteille lukuvuonna 2007–2008

Suomenkielisissä peruskouluissa on 40 koulukuraattoria ja 7 aluekuraattoria mikä tarkoittaa laskennallisesti yhtä koulukuraattoria / 729 oppilasta kohden. Koulupsykologeja on 32 ja vastaavia psykologeja 7, mikä tarkoittaa laskennallisesti yhtä psykologia kohden 878 / oppilasta. (20.9.2008 oppilasmäärä kaupungin ylläpitämässä suomenkielisissä peruskouluissa oli 34 249)

Lukuvuonna 2007–2008 koulukuraattoreilla oli 3082 asiakasta (8,8 % oppilasmäärästä) ja koulupsykologeille 2414 asiakasta (6,8 % oppilasmäärästä).

Ruotsinkielisellä koulutuslinjalla on viisi koulupsykologia ja viisi koulukuraattoria, jotka palvelevat esi- ja perusopetusta sekä lukioita, joiden oppilasmäärä oli yhteensä 4395 tilastopäivänä 20.9.2008. Ruotsinkielisissä peruskouluissa psykologit toimivat pääsääntöisesti ala-asteilla ja kuraattorit pääsääntöisesti yläasteilla sekä lukioissa. Koulukuraattoreilla oli ruotsinkielisissä ala-asteen kouluissa 9, yläasteen kouluissa 250 ja lukioissa 78 asiakasta. Koulupsykologeilla oli ala-asteen kouluissa 326 ja yläasteilla 16 asiakasta.

Opiskelijahuolto suomenkielisissä lukioissa ja toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa
Opiskelijahuollolla tarkoitetaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. (Lukiolaki 1998/2003 ja Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998/2003)

Opiskelijahuollon tavoitteena lukioissa ja toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa on luoda moniammatillisena yhteistyönä turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö jokaiselle, edistää opiskelijoiden hyvinvointia ja oppilaitoksen viihtyisyyttä sekä turvata toimintakyky kriisitilanteissa. Koko oppilaitoksen henkilökunnalla on vastuu opiskelijahuollosta.

Ammatillisten oppilaitosten jokaisessa koulutusyksikössä ja jokaisessa lukiossa toimii opiskelijahuoltoryhmä, joka koordinoi ja kehittää opiskelijahuoltoa. Opiskelijahuoltoryhmään kuuluvat oppilaitoksen hallinnon ja opettajien edustajat, erityisopettajia, opinto-ohjaajia, kuraattorit (amm. oppilaitokset), psykologit ja koulunkäyntiavustajia (amm. oppilaitokset) sekä oppilaitoksissa toimivat lääkärit ja

terveydenhoitajat. Opiskelijahuollon jäsenet ottavat tarvittaessa yhteyttä ulkopuolisiin palvelujärjestelmiin.

Helsingin kaupungin ylläpitämissä ammatillisissa oppilaitoksissa työskentelee kymmenen kuraattoria (623 opisk./kur.) ja neljä psykologia (1557 opisk./psyk.) Ehkäisevinä palveluina ja varhaisena tukena tarjotaan opiskelijoille ryhmätoimintaa kuten mielialataitojen ryhmä. Verkkopalveluja ollaan kehittämässä. Psykologit ja kuraattorit osallistuvat myös uusien opiskelijoiden ryhmäyttämiseen opintojen alussa sekä konsultoivat opettajia ja muuta henkilökuntaa tarpeen mukaan.

Lukuvuonna 2007–08 kuraattorien asiakkaina oli 1094 opiskelijaa, heistä 57 % tyttöjä ja 43 % poikia. Tavallisimmat tulosyyt asiakkaaksi olivat oppimiseen ja erityisesti poissaoloihin liittyvät syyt. Psykologien asiakkaina ammatillisissa oppilaitoksissa oli 212 opiskelijaa lukuvuonna 2007–08, heistä 80 % tyttöjä ja 20 % poikia. Tavallisimmat asiakkaaksi tulosyyt olivat mielenterveyteen (erityisesti masennus ja ahdistusoireet) liittyvät syyt. (Ammatillisen koulutuksen psykologien ja kuraattorien asiakastietojärjestelmä AmmAura)

Lukioissa toimii vuoden 2008 lopussa kuusi psykologia (1234 opisk./psyk.). Lukuvuonna 2007–08 (jolloin psykologeja oli neljä) psykologien asiakkaina oli 312 lukiolaista, heistä tyttöjä 83 % ja poikia 17 %. Tavallisin tulosyy oli tunne-elämään (masennus, ahdistusoireet) liittyvät syyt. (Psykologien ja kuraattorien asiakastietojärjestelmä Aura).

Erityinen tuki ja erityisopetus

Perusopetus

Peruskouluikäisistä oppilaista noin kolmasosa tarvitsee erityistä tukea oppimiseensa. Erityistä tukea on erityisopetus, jota voidaan järjestää osa-aikaisesti tai kokoaikaisesti. Kokoaikainen erityisopetus edellyttää hallinnollista päätöstä erityisopetukseen siirtämiseksi. Erityisopetukseen siirrettyä oppilasta kutsutaan erityisoppilaaksi.

Oppilaalla, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöllisesti. Osa-aikaista erityisopetusta sai lukuvuonna 2007–2008 yhteensä 26 % Helsingin kaupungin ylläpitämien peruskoulujen oppilasta.

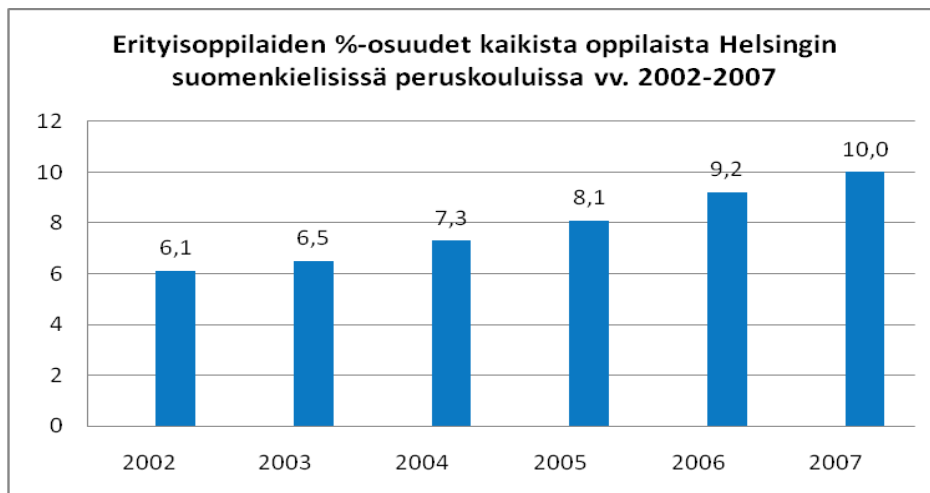
Jos oppilaalle ei vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun niihin verrattavan syyn vuoksi voida antaa opetusta muuten, tulee oppilas ottaa tai siirtää erityisopetukseen. Erityisopetuspäätöksessä määritellään erityisoppilaan koulu, opetuksen järjestämistapa (erityiskoulu, erityisluokka tai integroitu erityisopetus yleisopetuksen ryhmässä) ja oppilaan opetussuunnitelma.

Vaikeavammaisella lapsella on oikeus pidennettyyn oppivelvollisuuteen.

Integroitujen oppilaiden opetus toteutuu pääasiassa oppilaan lähikoulussa. Erityisluokalle suositellaan oppilasta silloin, kun hän tarvitsee pienempää ryhmää sekä silloin, kun oppimisvaikeudet ovat niin suuria ja laaja-alaisia. Erityiskoulut palvelevat koko kaupunkia ja ne on tarkoitettu oppilaille, joiden tuen tarve on suurin. Erityiskoulun antamaa opetusta tarvitsevat mm. oppilaat, joilla on vaikeita neurologisperäisiä oppimisvaikeuksia, vaikeita käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, vaikeita psyykkisiä ongelmia tai vaikeavammaisuutta. Helsingin kaupungin ylläpitämiä erityiskouluja on 8 ja sen lisäksi helsinkiläisiä oppilaita on valtion Ruskeasuon koulussa ja yksityisessä Marjatta-koulussa.

Erityisoppilaiden lukumäärä on kasvanut Helsingin kaupungin ylläpitämissä peruskouluissa. Vuonna 2002 erityisopetuksen piirissä oli 6,1 % kaikista suomenkielisten

peruskoulujen oppilaista, vuonna 2007 heidän osuutensa oli 10,0 % ja vuonna 2008 osuus oli 10,6 %.

Kuvio 30. Erityisoppilaiden suhteellinen osuus kaikista oppilaista vuosina 2002–2007 Helsingin kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä peruskouluissa. (Lähde: Opetusviraston oppilashallinnon tilastot, 20.9.2007)

Taulukko 4. Erityisoppilaiden määrä 2008 (laskentapäivä 20.9.2008)

Opetuksen järjestäjä	Oppilaat lkm	%-OSUUS	Erityisluokkien oppilaat	Integroidut erityisoppilaat	Erityisoppilaat yhteensä	%-OSUUS
Kunta	34 249	81 %	2446	1178	3624	10,6 %
Yksityinen tai valtio	8 118 ¹⁾	19 %	178	126	304	3,7 %
Yhteensä	42 367	100 %	2624	1304	3928	9,3 %

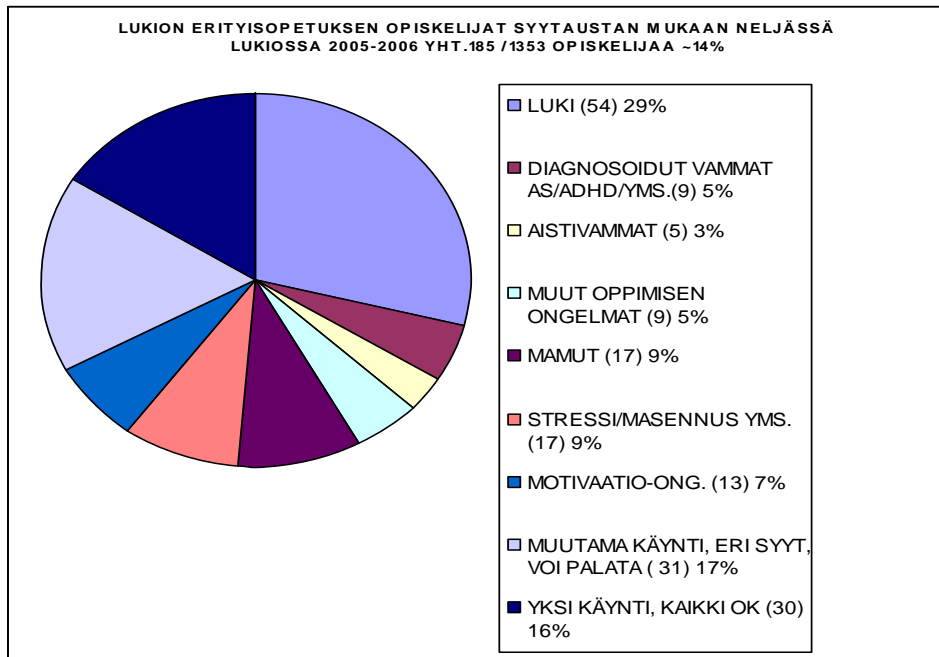
1) Helsingiläiset oppilaat

Kaupungin ylläpitämissä *ruotsinkielisten* perusasteen koulujen oppilaista oli vuonna 2002 erityisopetuksen piirissä 4,6 %. Vuonna 2007 heidän osuutensa oli 6,7 % ja vuonna 2008 7,1 %.

Sairaalaopetuksen piirissä oli 180 lasta vuonna 2007. Kaupungin ylläpitämiä sairaalakouluja on neljä. Opetusvirasto vastaa sairaalaopetuksen järjestämisestä.

Lukiokoulutus

Lukio-opinnot aloittaa noin 60 % peruskoulun päättäneistä nuorista Helsingissä. Osalla näistä opiskelijoista on vaikeuksia selvittää lukiokoulutuksen vaatimustason mukaisista opinnoista oppimisvaikeuksien tai muiden syiden vuoksi. Helsingin kaupungin lukioiden opiskelijoista noin 10 -12 % käyttää lukuvuosittain lukioiden osa-aikaisten erityisopettajien palveluja. Erityisjärjestelyitä lukioaikana sai 190 lukio-opiskelijaa ja ylioppilaskokeessa 197 (2,6 %) opiskelijaa. Seuraavassa kuviossa on esitetty syitä lukio-opiskelijoiden erityisen tuen tarpeeseen opiskelijoiden oman ilmoituksen mukaan.

Kuvio 31. Lukion erityisopettajan opetuksen tulosyy opiskelijoiden oman ilmoituksen mukaan lukuvuonna 2005 -2006. (Erytisen tuen suunnitelma lukio- ja aikuislukiokoulutukseen vuosiksi 2008 – 2011. Opetuslautakunta 2.9.2008)

Ammatillinen koulutus

Erytisopiskelijoiden määrä on lisääntynyt erityisesti yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa, joissa koko maassa opiskelee 77,2 % kaikista erityisopiskelijoista.

Erytisopiskelijoiden lisäksi osa-aikaista erityistä tukea eri syistä (mm. lukivaikeus, matematiikkavaikeus, muut oppimisvaikeudet, motivaatio-ongelmat tai opiskelijan omaan elämään liittyvät ongelmat) tarvitsevia opiskelijoita on paljon. Esimerkiksi Helsingin sosiaali- ja terveysalan oppilaitos raportoi keväällä 2007, että yli puolet kaikista opiskelijoista oli käyttänyt erilaisia oppimisen tukipalveluja.

Helsingin kaupungin ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeli 20.9.2007 yhteensä 487 erityisopetuspäätöksen saanutta erityisopiskelijaa alla olevan taulukon mukaisesti.

Taulukko 5. Erytisopiskelijoiden määrä Helsingin kaupungin ammatillisissa oppilaitoksissa 20.9.2007

Oppilaitos	Erytisopiskelijoiden määrä	Erytisopiskelijoita % kaikista opiskelijoista (N)
Heltech	332	10,7 % (N=3112)
Hesote	38	2,4 % (N=1577)
Helpa	117	7,6 % (N=1542)
Yhteensä	487	7,8 % (N= 6231)

Syksyllä 2006 erityisopiskelijoiden määrä oli 8,3 % koko opiskelijamäärästä ja vuonna 2005 se oli 7,3 %. Erytisopiskelijoiden määrässä Helsingissä ei ole kolmen viime vuoden aikana tapahtunut suuria muutoksia. Heltechin erityisopiskelijoista vuosittain noin 40 % opiskelee erityisopetuksen pienryhmissä, Helpan erityisopiskelijoista noin puolet. Hesoten kaikki erityisopiskelijat opiskelevat normaaliryhmiin integroituina. (Erytisopetuksen ja erityisen tuen suunnitelma ammatilliseen toisen asteen koulutukseen vuosiksi 2008 – 2011. Opetuslautakunta 2.9.2008)

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetus

Perusopetus

Maahanmuuttajat tai vieraskieliset ovat ryhmänä hyvin heterogeeninen. "Vieraskieliset" -ryhmä sisältää ääripäissään maahan pakolaistatuksella tulleet ja työperäisenä maahanmuuttona tulleet. Myös ulkomailta Suomeen palaavat Suomen kansalaisten lapset tarvitsevat usein kansainvälisiä koulutuspalveluita. (Opetusviraston toimintaympäristöanalyysi 2008,)

Eri kulttuuritaustan omaavat oppilaat tarvitsevat erilaisia, heille suunnattuja palveluita. Näitä palveluja perusopetuksessa ovat vuoden kestävä valmistava opetus, suomi toisena kielenä opetus sekä oman äidinkielen ja uskonnon opetus. Ajankohtana 20.9.2008 maahanmuuttajataustaisia, suomi toisena kielenä -oppimäärää opiskelevia oppilaita oli kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä peruskouluissa 4937 eli 14,5 % kaikista oppilaista. Maahanmuuttajataustaisista oppilaista 339 opiskeli valmistavassa opetuksessa kaupungin ylläpitämissä peruskouluissa. Valmistavaa opetusta tarjotaan vuoden ajan, minkä jälkeen oppilas siirtyy perusopetukseen. Valmistavan opetuksen jälkeen 7-9 vuosiluokan oppilaille voidaan järjestää ns. tuettua opetusta. Ruotsinkielisellä koulutuslinjalla on maahanmuuttajaopettaja, joka antaa tarpeen mukaan opetusta eri kouluilla. Ruotsinkielisissä peruskouluissa oli ajankohtana 20.9.2008 yhteensä 42 oppilasta joilla oli muu äidinkieli kuin suomi tai ruotsi eli 1,3 % kaikista oppilaista.

Suomi toisena kielenä -oppilaita opiskeli erityisopetuksessa 827 oppilasta eli noin 14 % kaikista suomea toisena kielenä opiskelevista. Oman äidinkielen opetuksessa on yhteensä noin 3 300 oppilasta ja opetettavia kieliä on 40. Helsingissä opetetaan kuutta eri katsomusainetta evankelis-luterilaisen uskonnon lisäksi.

Vuonna 2025 Helsingissä vieraskielisten osuus peruskoululaisista arvioidaan olevan noin 23 % (Opetusviraston toimintaympäristöanalyysi 2008,).

Lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus

Kaupungin ylläpitämissä lukioissa on lukuvuonna 2007–2008 maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita (äidinkieli muu kuin suomi tai ruotsi) 370, mikä on 5 % kaikista opiskelijoista. Suomi toisena kielenä -oppimäärää suorittavia opiskelijoita on lukiokoulutuksessa 188 eli lähes 3 % opiskelijoista. (Suomi toisena kielenä opetusta järjestetään sekä lukiokohtaisissa että kaupungin yhteisissä opetusryhmissä.)

Oman äidinkielen opetusta tarjotaan somalin, venäjän ja viron kielissä. Oman uskonnon opetusta tarjotaan katolisessa, juutalaisessa ja islamin uskonnossa.

Kaupungin ylläpitämissä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelee lukuvuonna 2007–2008 noin 600 maahanmuuttajataustaista opiskelijaa, mikä on yli 10 % kaikista opiskelijoista. Maahanmuuttajien valmistava koulutus on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät puutteellisen kielitaidon ja/tai puutteellisten opiskeluvalmiuksien vuoksi pääse ammatilliseen peruskoulutukseen. Helsingin kaupunki järjestää maahanmuuttajien valmistavaa koulutusta kaikissa kolmessa ammatillisessa oppilaitoksessa. Valmistavassa koulutuksessa opiskelee vuosittain noin 120 opiskelijaa.

Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden opintojen tueksi on järjestetty läksypiiritoimintaa syksystä 2007 lähtien kolmessa lukiossa sekä kaikissa ammatillisissa oppilaitoksissa.

Ehkäisevä päihdetyö

Klaari Helsinki on nuorten ehkäisevää päihdetyötä koordinoiva taho Helsingissä. Klaari on hallinnollisesti sosiaalivirastossa ja on osa nuorten päihdetyötä. Klaaritoiminnassa ovat toimijoina sosiaaliviraston lisäksi opetusvirasto, terveyskeskus, nuorisoasiainkeskus, kulttuurikeskus, kaupunginkirjasto ja liikuntavirasto. Muita toimijoita ovat poliisi, seurakuntayhtymä, terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), terveyden edistämisen keskus ja Metropolia ammattikorkeakoulu.

Pääasiassa työ tapahtuu Helsingin kaupungin asuinalueilla, joissa seitsemän Klaari -koordinaattoria tuovat ehkäisevää päihdetyötä asuinalueiden toimijoiden ulottuville. Kaupunkitasoisen toiminnan lisäksi Klaari tekee yhteistyötä pääkaupunkiseudun kuntien sekä Etelä Suomen läänin toimijoiden kanssa. Yhteistyökumppaneita on myös valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

Klaari -koordinaattorit työskentelevät pääsääntöisesti alueen eri viranomaisten, järjestöjen ja vanhempien kanssa. Klaarin perimmäinen tavoite on vahvistaa lasten ja nuorten arjessa päihteiden käytöltä suojaavia tekijöitä ja vähentää päihteiden käytölle altistavia riskitekijöitä. Klaaritoiminta perustuu aina monitoimijaiseen ja poikkihallinnolliseen yhteistyöhön. Klaaritoiminta on alkanut yli kymmenen vuotta sitten ja tällä hetkellä kaupungissa asuinalueilla toimii noin 70 monitoimijaista lasten ja nuorten alueellista hyvinvointia edistävää työryhmää. Työryhmät ovat toteuttaneet erilaista alueellista ehkäisevää päihdetyötä, kuten Valintojen putki- ja Raittiina radalla 6. luokkalaisille, vanhempainillat ja tukimateriaalin jakaminen sekä eri ammattiryhmille suunnatut koulutukset. Toiminnan perustana ovat THL:n ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit.

Osa työstä on kohdennettua päihdetyötä eli työ tapahtuu jonkin kohdennetun ryhmän kanssa. Esimerkkinä on Nuorten päihdehanke, jossa poliisi, nuorisotoimi, sosiaalivirasto sekä Klaari toimivat yhteistyössä alueittain. Tällä hetkellä päihdehankkeen toimintatapa on käytössä koko Helsingin alueella.

Kohdennettu nuorisotyö

Luotsi-toiminta on kohdennettua nuorisotyötä, joka ennaltaehkäisee nuoren syrjäytymistä ja tukee yksilöllisesti hänen kasvuaan. Toimintaa toteutetaan kolmella alueella Helsingissä: Itäluotsi toimii Itä-Helsingin, Koillisväylä Koillis-Helsingin ja Länsiluotsi-projekti Länsi-Helsingin alueella. Toiminnan tehtävänä on ehkäistä nuorten syrjäytymistä monihallinnollisella ja -ammattillisella yhteistyöllä.

Toiminta on suunnattu 12 -15 -vuotiaille helsinkiläisille nuorille, jotka ovat erityisen tuen tarpeessa, muuta eivät vielä muiden tukimuotojen piirissä. Luotsi-toimintaa toteutetaan nuoren elämässä kodin, koulun ja vapaa-ajan alueilla. Toiminnan resursoivat ja toteuttavat yhteistyössä nuorisoasiainkeskus, sosiaalivirasto ja terveyskeskus. Luotsi-toimintaan kuuluu myös etsivää työtä kadulla ja verkossa tekevä Katuluotsi, joka niin ikään on monihallinnollista toimintaa. Tukiverkoston moniammatillisuus takaa nuorelle kokonaisvaltaisen tuen.

Luotsitoiminnassa tarjotaan kasvatuksellista tukea yhteensä n. 170 asiakkaalle vuodessa. Toimintaan mukaan tulleista asiakkaista 90 % käy läpi suunnitellut yksilölliset tukitoimenpiteet ja näistä yksilöllisen tukiprosessin läpikäyneistä nuorista 90 %:lla on arviointien kautta todennettavissa myönteistä kehitystä. Edellä mainitun lisäksi Katuluotsi

toiminnassa kohdattiin n. 450 nuorta (v.2006) joista yksilöllistä tukea oli saanut 63 nuorta (v.2006)

Varhainen tuki perhekeskuspalveluissa

Helsingissä on neljä perhekeskusta (etelä, itä, länsi, pohjoinen), joilla toimii 10 toimipistettä. Perhekeskuspalvelut jakautuvat ennaltaehkäisevän työhön, varhaisen tukeen sekä korjaavaan lastensuojeluun (katso sivu 93).

Lapsiperheiden varhainen tuki on toimintaa, jolla pyritään tunnistamaan, ehkäisemään ja helpottamaan lasten, nuorten ja perheiden pulmia mahdollisimman varhain. Tavoitteena on keskustelemalla, ohjaamalla ja yhdessä tekemällä sekä perheen omia voimavaroja vahvistamalla edistää perheen arjessa selviytymistä sekä lapsen hyvää kasvua ja kehitystä.

Lapsiperheiden varhaisen tuen ja kotipalvelun tiimi on moniammatillinen. Tiimissä työskentelee johtava ohjaaja, kotipalvelun perhetyöntekijöitä sekä uutena ammattiryhmänä sosiaaliohjaaja. Varhaisen tuen moniammatillisen tiimin työntekijät tukevat ja auttavat perhettä arkielämään, lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä kodinhoitoon liittyvissä asioissa pääsääntöisesti perheen kotona. Varhaisen tuen tiimin työntekijöiden työmuotoina ovat kotipalvelun perhetyö, sosiaaliohjaus, ohjaus muiden palvelujen piiriin ja erilaiset ryhmätoiminnot. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään perhettä tukevien muiden työntekijöiden kanssa.

Kotipalvelu on perheiden käytännön ohjausta, neuvontaa, asiakkaan kanssa yhdessä tekemistä ja sosiaalista tukemista. Kotipalvelun perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista: yhdessä perheen kanssa tehdään palvelusuunnitelma, jossa sovitaan työn tavoitteista ja toimintatavoista. Suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti perheen kanssa. Mahdollisuuksien mukaan kotipalvelua tarjotaan myös ennaltaehkäisevästi eli apuna tilapäiseen lasten- ja kodinhoitoon sekä ryhmämuotoisena hoitona. Palvelutarpeen syynä voi olla esim. vanhemman väsymys, tapaturma, sairaus tai äidin raskaus ja synnytys. Palvelua voi hakea myös vammaisen tai kehitysvammaisen lapsen vanhempien lomasijaisuutta varten ja sairaan lapsen päivähoitoa varten.

Vuonna 2007 kotipalvelua sai 1084 perhettä. Tilapäisasiakkaita oli 834 perhettä ja pitkäaikaisempia asiakkaita 429 perhettä. Sama perhe on voitu tilastoida vuoden aikana kumpaankin asiakasryhmään.

Ruotsinkielisten asiakkaiden palveluja tarjoaa Sosve, jonka varhaisen tuen tiimi palvelee ruotsinkielisiä lapsiperheitä. Ruotsinkielinen Klaari -toiminta on nuorille osoitettua ehkäisevää päihdetyötä. Sosven Klaari -suunnittelija tekee tiivistä yhteistyötä ruotsinkielisten koulujen ja eri organisaatioiden kanssa.

Perheneuvolan palvelut

Lasten mielenterveyspalvelut organisoitiin Helsingissä uudelleen vuonna 2008, jolloin vastuu lastenpsykiatrisesta erikoissairaanhoidosta avohoidon osalta siirtyi perheneuvolalta HUS:iin perustetuille kolmelle lastenpsykiatriselle aluepoliklinikalle. Perheneuvolan perustehtäväksi palautui tässä yhteydessä yksinomaan sosiaalihuoltolain mukainen kasvatus- ja perheneuvonta. Kasvatus- ja perheneuvonnalla tarkoitetaan asiantuntija-avun

antamista kasvatus- ja perheasioissa sekä lapsen myönteistä kehitystä edistävää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa. Perheneuvolan sovittiin jatkossa keskittyvän erityisesti ennaltaehkäisevään toimintaan sekä tarjoamaan perheille mahdollisimman varhaista tukea lasten kasvuun, kehitykseen ja vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Keskeistä perheneuvolan toiminnassa on aiempaa vahvempi verkostoituminen yhteistyökumppaneiden kanssa sekä toimiminen perustason (mm. päivähoito, koulut) tukena lasten ja perheiden omissa toimintaympäristöissä. Suoran asiakastyön ohella perheneuvola tarjoaa erilaisia asiantuntijapalveluita yhteistyökumppaneille (konsultaatio, neuvottelut, lausunnot). Organisaatiouudistuksen yhteydessä perheneuvoloiden asiakasikä nousi 17 vuoteen, joten myös nuorisoiikäiset perheineen kuuluvat perheneuvolan asiakaskuntaan.

Suoran asiakastyön osalta perheneuvolan palvelut ovat jaettavissa ohjaus- ja neuvontapalveluihin sekä tutkimukseen ja hoitoon. Perheneuvolan ohjaus ja neuvonta on tarkoitettu lapselle ja hänen vanhemmilleen/huoltajalleen sekä muille perheenjäsenille, kun on huolta lapsen psyykkisestä kasvusta ja kehityksestä tai koko perheen ihmissuhteisiin liittyvistä asioista. Tavoitteena on lisätä vanhempien ymmärrystä lasta kohtaan esim. erilaisissa perheen muutostilanteissa ja auttaa vanhempia vastaamaan lapsen tarpeisiin ja/tai hakeutumaan tarvittaessa palvelujen piiriin. Toimenpiteitä on mm. neuvonta, asiakkaan tilanteen kartoitus ja arviointi sekä hoitoon/palveluihin ohjaus.

Perheneuvola tarjoaa hoidollisia palveluita lapsiperheille, joilla on perheensisäisiä vuorovaikutusongelmia tai pulmia vanhemmuudessa. Myös lasten ja nuorten kehityksellisten kriisien hoito kuuluu perheneuvolan tehtäväkenttään. Lapsella tai nuorella voi tällöin olla iästä riippuen erilaisia sosiaalisia, emotionaalisia tai käytösongelmia, jotka eivät kuitenkaan vaikeusasteeltaan herätä epäilyä lastenpsykiatrisesta problematiikasta.

Hoidon tavoitteena on lapsen ikätason mukainen toimintakyky, toimiva perheen vuorovaikutus sekä riittävän hyvä vanhemmuus, jolloin lapsen tarpeisiin vastataan. Hoito toteutetaan lapsen ja perheen kokonaistilanteen arvioinnin jälkeen kunkin perheen tarpeet huomioiden monimuotoisesti ja –ammattillisesti. Perheneuvola tarjoaa apua myös tilanteissa, jolloin perhettä on kohdannut äkillinen, arkielämän traumaattinen kriisi, kuten perheenjäsenen vakava sairastuminen tai kuolema. Akuutteja kriisitilanteita varten kaikissa perheneuvolan toimipisteissä on tarjolla viikoittaiset kriisiajat.

Perheneuvoloissa oli vuoden 2007 tilastojen mukaan 5977 asiakasta ja niistä lapsia ja nuoria 1992. Poikia on asiakkaana hieman enemmän (59,7 %) kuin tyttöjä. Kouluikäiset ovat suurin lapsiryhmä, lapsiasiakkaista 7-12 -vuotiaita oli 1163 eli noin 58 %. Perhemuodoista yksinhuoltajat ovat vahvasti edustettuna: heitä on peräti 44, 8 %.

Perheneuvolan vauvaperhetyö on tarkoitettu perheille, joissa odotetaan vauvaa tai joissa on alle vuoden ikäinen lapsi, silloin kuin läheisten tai neuvolan tuki ei riitä. Tavoitteena on tukea vauvan ja vanhemman vuorovaikutusta turvallisen kiintymyssuhteen kehittymiseksi ja vahvistumiseksi sekä vanhemmuutta, vauvan suotuisaa kehitystä ja koko perhettä uudessa tilanteessa. Työtä tehdään varhaiseen vuorovaikutukseen kohdistuvien psykoterapeuttisten lähestymistapojen avulla. Työmuotoja ovat muun muassa äidin tai isän ja vauvan tapaamiset, perhetapaamiset, äitien ja vauvojen ryhmä sekä verkostotapaamiset. Työmuodot räätälöidään kunkin asiakasperheen tarpeiden mukaan ja

tarvittaessa työ toteutetaan kotikäynteinä. Vauvaperhetyötä laajennetaan jatkossa myös taaperoikäisiin.

Perheneuvolan jokaisessa alueyksikössä toimii myös erillinen pari- ja perheterapiatyöryhmä. Palvelu on tarkoitettu perheneuvontaa tarvitseville lapsiperheille, joilla on parisuhde tai perheongelmia. Tavoitteena on perhetilanteen tervehdyttäminen tunnistamalla ristiriitoja, parantamalla kommunikaatiota ja ratkaisemalla ongelmia sekä erotilanteessa löytämällä ratkaisuvaihtoehtoja ja työstämällä niitä. Vuoden 2008 organisaatiouudistuksen yhteydessä pari- ja perheterapiatyötä lisäresursoitiin voimakkaasti, sillä työmuoto on lasten ja nuorten hyvinvointia ajatellen merkittävä ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen muoto. Samassa yhteydessä myös aiemmin keskitetyksi palvellut yksikkö alueellistettiin.

Pari- ja perheterapiaa sai vuonna 2007 429 perhettä ja asiakaskäyntejä oli yhteensä 3567. Määrät ovat olleet edeltävinä vuosina suurempia, mutta palautuivat vuonna 2007 vuosituhannenvaihteen tasolle (vuonna 2000 420 perhettä). Jatkossa pari- ja perheterapian piirissä pystytään tarjoamaan palveluita aiempaa merkittävästi suuremmalle asiakaskunnalle.

Sosvessa toimivan ruotsinkielisen perheneuvolan toimintaan kuuluu toistaiseksi sekä kasvatus- ja perheneuvontaa että lastenpsykiatrisen avohoidon antamista 0-12 -vuotiaille. Yksikkö palvelee koko Helsingin ruotsinkielistä väestöä. Vuoden 2009 kuluessa tullaan myös ruotsinkielisten palvelujen osalta eriyttämään lastenpsykiatrisen avohoito sekä kasvatus- ja perheneuvonta. HUS:in alaisuuteen perustetaan erillinen poliklinikka vastaamaan ruotsinkielisen väestön lastenpsykiatrisista palveluista, jonka jälkeen perheneuvolan perustehtäväksi palautuu yksinomaan kasvatus- ja perheneuvonta. Tässä yhteydessä myös ruotsinkielisen perheneuvolan asiakasikä nousee 17 vuoteen yhtenevästi suomenkielisten perheneuvolapalvelujen kanssa. Vuosittain lapsia on asiakkaina ruotsinkielisessä perheneuvolassa noin 150. Asiakasmäärät ovat 2000-luvulla olleet nousussa.

Aikuispalvelut

Sosiaaliasemilta aikuisväestö ja lapsiperheet saavat sosiaaliturvaan ja sosiaaliseen muutostyöhön liittyviä palveluja. Näitä ovat mm. toimeentulotuki sekä taloudellisiin asioihin liittyvä neuvonta, ohjaus ja palvelutarpeen arviointi, asumiseen ja arjen sujumiseen liittyvä tuki ja ohjaus, vanhempien ja nuorten tukeminen tarvittaessa työllistymiseen tai mielenterveys- ja päihdehoitoihin hakeutumisessa, maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen sekä erilaisten erityistukea tarvitsevien nuorten tukeminen (mm. koulu- ja varusmiespudokkaat ja jälkihuoltonuoret). Keskeistä on lapsiperheiden tuen tarpeen mahdollisimman varhainen tunnistaminen ja yhteistyö lapsiperheiden palvelujen kanssa. Helsinki on jaettu neljään palvelualueeseen, joista kullakin alueella on sosiaaliasema, toimipisteitä on yhteensä 9 kappaletta. Kumppanuustyötä tehdään kaikilla sosiaaliasemilla, osassa on omia kumppanuustaloja ja toimintakeskuksia, joissa on tarjolla erilaista asukastoimintaa.

Maahanmuuttoyksikkö tarjoaa Helsinkiin pysyvästi asettuneille pakolaisille erilaisia kotoutumispalveluja, ohjaa kotoutumista sekä toimii asiantuntijana erilaisissa maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvissä kysymyksissä. Lapsiperheiden kotoutumispalvelujen tavoitteena on tukea perheiden kotoutumista jokainen perheenjäsen yksilöllisesti huomioiden. Kotoutumispalvelujen keskeiset toiminnot ovat perhekartoitus,

toimentulon turvaaminen, kotoutumissuunnitelmat, ohjaus ja neuvonta ja psykososiaalinen tuki. Maahanmuuttopalveluihin kuuluvat lisäksi Metsälän ja Helsingin vastaanottoyksiköt, jotka huolehtivat turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.

Talous- ja velkaneuvontayksikössä avustetaan ylivelkaantuneita järjestelmään velkansa. Se voi tapahtua vapaaehtoisin sopimuksin velkojien kanssa, tuomioistuimen kautta tapahtuvalla velkajärjestelyllä, sosiaalisen luototuksen tai Takuu-sätiön takauslainojen keinoin, talousneuvonnalla sekä antamalla yleisneuvontaa. Työhönkuntoutus taas palvelee helsinkiläisiä, joilla heikomman työkyvyn vuoksi on vaikeuksia löytää omaa paikkaansa työmarkkinoilla tai jotka tarvitsevat muita erityisiä työllistymisen tukitoimenpiteitä. Työhönohjauksen tehtävänä on poistaa työllistymisen esteitä vahvistamalla asiakkaan ammatillista osaamista, kielitaitoa ja työnhakutaitoja valmennuksella ja yksilöllisellä ohjauksella sekä löytää asiakkaille mahdollisimman pysyviä ratkaisuja, joita ovat esimerkiksi koulutus tai työ avoimilla työmarkkinoilla. Kesätyötä välitetään vuosittain noin 200 nuorelle opiskelijalle, jotka eivät ole löytäneet työtä avoimilta työmarkkinoilta ja joutuvat hakemaan toimeentulotukea.

Työvoiman palvelukeskus palvelee pitkäaikaistyöttömiä. Palvelukeskuksessa asiakas saa samasta paikasta työhallinnon, Helsingin kaupungin ja Kansaneläkelaitoksen palveluja.

Sosiaalisen kuntoutuksen päihdetyön palveluihin kuuluu ehkäisevänä päihdetyönä neuvonta ja ohjaus (Ehkäisevä työ) sekä A-klinikoiden palvelut, kuntoutus sekä asumispalvelut; A-klinikat, Asumispalvelut, Toimintakeskukset ja Kuntoutuskeskukset. Asunnottomien sosiaalipalvelu vastaa asunnottomien toimeentulotuesta, päihdehuollosta, vammais- ja vanhustenhuollosta, päiväkeskustoiminnasta ja asunnottomien asumispalveluista. Perheellisten asunnottomien sosiaalipalvelut järjestää sosiaalipäivystys.

Vammaispalvelut

Helsingissä asuvista vammais- ja kehitysvammopalveluita saavista alaikäisistä lapsista ei ole tarkkaa tilastointia. Vuonna 2007 vammaislain mukaisia palveluja sai 430 lasta ja nuorta sekä kehitysvammalain mukaisia palveluja 539 lasta ja nuorta. Osalla palveluja on myös päällekkäin, joten tarkkaa henkilölukua ei voida sanoa.

Lähtökohtana on, että vammainen ja kehitysvammainen henkilö saa palvelunsa ensisijaisesti normaalipalveluina samoin kuin muutkin kansalaiset. Niille lapsille ja nuorille, joille se ei riitä, tarjotaan erityishuollon palveluja. Sosiaaliviraston vammaispalveluja ovat mm. sosiaalityö, asumispalvelut, asunnonmuutostyöt, kuntoutusohjaus, sopeutumisvalmennus, henkilökohtaisen avustajan hankkiminen sekä kuljetuspalvelut. Kehitysvammaisten palveluja ovat lisäksi mm. asumis- ja perhepalvelut, päivä- ja työtoiminta, tukihenkilötoiminta, kotihoidon ohjaus, leiritoiminta, laitospalvelut sekä lyhytaikaishoidon palvelut. Lisäksi vammaisten sosiaalityön yksiköistä voidaan hakea perheille omaishoidontukea.

Vammaisneuvola tarjoaa kehitysvammaisuuteen liittyvää asiantuntemusta helsinkiläisille kehitysvammaisille lapsille, nuorille ja aikuisille sekä heidän lähipiirilleen. Vammaisneuvolassa arvioidaan yksilöllisen erityishuollon tarvetta, tarjotaan tutkimus-, ohjaus- ja neuvontapalveluita, arvioidaan kuntoutuksen tarvetta ja järjestetään tarvittavat terapiat tai muu kuntoutus ja kuntoutuksen seuranta. Vammaisneuvolassa toimii alueellisia työryhmiä, joiden jäseniä ovat lääkäri, psykologi, puheterapeutti, fysioterapeutti

ja toimintaterapeutti. Kehitysvammahuollon sosiaalityöntekijä toimii tiiviissä yhteistyössä vammaisneuvolan työryhmän kanssa.

Vammaisen lapsen tilapäishoito. Lapsen tilapäistä hoitoapua tarjoavat eri palveluntuottajat, ja hoidon järjestämistapa ja maksut vaihtelevat eri palveluntuottajilla. Sosiaalivirasto järjestää kehitysvammaisille lapsille erityishuoltona ympärivuorokautista tilapäishoitoa kodin ulkopuolella joko perhehoidossa tai laitoshoidossa.

Ruotsinkielisistä vammaisten palveluista huolehtii koko Helsingin alueella sosiaaliviraston ruotsinkieliset sosiaalipalvelut, svensk socialservice. Kehitysvammahuollon palveluja järjestetään yhteistyössä Kärkullan kuntayhtymän kanssa

Tärkeimmät kumppanit ehkäisevän työn ja varhaisen tuen kentällä

Ensi- ja turvakotienliitto, Pienperheyhdistys, Helsingin Diakonissalaitos, Yhteiset lapsemme ry, Kalliolan settlementti (Tyttyöjen talo), Autismisäätiö, Kehitysvammatuki-57, Invalidiliitto, CP-liitto, Polli

3.3 Korjaavat palvelut

Vuorovaikutushäiriöiden hoito

Sofian vuorovaikutusyksikkö on varhaisten vuorovaikutushäiriöiden tutkimus- ja hoitopaikka. Yksikön palvelut ovat suunnattu vauvaperheille, joissa on alle 1-vuotias lapsi ja erityistä intensiivisen tuen tarvetta. Kyseessä ovat perheet, jotka tarvitsevat tukea vauvan ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen joko vanhemmasta, perheen tilanteesta tai vauvasta johtuvista syistä. Työskentely aloitetaan mielellään jo loppuraskauden aikana. Yksikössä on hoitopaikka seitsemälle perheelle kerrallaan. Yksikön toiminnan tavoitteena on tukea ja vahvistaa vanhemman ja vauvan välistä kiintymyssuhdetta, vahvistaa vauvan suotuisaa kehitystä ja ennaltaehkäistä mahdollisia huostaanottoja ja laitossijoituksia. Vuorovaikutuksen riskitekijöitä voivat olla esimerkiksi vanhemman mielenterveys-, päihdeongelmat, nuori ikä, parisuhteen ongelmat tai vauvan vammaisuus, keskosoisuus, säätelyongelma jne. Työskentelyssä käytetään erilaisia moniammatilliseen osaamiseen perustuvia menetelmiä sekä vertaisryhmätoimintoja. Työmuotoja ollaan laajentamassa myös päihdeongelmaisiin äiteihin eli hoidon piiriin ovat pääsemässä äidit, joilla on korvaushoito. Asiakkuus yksikössä on yksi osa perheen hoidon kokonaisuutta ja edellyttää aina vanhemmalta omaa hoitokontaktia esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmissa.

Vuonna 2007 vuorovaikutusyksikössä oli sijoitettuna 14 lasta vanhempineen. Hoitajaksojen kesto oli keskimäärin yli vuoden.

Nuorten ja perheiden päihdehoito

Päihdehoito voidaan jakaa yksilö-/perhekohtaiseen hoitoon ja ryhmämuotoiseen hoitoon. Päihdehoitoa voidaan tarjota päivä kuntoutuksena tai laitoshoidona.

Naisten klinikka/ HAL (huumeet, alkoholi, lääkkeet) –poliklinikka. Poliklinikka on perustettu vuonna 2002. Poliklinikalla hoidetaan vuodessa lähes 100 raskaana olevaa äitiä vuodessa. Potilaat tulevan pääasiassa terveyden- tai päihdehoidon läheteellä, jossa he

käyvät 1-4 viikon välein omahoitajan ja -lääkärin vastaanotolla raskauden seurannassa ja saavat samalla psykososiaalista tukea päihteistä vierottumiseen. Poliklinikan tavoitteena on helpottaa vaikeasti päihdeongelmaisten naisten hoitoon pääsyä.

Nuorisoasemat tarjoavat päivämuotoista kuntoutusta ja apua nuorille päihteiden käyttäjille. Sillä on kaksi toimipistettä, joista toinen sijaitsee Itä-Helsingissä ja toinen Pohjois-Helsingissä. Nuorisoasemat palvelevat alle 24-vuotiaita nuoria sekä heidän perheitään, joilla itsellään tai läheisillään on ongelmallista päihteiden käyttöä tai muita riippuvuuksia. Nuorisoasemilla nuoria tuetaan kokonaisvaltaisesti, kuten perhetilanteeseen, koulunkäyntiin ja yleensä nuorten elämään liittyvissä asioissa. Nuorisoasemilla tarjotaan moniammatillista apua, kuten yksilö-, perhe- ja kriisi-keskusteluja, lääkkeellistä hoitoa sekä vaihtoehtoisia hoitoehtoja, kuten akupunktiota. Vuonna 2007 nuorisoasemien asiakkaana oli yhteensä 362 asiakasta.

Vega on Helsingin sosiaaliviraston päihdehoitoon erikoistunut lastensuojelulaitos (Pihkapuiston arviointi- ja vastaanottolaitos). Vegassa tarjotaan mm. nuorten (13 - 17 - vuotiaiden) laitosmuotoista päihdetilanteen arviointia sekä lyhytaikaista hoitoa. Ensisijaisia tavoitteita ovat päihdetilanteeseen puuttuminen ja pysäyttäminen, nuoren lastensuojelullisen tilanteen ja päihteidenkäytön kokonaisarvion tekeminen sekä palveluohjaus yhteistyössä avohuollon kanssa. Kuntouttavaa päihdehoitoa tarjoaa *Outamon päihdeosasto*. Tarvittaessa pidempää päihdelaitoshoitoa nuorille ostetaan ostopalveluina ulkopuolisista päihdekuntoutuslaitoksista. Vuonna 2007 Vegassa hoidossa oli 53 nuorta, joiden yleisin hoitoaika oli 1 kk ja Outamon päihdeyksikössä 10 nuorta, missä hoitoaika vaihteli 2-12 kk:n välillä.

Täysi-ikäisille päivämuotoista päihdekuntoutusta tarjoavat *A-klinikat* sekä ostopalveluna Avopalvelu Pesä. A-klinikka tarjoaa erilaista kuntoutusta alkoholiongelmallisille vanhemmille sekä korvaushoitoa huumeongelmallisille vanhemmille. A-klinikoille on palkattu perheterapeutteja mm. lapsinäkökulman vahvistamiseksi työskentelyssä.

Ympäri vuorokautista kuntoutusta tarjoaa Tervalammen kartano ja ostopalveluna mm. Oulunkylän ensikoti, Järvenpään sosiaalisairaala sekä Perheen yhdistetty hoito (Pyy). Avokuntoutuksena perheille tarjotaan erityyppistä ryhmämuotoista kuntoutusta mm. osana perhekeskustoimintaa. Päihdeongelmaisia vanhempia tuetaan myös monissa muissa palveluissa, jotka eivät ole leimallisesti päihdepalveluja. Päihdeongelma onkin usein äidin ja/tai isän ”yksi ongelma muiden joukossa”, jolloin perheillä on tarve moniammatilliselle ja –muotoiselle tuelle.

Päihdeongelmien ollessa yksi yleisimmistä lastensuojelun tarvetekijöistä myös perheiden päihdehoidon tarve on suuri. Asiakasmäärät eivät ole juuri kasvaneet päihdehoidoissa, mutta esimerkiksi ympärivuorokautisen hoidon kuntoutusjaksot ovat pidentyneet – asiakkaat ovat huonokuntoisempia ja vakavammin päihdeongelmaisia kuin esim. vuosituhatien alussa. Toisaalta jonot korvaushoitoon aiheuttavat sen, että asiakkaiden ”odottaminen” laitoshoidossa näkyy hoitajaksojen pidentymisenä.

Lasten ja nuorten psykiatrinen hoito

Lastenpsykiatria

Helsingissä on kolme lastenpsykiatrista aluepoliklinikkaa, jotka sijaitsevat Sörnäisissä, Pasilassa ja Malmilla. Lastenpsykiatrian aluepoliklinikka tutkii ja hoitaa 0-12 -vuotiaita lapsia ja heidän perheitään. Aluepoliklinikoilla toteutetaan monimuotoisten ja –

ammattillisten tutkimuksien lisäksi erilaisia hoitoja, mm. yksilö-, pari-, perhe-, ja ryhmäpsykoterapiaa, toimintaterapiaa ja muita toiminnallisia hoitoja sekä lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksen parantamiseen tähtääviä hoitoja. Aluepoliklinikalla korostetaan yhteistyötä sekä potilaan perheen että muun luonnollisen ympäristön kanssa (mm. päivähoito, oppilashuolto, neuvolat). Käytännössä tämä merkitsee verkostotyötä. Lastenpsykiatrian aluepoliklinikat toimivat tiiviissä, säännöllisessä yhteistyössä oman alueensa perheneuvolan, perusterveydenhuollon, oppilashuollon ja lastensuojelun kanssa helsinkiläislasten mielenterveyspalvelujen parantamiseksi. Aluepoliklinikat ovat osa Hyksin Lastenpsykiatrian vastuualueita.

Lastenpsykiatrian osastotoimintaa on Helsingissä Lastenlinnan ja Auroran sairaaloissa, joissa tarjotaan akuuttihoitoa, tutkimusta ja kuntoutusta koko perheelle. Työmuotoina käytetään mm. psyko-, perhe-, musiikki- ja kuvataideterapioita. Perinteisen osastohoidon lisäksi on aloitettu intensiivinen avohoitomalli, jossa hoito toteutuu lapsen luonnollisessa ympäristössä. Hoitomalliin voi sisältyä myös erimittaisia osastojaksoja tai perheviikonloppuja osastolla. Lastenpsykiatriassa potilaita hoidetaan noin 13 ikävuoteen saakka, mutta tarvittaessa hoitoa voidaan jatkaa pidempään. Yli 13 -vuotiaat potilaat hoidetaan pääsääntöisesti nuorisopsykiatrisissa yksiköissä. Uuden avohoitomallin piirissä on vuonna 2008 (lokakuun loppu) ollut 231 potilasta, joista osalla se ollut normaali-osastohoidon jälkihoitoa ja noin 118 lasta uuden intensiivisen avohoidon piirissä.

Nuorisopsykiatria

Nuorisopsykiatria vastaa nuorten psykiatrisesta hoidosta. Avohoidossa ikäraja on puberteetin alusta (yleensä 13 vuotta) 19 ikävuoteen ja osastohoidossa 18 ikävuoteen asti. Useimmiten potilaan nuoruusiän psyykkinen kehitys on häiriintynyt tai pysähtynyt. Nuori voi olla masentunut, käyttäytyä itsetuhoisesti ja/tai väkivaltaisesti, kärsiä käytöshäiriöistä ja psykoottisista häiriöistä.

Somaattisesti sairaiden ja vaikeasti syömishäiriöisten nuorten sekä varhaisnuorten palvelut on keskitetty Helsingin nuorisopsykiatrian yksiköihin. Muutoin palvelut ovat tarjolla alueittain. Helsingissä nuorisopsykiatrian vastuualueen osastot sijaitsevat Lastenlinnan vieressä Ulfåsan kiinteistössä, HYKS Psykiatriakeskuksessa ja Auroran sairaalassa. Avohoitoa tarjoavat aluepoliklinikat ovat Dagmarinkadulla, Itäkeskuksessa sekä Ratapoli Malmilla. Lisäksi nuorisopsykiatriassa on jalkautuva työryhmä.

Nuorten päihdepsykiatrian poliklinikka tarjoaa tutkimusta ja avohoitoa 13 – 17-vuotiaille helsinkiläisille nuorille, joilla on todettu sekä selkeästi haittoja aiheuttavaa päihteiden käyttöä että nuorisopsykiatrista arviointia, tutkimusta tai hoitoa edellyttävä mielenterveysongelma, kuten esim. depressio tai käytöshäiriö. Poliklinikka on aloittanut toimintansa vuoden 2007 lopulla.

Lasten psykiatrisia palveluja käytti noin 1000 lasta ja nuorison psykiatrisia palveluja noin 2000 helsinkiläistä. Lastenpsykiatrian käyttäjien määrä lisääntyi vuodesta 2006 vuoteen 2007 noin 25 prosenttia. Nuorisopsykiatrian käynnit ovat lisääntyneet tasaisesti noin 3-4 prosentin vuosivauhtia vuodesta 2002 (Erikoissairaanhoidon palveluja käyttäneet henkilöt 2002–2007, Terveyskeskuksen toimintaympäristöanalyysi 2007).

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla on viime sijainen vastuu turvata lapsen terve kehitys ja hyvinvointi. Lastensuojelulaissa on määritelty ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun tietyille viranomaisille, mutta ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, joka on huolestunut lapsen tai nuoren hyvinvoinnista. Yhteyttä otetaan tällöin joko alueen perhekeskuksen lastensuojeluun tai keskitettyyn sosiaalipäivystykseen. Lastensuojelulla on velvollisuus tutkia jokainen ilmoitus lastensuojelulain edellyttämällä tavalla.

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tukimuodot ovat jaettavissa avohuollon ja sijaishuollon tukeen sekä jälkihuoltoon.

Lastensuojelun avohuolto

Lastensuojelussa pyritään antamaan tukea ensisijaisesti avohuollossa. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos lastensuojelun tarpeen selvitys aloitetaan ja asiakkaaksi kirjataan lapsi. Avohuollossa tukimuodot ovat mm. lastensuojelutarpeen selvittäminen, asiakassuunnitelman laatiminen, suunnitelmallinen sosiaalityön tuki ja ohjaus, lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö kotiin sekä vertaisryhmätoiminnot. Lastensuojelun lapsille tarjotaan myös tuki- ja lomaperheitä sekä taloudellista tukea esimerkiksi lapsen harrastuksiin. Lapsi voi olla myös avohuollon tukitoimena sijoitettuna perheen kanssa tai yksin, jolloin sijoitus perustuu vapaaehtoisuuteen ja on väliaikaista (LSL 37§).

Huostaanottoon ja sijoitukseen päädytään vain, jos a) avohuollon toimenpiteet eivät ole riittäneet tai olleet mahdollisia, b) jos puutteet lapsen huolenpidossa tai kodin kasvuolosuhteet vakavasti vaarantavat lapsen terveyden tai kehityksen, c) lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa hänen hyvinvointinsa ja d) sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Lasta ja hänen läheisiään kuullaan aina prosessin aikana. Huostaanotto (LSL 40§) on aina voimassa toistaiseksi eli siihen saakka kun huostaanoton perusteet lakkaavat tai viimeistään, kun nuori täyttää 18 –vuotta. Sijoituksen myötä lapsi tai nuori siirtyy sijaishuollon asiakkaaksi, mutta vastuusosiaalityöntekijä säilyy avohuollossa. Poikkeuksena perhehoito, jossa koko asiakkuus pääsääntöisesti siirtyy sijaishuoltoon.

Lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaista avohuollon tukea tarjotaan perhekeskus-toiminnassa sekä kaupungin keskitetyssä sijaishuollon palveluissa. Helsingissä on 4 perhekeskusta, joissa toimii 10 toimipistettä eri puolella kaupunkia. Ruotsinkielisten sosiaalipalveluissa vastataan keskitetysti ruotsinkielisten lasten ja nuorten lastensuojelupalveluista.

Sosiaalipäivystys

Virka-aikana lastensuojelun sosiaalipäivystystä hoidetaan perhekeskusalueilla. Keskitetty sosiaalipäivystys ohjaa ja neuvoo muina aikoina kiireelliseen sosiaalihuollon tarpeeseen joutuneita. Työkenttänä ovat äkilliset kriisit, etenkin lastensuojelun akuutit ongelmatilanteet. Sosiaalipäivystyksen palvelut on keskitetty ja ne palvelevat virka-ajan ulkopuolella (päivystys kaikkiaan 24 h vuorokaudessa) viikon jokaisena päivänä.

Sosiaalipäivystyksessä on myös nuorisoyksikkö, joka työskentelee erityisesti rikoksilla ja päihdeillä oirehtivien nuorten sekä viranomaistahojen kanssa. Nuorisoyksikköön sijoittuvat myös erityissosiaalityö, maahanmuuttajaperheiden sosiaaliohjaaja, toiminnalliset projektit, päihdekenttätyö ja Näppäri -toiminta. Sovittelutoiminta puolestaan tarjoaa vaihtoehtoja rikosten ja riitojen selvittämiseen ja ratkaisemiseen. Sovittelu on kaikille osapuolille

vapaaehtoista ja maksutonta ja sen tavoite on välttää mahdolliset oikeusprosessit tai toimia sen osana.

Poliisisosiaalityön yksikön sosiaalityöntekijät työskentelevät Helsingin poliisilaitoksen neljässä poliisipiirissä (Malmilla, Pasilassa, Keskustassa, Itäkeskuksessa) ja Töölön säilöönottosuojalla. Työ on poliisissa asioivien asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden neuvontaa, konsultaatiota, tiedonvälitystä ja sosiaalityön tarpeen arviointia. Poliisipiirien sosiaalityöntekijät toimivat myös erilaisten viranomaisverkostojen kokoonkutsujina ja kehittävät erityisesti moniammatillista yhteistyötä lasten- ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Sijaishuolto

Sijaishuollon keskitettyihin palveluihin sisältyy arviointi- ja vastaanotto toiminta, lasten ja nuorten perhehoito ja lomatoiminta, lastenkotitoiminta sekä itsenäistymistä tukeva toiminta, johon sisältyy myös jälkihuollon erityispalvelut, kuten asumisharjoittelu. Sijaishuollossa lapsi tai nuori on sijoitettuna joko avohuollon tukitoimena tai huostaanotettuna.

Lapsia sijoitetaan arviointi- ja vastaanottolaitoksiin niissä tapauksissa, kun lapsen tilanne ja terveydentila vaatii tarkempaa tutkimusta ja/tai lapsi odottaa pidempiaikaisen sijaiskodin löytymistä. Tehostettua laitoshoidoa annetaan erityistä huolenpitoa tarvitsevalle vaikeahoitoiselle nuorelle, jota oireilee voimakkaasti käyttäytymisellään tai on psyykkisesti epävakaa. Lasten- tai nuorisokoteihin sijoitetaan pidempiaikaista hoitoa ja kuntoutusta tarvitsevia lapsia ja nuoria.

Vuonna 2008 arviointi- ja vastaanottolaitoksia on Helsingissä viisi ja sen lisäksi ostosopimus kahteen ulkopuoliseen laitokseen. Lastenkoteja on kahdeksan, joista neljän yhteydessä on erityiskoulu tai -luokka. Ostosopimukset ovat kuuteen ulkopuoliseen lastenkotiin. Nuorisokoteja on neljä ja ostosopimukset viiteen ulkopuoliseen nuorisokotiin. Ostosopimuslaitokset ovat lähinnä eri järjestöjen tai säätiöiden ylläpitämiä. Lisäksi palveluja ostetaan lapsikohtaisesti eri palveluntuottajilta. Perhehoito pitää sisällään kriisiperhehoitotoiminnan, pitkäaikaisen perhehoidon sekä tukiperhe- ja lomatoiminnan. Edellä mainittujen lisäksi palveluja ostetaan 120 palveluntuottajalta 99 eri paikkakunnalla.

Pidempiaikaisissa sijoituksissa lapset pyritään sijoittamaan mahdollisimman perheenomaisiin olosuhteisiin, kun taas nuorten kohdalla voimakas oirehdinta usein vaatii vankan ammatillisen tuen ja rajat antavan laitossijoituksen. Perhesijoitusten määrää on kuitenkin tavoitteena lisätä kokonaisuudessaan lastensuojelun sijaishuollon muotona. Tällä hetkellä perhehoidon vuorokausien osuus on noin 47 %. Huostaanotoissa pyritään mahdollisuuksien mukaan siihen, että lapsi voi mahdollisuuksien mukaan palata kotiin ja huostaanotto voidaan purkaa. Tätä tukee mm. huostaanotettujen lasten vanhemmille tehtävä suunnitelma ja sen pohjalta toteuttava vanhemmuussosiaalityö.

Jälkihuolto

Lastensuojelun jälkihuollon palvelut ovat sijoitetun lapsen ja nuoren lakisääteinen tukimuoto ja niiden tarkoitus on tukea nuorta itsenäistymisessä sijoituksen jälkeen omaan elämään. Jälkihuoltoa ovat mm. tuettu asuminen, tuki koulutuksen ja/tai työn hakemiseen, työpajatoiminta sekä taloudellinen tuki. Lastensuojelun jälkihuollon tukiasuntoja oli 239 kpl vuonna 2008. Ne sisältävät sekä pien-, solu-, että tukiasuntoja. Työkuraattorit tukevat sellaisten nuorten työhönohjausta, jotka tarvitsevat erityistä tukea ja ohjausta.

Työhönohjauksen tukimuotoina ovat mm. työharjoittelut, työvoimakoulutukset ja palkkatuettu työllistäminen yhteistyössä työvoimahallinnon kanssa. Nuori on oikeutettu jälkihuoltoon aina 20 -vuotiaaksi asti.

Asiakasmääristä on kerrottu luvussa 4 sekä luvussa 2 myös asiakkuuden taustatekijöistä.

Tärkeimmät kumppanit korjaavassa työssä

Ensi- ja turvakotien liitto (avopalvelu Pesä, Oulunkylän Ensikoti), Helsingin diakonissalaitos (Pitäjänmäen lastenkoti), Pienperheyhdistys, Folkhälsan Ab (vastaanottolaitos ja kansainvälinen lastenkoti), Helsinki Missio (Nuorten kriisipiste, Kotivuoren lastenkoti), Helsingin seurakuntayhtymä (Lehtisaaren nuorisokoti), Kalliolan settlementti (Mäkrinteen nuorisokoti, Kalliolan nuorisokoti), MLL Helsingin yhdistys (Korkeavuoren nuorisokoti, Marjaniemen nuorisokoti), Paasikiven nuorisokylän säätiö (Paasikiven nuorisokylä)

3.4 Palvelujen toimivuus kentän toimijoiden ja nuorten mukaan

3.4.1 Kentän toimijoiden arvioita lasten ja nuorten palveluista

Kentän toimijoilta kysyttiin vuonna 2008 näkemyksiä lasten ja nuorten palveluista ja niiden toimivuudesta Helsingissä. Vastauksissa annettiin sekä kiitosta että tuotiin rohkeasti epäkohtia esiin. Vastaajina olivat terveydenhuolto, päivähoito, leikkipuistojen työntekijät, muut perhekeskusten toimijat, koulujen oppilashuoltotyöryhmät, lastensuojelun ja sosiaaliasemien työryhmät, vammaishuolto, perheneuvolat, perheoikeudelliset asiat, päihdehuollon edustajia sekä psykiatrian edustajia. Tässä kooste yleisimmistä vastauksista:

Hyvä yhteistyö

- Alueiden toimijoiden mukaan hyvää yhteistyötä ja hyviä kumppaneita löytyy kaikilta alueilta. Vastaukset vaihtelevat alueittain.
- Yleisemmällä tasolla pikkulapsiperheille suunnatut perus- ja varhaisen tuen palvelut saavat kiitosta ja palvelut nähdään siltä osin kattavana
- Erityistä kiitosta saivat uudistettu perhevalmennus, leikkipuistotoiminta, ryhmätoiminnot, vauvatyö sekä terken ja päivähoiton yhteistyö 3- ja 5-vuotistarkastusten yhteydessä
- Eri toimijoiden yhteistyön on koettu hitsautuneen useilla alueilla hyvin yhteen
- Toimijoilla todettiin olevan korkeaa osaamista
- Koulujen moniammatillisen oppilashuollon sisäinen yhteistyö koetaan toimivaksi
- Useat eri yllähallintokuntaiset toiminnat, kuten Luotsi- ja Klooritoiminta saivat kiitosta
- Useat 3. sektorin toimijat saivat myös kiitosta
- Kehitysvammaisten lasten osalta palvelujen koetaan kehittyneen. Erityisesti tietous autismista ja asberger syndroomasta on parantunut ja palveluja on myös pystytty kehittämään tarvetta vastaaviksi.

"Helsingissä on laaja toimijaverkosto- yhteistyö paikallisesti vaihtelevaa. Alueellisesti voi olla toimivaa yhteistyötä. Muttei systemaattisesti koko kaupunkitasolla. Uusi perheverkostohanke sujuvoittaa ja mahdollistaa yhteistyön, johdosta kentän toimijatasolle. Hyvä asia!" (Terveysasemat)

”Palvelujärjestelmä toimii kohtalaisesti. Päivähoitopaikkojen sekä perheiden kotipalvelun osalta tarvitaan lisää palveluja – eivät riitä nykyisellään. Leikkipuistot toimivat hyvin ja yhteistyö toimijoiden kanssa muutenkin ok. MLL:llä perhetoimintaa alueellamme – toimii hyvin. Alueella alkaneet yhteistyöfoorumit lisäävät hyviä yhteistyökäytäntöjä ja tietoa alueen muista toimijoista.”(Terveysasemat)

Palvelujen toimimattomuus

- Palveluissa nähdään olevan kaikilla tasoilla liian vähän resursseja: liian paljon asiakkaita työntekijää kohti ja liian suuret lapsiryhmät. Tuloksena koettiin olevan liukuhihnatyö, jolloin ei ehdi mennä pintaa syvemmälle. Työntekijöiden korkea osaaminen valuu hukkaan, varhaista puuttumista ei ehditä toteuttaa ja alueyhteistyöhön ei jää resursseja.
- II asteen oppilashuollossa koetaan kuraattori-, psykologi ja kouluterveydenhuollon palvelujen olevan riittämättömät, myös jatkohoitoon on liian pitkät jonot (etenkin yli 18 v.) Kiertävät työntekijät ei ole aina silloin paikalla kun on tarve ja hän jää helposti etäiseksi aikuiseksi.
- Koulut kokevat jäävänsä yksin oireilevien nuorten kanssa. Myöskään kouluikäisten lasten ja nuorten vanhemmuuden tukeen (koulun piirissä) ei ole nyt rakenteita.
- Nuorten varhaisen tuen palveluja on kaikkiaan liian vähän. Nuorten oirehdintaan puututaan usein vasta kun se ylittää lastensuojelun ilmoituskyynnyksen.
- Vaikeasti oireilevien nuorten hoidon, opetuksen ja kuntoutuksen järjestäminen ei onnistu. Usein vaikeasti oirehtiva nuori jää lastensuojelun sijaishuollon vastuulle.
- Lastensuojelussa on riittämättömät resurssit niin avohuollossa (liian suuret asiakasmäärät per työntekijä) että sijaishuollossa (liian vähän sijoituspaikkoja). Tästä seuraa, että aikaa kunkin asiakkaan kanssa työskentelyyn ei ole riittävästi eikä toimijoiden väliseen yhteistyöhön jää voimavaroja.
- Lasten psykiatriseen hoitoon on pitkät hoitojonot, jolloin lapsi jää ilman kehitysvaiheelleen tärkeää hoitoa. Ongelmien kerrottiin pitkittyvän ja vaikeutuvan.
- Lasten, nuorten ja aikuispsykiatrisen hoidon rajapinnat ovat hankalat. Eri ikäryhmissä hoitokriteerit ovat erilaiset ja tällöin hoidettavia voi tippua hoidon piiristä pois.
- Aikuisten mielenterveyspalvelujen puute huolettaa ja erityisesti se, että äitien masennukseen ei saa hoitoa. Psykiatrisen hoidon kriteerit ovat liian korkeat. Lapset ovat sijaiskärsijöitä sairaan vanhempansa ohella.
- Perheille tarjottavaa päihdekuntoutusta nähdään olevan tarpeeseen nähden liian vähän ja sen saatavuus on liian hankalaa. Perheille tulisi pystyä tekemään pitkäjänteinen päihdehoidon suunnitelma jälkihoitoon asti. Nyt kukin päihdehoito neuvotellaan tilanne kerrallaan, jonot katkaisevat hoitojakson. Jälkihoitomahdollisuudet ympärivuorokautisen kuntoutuksen jälkeen ovat myös riittämättömiä
- Aikuistuvien nuorten päihdepalvelujen (aikuisten päihdehoito) koetaan olevan soveltumattomia heille (väärä viiteryhmä).
- Alueyhteistyön toimimattomuuden näkökulmasta mainintoja saivat erityisesti lastensuojelun sosiaalityö ja lastenpsykiatria, joissain paikoin myös perheneuvola - resurssipula ja työntekijöiden vaihtuvuus ilmenee ”näkyttömyytenä” alueyhteistyössä
- Vammaisten lasten osalta pulmana on saada vammaispalvelujen ulkopuolisia palveluja (nuorisotyö-, perhekeskus-, mielenterveys-, päihde tai lastensuojelun

palvelut). Koulujen jälkeinen iltapäivähoito on yksi voimakkaasti esille nostettu ongelmakohta.

- Vammaisten lasten vanhempien tukeminen on liian vähäistä suhteessa heidän elämäntilanteensa kuormittavuuteen.

"Sosiaalitoimi on aivan ylikuormitettu, esim. jonot perheneuvolaan aivan liian pitkät. Koulun ja perheen huoli on erittäin suuri ongelmatilanteissa, mutta lisääpu saattaa kohdata lapsen ja perheen liian myöhään. Koulu jää usein yksin "ongelmaoppilaiden" kanssa. Muut tahot (perheneuvola, sairaala jne.) voivat vedota "jonoihin", koulun on siedettävä tilannetta siitä huolimatta, että tilanne voi olla hyvin akuutti lapsen, muiden lasten tai henkilökunnan psyykkisen tai fyysisen terveyden kannalta. Tilanne on koulun kannalta usein kestämaton."(Oppilashuolto)

"Tarvitaan rajuja toimia, jotta huonosti pärjäävän ja rajusti syrjäytyvän 10–15%:n pahoinvoinnin kierre saataisiin katki. Vaikka prosentuaalisesti esim. pk-seudulla "surkeasti pärjäävien" osuus prosentuaalisesti on pieni, ei pidä unohtaa että määrällisesti puhutaan kuitenkin kymmenistä tuhansista perheistä. Yksin Helsingissäkin ko. perheitä on tuhansia."(Oppilashuolto)

"Palvelujärjestelmän sektoroituneisuus huono asia

- *Dialogiton pirstaleisuus, eri tahot hoitavat perheen asioita toisistaan tietämättä*
- *Asiakkaat uivat palveluverkostosta ulos kuin kalat isosilmäisestä verkosta"* (oppilashuolto)

"Lukioihin tarvitaan kuraattoreita, opintososiaaliset asiat ovat usean eri henkilön hoidettavana nykyisellään. Palvelut voisivat olla siellä missä nuoretkin, palvelujen saatavuus paremmaksi"(Oppilashuolto, II aste)

"Lasten iltapäivätoiminnassa tulisi tunnistaa joidenkin maahanmuuttajalasten erityistarpeet, niin kuin tuki läksyjen tekemisessä kun lapsen vanhemmat ovat luku- ja kirjoitustaidottomia."

"Nuoret maahanmuuttajat tarvitsevat ohjausta eri harrastuksiin. Vanhemmilla ei ole riittävästi tietoa ja taitoja kertoa, ilmoittaa (varsinkin jos ilmoittautuminen on internetissä tai puhelimitse) ja saattaa nuoret harrastusten piiriin. Harrastukset voivat ennaltaehkäistä nuoren joutumista ei-terveellisiin tekemisiin. Nuoret maahanmuuttajat voivat myös tarvita enemmän opinto-ohjausta mitä tällä hetkellä on tarjoilla. Koulujen yhteistyötä oppilaitosten kanssa voisi vielä kehittää."(MAYK)

"Lapsiperheiden kotipalvelun toivoisin olevan neuvolassa/toimivan neuvolasta käsin. Eri toimijoiden yhteiset palvelusuunnitelmat ovat joskus tarpeen – tällaisia emme ole vielä tehneet." (Terveysasemat)

"Isoilla terveysasemilla tulisi olla oma lapsiperheille suunnattu psykiatrinen sairaanhoitaja/psykologi sekä kodinhoitaja." (Terveysasemat)

"Ihmisten tarve hakea/vaatia apua ja ohjausta on lisääntynyt selvästi. Avuntarve liittyy enemmän kasvatuksellisiin/ oman (perheen) elämän hallintaan liittyviin asioihin/ tukeen kuin tiedonjakoon sinänsä. Ihmissuhdeasiat ovat keskeisesti esillä. Tämä vaatii työntekijältä erilaista osaamista sekä jaksamista ja ennen kaikkea aikaa kuunnella ja perehtyä." (Terveysasemat)

"Lasten mielenterveydenhoito on edelleen täysin retuperällä! Kaikenlaisia "tahoja" löytyy, mutta mihinkään ei pääse tai jonot ovat niin pitkät, että perhe + nla ahdistuu jo niistä! Päittäjillä ei mitään tietoa käytännön toimimattomuudesta."

"Jos perheessä mielenterv./masennus ongelmaa, ei saada apua (kunnallinen kodinhoito, psykiatrinen sh, perheneuvola jne) -> terveydenhoitaja jää yksin ja joutuu hoitamaan tilannetta ilman tukea, hän ei voi sanoa, ettei mahdu!" (Terveysasemat)

*”Kunnon resursointi peruspalveluissa ennaltaehkäisisi lastensuojelun tarvetta. Esimerkiksi päiväkotien ja koulujen ryhmäkokojen pienentäminen ja riittävät neuvolaressurit.”
(Lastensuojelu)*

”Lastensuojelun avohuollon palveluja on liian vähän, asiakkaat joutuvat odottamaan eikä ongelmiin päästä puuttumaan ajoissa. Sijoitusten määrät nousevat koko ajan.” (Lastensuojelu)

”Sijaishuollon paikan saaminen on pitkä ja monivaiheinen prosessi. Nuorisopaikat ja vastaanottopaikat täynnä eikä tarvittavaa paikkaa saada sopivassa ajassa.” (Lastensuojelu)

”Tarvitaan enemmän nopeaa puuttumista, mm. jalkautuvia työryhmiä.

Tarvitaan selkeitä rakenteita ja sovittuja yhteistyökäytäntöjä eri toimijoiden kesken (miten toimitaan missäkin tilanteessa)

Tarvitaan elämänkaari-mallintamista tavallisille kuntalaisille, jotta he ovat tietoisia, mihin voi ottaa yhteyttä elämän kriisipisteissä.

Tärkeää on kehittää peruspalveluita ja lisätä vanhempien välistä verkostoitumista (esim. ryhmiä murrosikäisten vanhemmille). Ei tulisi lisätä vain viranomaistoimintaa.” (Lastensuojelu)

3.4.2 Lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman toteutuminen hallintokuntien arvioimana

Helsingissä laadittiin vuonna 2001 Lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma. Ohjelma sisälsi viisi päämäärää ja niihin kuhunkin liittyi ensisijainen tavoite. Lisäksi jokainen ensisijainen tavoite sisälsi lisäksi 8-14 alatavoitetta.

Päämäärät olivat:

1. Lapsilla ja nuorilla on rakastava ja huolehtiva perhe, joka luo turvallisen perustan lasten ja nuorten elämälle
Ensisijainen tavoite: vanhempien kasvatustyön tukeminen sekä yhteistoiminta vanhempien, viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen kesken.
2. Lapset ja nuoret ovat hyvinvoivia ja terveitä, he ovat tyytyväisiä elämäänsä ja selviytyvät eri elämänvaiheiden kehityshaasteista
Ensisijainen tavoite: lasten ja nuorten terveiden elämäntapojen edistäminen
3. Monipuolinen sivistys ja osaaminen auttavat lapsia ja nuoria toimimaan kehittyvässä ja kansainvälistyvässä yhteiskunnassa
Ensisijainen tavoite: lasten ja nuorten yksilöllisten kykyjen mukainen opintojen eteneminen
4. Terveellinen ja turvallinen ympäristö antaa lapsille nuorille erilaisia mahdollisuuksia toimia ja olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa
Ensisijainen tavoite: kaupunkirakenteen säilyminen tasapainoisena sekä sosiaalinen ympäristö monimuotoisena, vuorovaikutteisena sekä turvallisena
5. Kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus osallistua lisää lasten ja nuorten kiinnostusta omaa elinympäristöä kohtaan
Ensisijainen tavoite: laajentaa ja monipuolistaa lasten ja nuorten kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa

Ohjelmaan sitoutuneille hallintokunnille tehtiin syksyllä 2008 Digium -kysely, jossa kutakin hallintokuntaa pyydettiin arvioimaan lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman toteutumista omalta osaltaan. Kysely toimitettiin 11 hallintokuntaan, joissa pyydettiin osasto- ja toimistopäällikkötasoa toteuttamaan arviointi. Hallintokunnat olivat kaupungin kirjasto, kaupunkisuunnitteluvirasto, kiinteistövirasto, kulttuuriasiakentus, liikuntavirasto,

nuorisoasiainkeskus, opetusvirasto, rakennusvirasto, sosiaalivirasto, terveyskeskus ja ympäristökeskus.

Vastauksia tuli 18. Hallintokunnat vastasivat hieman eri tavoin; osasta hallintokuntia vastaukset tulivat toimistoittain tai osastoittain, osa hallintokunnista antoi yhden kootun vastauksen. Näin ollen vastausten profiili on melko epätasainen ja numeerisiin keskiarvioihin tulee suhtautua tietyllä varauksella. Vastauksissa hajonta oli ylipäättään hyvin suurta, mikä kertoo toisaalta erilaisista tilanteista eri hallintokunnissa, mutta ehkä myös arvioijana olleiden henkilöiden erilaisista tietopohjista tai näkökulmista.

1. Lapsilla ja nuorilla on rakastava ja huolehtiva perhe..

Ensimmäisen päämäärän toteutuma sai asteikolla 1-5 yleisarvosanaksi 3,66 eli melko hyvä (keskihajonta 0,92). Parhaiten koettiin onnistuneen seuraavissa tavoitteissa:

- työnantajana on helpotettu työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista 4,18 (kh 1,01)
- on tuettu vanhempien verkostoitumista vertaisryhmiin 3,89 (kh 0,78))
- lasten ja nuorten palveluista on tiedotettu aktiivisesti 3,82 (kh 0,60))

Vastaavasti keskimäärin heikoiten koettiin onnistuneen:

- oikea-aikainen ja riittävä tuki haavoittuvissa oloissa eläville lapsille ja nuorille 2,82 (kh 0,75)

Avoimissa vastauksissa pyydettiin tuomaan esiin erityisen hyvin onnistuneita tavoitealueita. Mainintoja saivat monitoimijainen perhevalmennus, lastenkulttuuritarjonnan ja -toiminnan vahvistuminen, palveluista tiedottamisen, asiakkaiden kuulemisen ja suunnitelmallisen työotteen vahvistuminen. Useassa vastauksessa mainittiin myös, että perheellisten työntekijöiden työaika on järjestelty joustavasti.

Kysyttäessä, missä on onnistuttu huonosti ja mihin nyt tulisi satsata, kehittämisen varaa nähtiin haavoittavissa oloissa elävien lasten avun ja tuen tarjoamisessa. Palveluihin nähtiin olevan liian pitkät jonot, jotta lapsi tai nuori saisi avun riittävän varhain. Akuuttia kriisiapua koettiin pystyttävän turvaamaan melko hyvin, mutta sen ulkopuolelle jäävät joutuvat odottamaan apua kohtuuttoman kauan.

2. Lapset ja nuoret ovat hyvinvoivia ja terveitä..

Toinen päämäärä sai yleisarvosanakseen 3,34 eli tyydyttävä + (kh 1,15). Parhaiten oli onnituttu tavoitteissa:

- lasten ja nuorten yhteisöjen hyvää ilmapiiriä on kehitetty kiusaamisen ehkäisemiseksi 4,17 (kh 0,41)
- lapsille ja nuorille on tarjottu riittävät tiedot ja taidot terveystensä vaalimiseen 4 (kh 0,58)
- lasten ja nuorten omaehtoista liikumista on edistetty monin eri tavoin 4 (kh 0,58)

Huonommin koettiin onnistuneen:

- palvelujen yhteensovittaminen ja siirtymä palvelujärjestelmästä toiseen sujuu joustavasti 2,43 (kh 0,98)
- erityistä tukea tarvitsevien, pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten terveyspalveluista on huolehdittu 2,50 (kh 2,12)
- koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon, päihdehuollon sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluja lisätty tarpeen mukaan 2,75 (kh 1,71)

Näiden vastausten osalta tulee huomioida, että vastausten hajonta on erityisen suurta. Syynä on osin ehkä, että tavoitteet pitävät sisällään useita eri palveluja ja toteutuma voi olla epätasainen. Eri toimijoiden näkökulmista tilanne voi myös näkyä erilaisena.

3. Monipuolinen sivistys ja osaaminen auttavat lapsia ja nuoria..

Kolmas päämäärä sai yleisarvosanan 3,34 (kh 0,92) eli tyydyttävä +. Parhaiten koettiin toteutuneen:

- kouluissa ja oppilaitoksissa on kehitetty valmiuksia eri kulttuurien kohtaamiseen.. 3,80 (kh 0,45)
- investoinneissa on otettu huomioon teknologian ajan vaatimukset.. 3,75 (kh 0,71)

Sen sijaan huonoimmat arviot saivat:

- nuorten uravalintoja, opiskelumenestystä ja työelämään sijoittumista seurattu yksilötasolla 2,33 (kh 1,51)
- koulu yhteisöjä kehitetty vanhempien ja lähiympäristön kanssa.. 2,67 (kh 1,15)

Jälleen viimeksi mainituissa arvioissa oli suurta hajontaa.

Hyvin toteutuneina käytäntöinä mainittiin taide oppimisympäristönä -menetelmän kehittäminen sekä taidelaitosten ja koulujen yhteistyön kehittyminen. Myös koululaisten iltapäivätoiminnan kehittyminen mainittiin.

Satsaamista koettiin tarvittavan mm. II asteen koulutuspaikkojen lisäämiseen sekä koulutuksessa siirtymävaiheiden tukitoimintaan. Myös monikulttuuristen lasten sekä köyhien lapsiperheiden tarpeiden parempi huomioiminen tuotiin esiin mm. kulttuuripalvelujen ja muiden harrastusten suunnittelussa ja tarjoamisessa.

4. Terveellinen ja turvallinen ympäristö antaa mahdollisuuksia..

Neljäs päämäärä sai yleisarvosanan 3,41 (kh 0,88)

Parhaat arviot saivat:

- alueiden maaperän terveellisyys ja rakennettavuus on turvattu 4 (kh 1)
- olemme olleet esimerkillisiä ympäristösuojelun ja kestävä kehityksen eteenpäin viemisessä 3,80 (kh 0,86)

Alle tyydyttävän (3) arvosanaa ei saanut yksikään tavoite. Alhaisimmat arvosanat saivat

- alueiden asuntokannan rakenne ja asuntojen riittävyys.. 3,00 (kh 1,41)
- suunnittelu- ja rakentamishankkeiden yhteydessä lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi 3,00 (kh 0,63)

Hyvinä käytäntöinä tuotiin esiin erilaisia terveellistä ympäristöä edistäviä toimia, joita ohjelmakaudella on viety eteenpäin. Näitä ovat mm. ilmansuojelun toimintaohjelma, meluntorjunnan toimintasuunnitelma ja ns. herkkiä kohteita (päiväkodit, koulut, leikkipuistot jne) kartoitetaan määräajoin. Maaperän pilaantuneisuus kerrottiin selvitettävän aina kaavoituksen yhteydessä. Maininnan sai myös Helsinki Kaikille –projekti, jonka toimesta tehdään esteettömyyskartoituksia sekä aluesuunnittelun yhteydessä kunto- ja tarvekartoituksia.

Huonommin koettiin onnistuneen mm. asuntojen uustuotannon ohjauksessa, jossa keski- ja pienituloisten tarpeita vastaava asuntotuotanto kerrottiin supistuneen minimiin. Vuokra-asuntotuotanto on niinkään vähäistä. Tämän on koettu johtaneen alueiden välisten sosiaalisten ja taloudellisten erojen kasvuun. Myös meluntorjuntaohjelman toteutus mainitaan jääneen vajaaksi.

5. Kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus osallistua lisää lasten ja nuorten kiinnostusta elinympäristöä kohtaan

Viides päämäärä sai yleisarvosanan 3,22 (kh 0,84), noin tyydyttävä +. Parhaat arvosanat saivat:

- Hesän nuorten ääni -kampanjaa on tuettu ja laajennettu 3,67 (kh 1,12)
- Lasten ja nuorten näkymistä kaupunkikuvassa on edistetty mm. taidenäyttelyin 3,57 (kh 0,53)

Huonommin menestyivät tavoitteet:

- On kehitetty menetelmiä pienten lasten osallistumisen lisäämiseksi 2,70 (kh 0,82)
- Lapset ja nuoret otetaan mukaan palvelujensa suunnitteluun.. 3,00 (kh 0,91)

Avovastauksissa tuotiin esiin, että lapsia osallistetaan ja kuullaan sekä heidän tarpeitaan huomioidaan yhä enemmän suunnitteluprosesseissa. Hesän nuorten ääni sekä lasten ja nuorten kaupunkiverkosto koetaan tärkeinä yhteistoimintamuotoja. Myös kulttuuritoimi on satsannut lasten ja nuorten itseilmaisumahdollisuuksien kehittämiseen ja saavutettavuuteen. Lisäsatsausta kuitenkin kaivataan lasten kuulemisen ja osallistamisen kehittämiseen ja lisäämiseen eri palveluissa. Myös pienempien eli alakoululaisten lasten osallisuutta ei ole kehitetty juurikaan.

Kokonaisarvio

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten lasten ja nuorten hyvinvointi on kehittynyt ohjelman aikana (asteikolla 1-5 paljon huonompaan – paljon parempaan). Vastausten keskiarvo oli 3,38 eli hyvinvoinnin koettiin pysyneen melko ennallaan tai parantuneen hieman. Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan, mikä vaikutus tähän lapsi- ja perhepoliittisella ohjelmalla. Tähän tulokseksi tuli 2,55 eli vaikutusta arvioitiin olleen myös hieman. Huomioitavaa on, että peräti 39 % vastaajista ei ole osannut ottaa tähän kysymykseen kantaa. Tähän on todennäköisesti syynä pitkä arviointiväli, henkilöstön mahdollinen vaihtuminen tai että vastaajan on positiostaan käsin ollut vaikea ottaa yleisellä tasolla kantaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin muutoksiin.

3.4.3 HESAN NUORTEN ÄÄNI – Avointen Foorumeiden viestit päättäjille

Nuoria haluttiin osallistaa Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman valmisteluun Hesän Nuorten Äänen avulla. Hesän Nuorten Ääni on opetusviraston ja nuorisosiainkeskuksen yhteistä nuorten osallisuustoimintaa. Tavoitteena on edistää lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia heidän omissa toimintaympäristöissään, kuten koulussa oppilaskuntatoiminnan ja nuorisotaloilla talodemokratian kautta. Hesän Nuorten Äänen toimintaan kuuluvat vuosittaiset Avoimet Foorumit, joissa käsitellään ajankohtaisia nuoria koskettavia asioita ja välitetään niiden kautta syntynyttä viestiä eteenpäin kaupungin päättäjille. Vuoden 2008 Avointen Foorumeiden teemana oli nuorten hyvinvointi ja niihin liittyvät palvelut. Foorumeihin osallistui yhteensä 255 nuorta noin 45 eri koulusta. Foorumeita pidettiin kaikkiaan neljä eri puolilla kaupunkia ja osallistujat olivat 13–18-vuotiaita. Seuraavassa on tiivistelmä nuorten viesteistä hyvinvointisuunnitelmaan.

1 OPPILASHUOLTO JA KOULUTERVEYDENHOITO KUNTOON!

Tuntematon Kuraattori

Kuraattorin tehtävä on edustaa nuorelle koulun sisällä toimivaa henkistä tukipilaria – aikuista, johon voi tarvittaessa tukeutua omien arkipäivän ongelmien keskellä. Moni nuori tuntuu kuitenkin kokevan kuraattorin aseman koulussa epämääräiseksi, lähes olemattomaksi. Omat vastaavat kokemukseni tällaisesta ajoittuvat jo ala-asteelle: kaverini määrättiin käymään kuraattorin juttusilla kerran viikossa, ja pienessä kouluyhteisössä tästä syntyi kova hämmennys. ”Mikä kuraattori? Onko se joku erityisopettaja? Mitä siellä muka tehdään?” Kukaan ei tiennyt koko kuraattorin olleen olemassakaan – etenkin, kun mainitut tapaamiset järjestettiin tuntien aikana koulun tietokoneluokan varastohuoneessa. Myöhemmin samaiselle kaverilleni levisi epämääräisten kuraattorikäyntien takia ongelmanuoren maine: ”se käy jossain ihme tapaamisissa jonkun laitostyyppin kanssa.”

Kuraattori oli pelkkä käsite siihen saakka, kunnes opettajamme ilmoitti tämän jäävän äitiyslomalle. Silloin joku reipas 12-vuotias etupenkistä hihkaisi: ”Miten kuraattori muka voi jäädä äitiyslomalle?” Tätä kysymystä on syytä pohtia.

Melissa Syvänen

Ongelma:

Oppilashuolto ja kouluterveydenhoito ovat puhututtaneet nuoria Avoimissa Foorumeissa koko 2000-luvun ajan. Oppilashuollon työntekijät ja heidän roolinsa ja vastuualueensa ovat nuorille epäselviä. Nuoret ovat huolissaan oppilashuollon palvelujen käyttäjän leimautumisesta ja luottamuksellisuuden merkitys on epäselvä. Kouluterveydenhoitajia on tullut viime vuosien aikana lisää, mutta kaikkien koulujen arjessa tilanne ei ole muuttunut. Kouluterveydenhoitaja ei ole edelleenkään riittävästi paikalla, jonot voivat olla pitkiä ja välitunnit eivät riitä asioiden hoitamiseen terveydenhoitajalla.

Nuoret vaativat selkeitä tuloksia ja näyttöjä siitä, että kouluterveydenhuollolle ja oppilashuollolle tehdään jotain. Parannukset eivät vielä näy läheskään kaikkien oppilaiden arjessa.

Nuorten ehdotukset:

Oppilashuollon henkilöstöä ja kouluterveydenhoitajia tulee olla riittävästi ja sen tulee jakautua tasapuolisesti kaikkiin kouluihin ja oppilaitoksiin.

Oppilashuollon työntekijöiden tulee olla näkyvämmiin läsnä koulun arjessa

- esittäytymiset luokissa, terveystiedon tunneilla tai ryhmäytyspäivissä syksyn alussa. Työntekijät kertoisivat itsestään, tehtävistään ja vastuualueistaan
- Oppilashuollon henkilöstön nimet, kuvat, tapaamisajat ja -paikat tulee olla näkyvissä esimerkiksi koulun ilmoitustaululla ja verkkosivuilla.
- Jokaisen oppilaan olisi nuorten mielestä päästävä vuosittain ”pakolliselle” käynnille kuraattorin tai psykologin luokse.

2 NUORTEN ARVOSTUS NÄKYVÄ VAIKUTTAMISMAHDOLLISUUKSISSA

Visioista vaikuttamaan

Nuorilla on nykypäivänä paljon visioita ja hyviä kehitysideoita. Vaikka kaikkia ideoita ei tietenkään voida toteuttaa, on kuitenkin tärkeää, että nuori saa äänensä kuuluviin. Se, että kokee pystyvänsä vaikuttamaan, on tärkeää jopa nuorten henkisen kasvun vuoksi. Nämä nykyiset nuoret ovat niitä samoja henkilöitä, joista pitäisi muotoutua tulevaisuuden osallistuvia kansalaisia ja päättäjiä.

Näiden seikkojen varjossa luulisi, että nuorille olisi selvillä, miten ja missä he voivat vaikuttaa.

Loppupeleissä kuitenkin huomaamme; harva edes tietää, että alle täysikäisenä voi vaikuttaa mihinkään.

Nuoret hakevat osaansa yhteiskunnan toimivana elimenä, mutta eivät löydä tahoja mitä kautta vaikuttaa.

On siis tärkeää tiedottaa ja lisätä nuorten vaikutusmahdollisuuksia esim. perustamalla nuorisovaltuusto ja parantamalla oppilaskuntatoimintaa.

Yvonne King

Ongelma:

Koulun päätöksentekoon osallistuminen on nuorten mielestä tärkeää. Oppilaskuntatoiminta on hyvä väylä osallistua koulun sisäiseen päätöksentekoon, mutta oppilaskuntien vaikutusvalta on joissain kouluissa vähäistä. Koko kaupungin tasolla alle 18 -vuotiaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on nuorten mielestä kehitettävä ja niistä on tiedotettava paremmin. Avoimet Foorumit ovat hyvä tapa vaikuttaa, mutta eivät yksinään riitä. ANSA-ryhmillä ei ole vielä riittävää vaikutusvaltaa tai selkeää asemaa.

Nuorten ehdotukset:

- Lisätään oppilaskuntien todellista vaikutusvaltaa koulussa
- Nuorisovaltuuston perustamista Helsinkiin on harkittava edelleen, ja sen toimivuutta, tuloksia ja vaikutusta muilla paikkakunnilla on seurattava.
- Nuorten osallistumis- ja vaikuttamiskeinoista on tiedotettava paremmin
- Nuorille on annettava puheenvuoro ja asiantuntijan rooli heitä koskevissa keskusteluissa

3 KIIRE KOULUSSA JA KOTONA

Kiire

Kiire, mikä siinä ihmisiä niin kiehtoo? Varsinkin useita aikuisia, joiden hektisyys tarttuu heidän lapsiinsa, myös meihin nuoriin. Koulussakin on kiire ja opiskelutahti niin nopea, että itse ainakin huomaan vetäväni viimeisiäni ja sairastelevani koeviikoilla sekä seuraavien jaksojen aluissa. Tämä tuntuu olevan yleistä myös monilla muilla oppilailla ja opettajilla, sillä tämänkin jakson alussa oli kaksi kurssieni opettajista poissa sairauden takia ja toista heistä sijaisti oikeasti kotiin sairastamaan määrätty opettaja. Tämä saa miettimään: Miksi työtahdin pitää olla niin tiukka, että se itse asiassa huonontaa työskentelyä ja opiskelua?

Sekin huolestuttaa minua ja monia ystäviäni, miten nuoria nuoremmat, eli varhaisnuoret ja lapset jäävät jalkoihin kiireessä, joka ei kuulu heille. Myös vanhempien poissaolot kodin arjesta tuovat turvattomuutta. Eikö sekin, että nuoret ovat huolissaan vielä nuoremmista pelkästään nuorten asioiden sijasta näytä kuinka vakava asia tämäkin oikeastaan on? Kiire tuntuu vain kasvavan sukupolvi kerrallaan tullen oravanpyöräksi, jossa kiireestä on tehty ihanne: ikuista hektisyyttä ja kiiruhtamista loputtomiin...

lina Pärssinen (kirjoittajalla oli kiire)

Ongelma: kiire ja stressaava arki

Nuorten arki on kiireistä ja voimia vievät muun muassa suorituspaineeet, stressi, ihmissuhdeongelmat, masennus, vanhempien avioerot, väkivalta, päihteet, koulukiusaaminen, kavereiden puute ja esiintymispelko. Harrastamisessa ja koulussa suorituspaineen kasaantumista tulee vähentää. Koulussa on kiire; liian suuret ryhmäkoot ja liian vähän aikaa luokanvalvojan tunneille. Koulukiusaamiseen ei puututa tarpeeksi tehokkaasti. Kiireisessä arjessa ei opettajakaan ehdi huomata, jos joku oppilaista oireilee.

Tärkeää koulussa jaksamisessa ovat ystävät, hengähdystauot koulupäivän aikana ja luokan yhteinen tekeminen ja keskustelu. Koulun yhteishengen muodostumisen kannalta olennaista on sekä oppilaiden keskinäinen toimiva vuorovaikutus että oppilaiden ja opettajien välinen arvostus ja kunnioitus. Nuorten mielestä olisi tärkeää päästä juttelemaan aikuisen (esimerkiksi luokanvalvojan) kanssa ajankohtaisista, mieltä vaivaavista ja kiinnostavista asioista.

Nuorten ehdotukset:

Koulu:

- Aikaa ja mahdollisuuksia keskustelulle ja yhteiselle tekemiselle koulun arjessa ja osana opetusta. Keskustelu tulee sisällyttää entistä paremmin opetuksen lomaan ja sitä voisi hyödyntää opetusmenetelmänä eri oppiaineissa

- Aineenopettajan koulutusta kehitettävä: nuorten mielestä opettajat tarvitsevat paremmat sosiaaliset taidot nuoren kohtaamiseen sekä kykyä keskustella muustakin kuin opetettavasta aineesta.
- Tukioppilastoimintaa tulee kehittää näkyvämmäksi.

Perhe:

- Lisää joustoa vanhempien työpäiviin ja -aikoihin. Kahdeksaa tuntia pidemmät päivät eivät ole hyväksi kenellekään.
- Ilmaisista harrastusmahdollisuuksista tulisi tiedottaa huomattavasti nykyistä paremmin esimerkiksi työpaikoissa, kouluissa, ostareilla ja mediassa ja kaupunki voisi tukea [harkinnanvaraisesti] erityisesti vähävaraisten lapsiperheiden harrastuksia ”korvamerkityillä” palveluseteleillä.

4 NUORTEN PALVELUT – SELKEÄÄ TIETOA JA KYNNYSTÄ MATALAMMAKSI!

Kryptinen tiedotus

Maassamme on viime aikoina sauhuttu traagisista kouluammuskeluista, joiden johdosta on syntynyt moniakin psykologisia avustuksia, keräyksiä ja nuorille suunnattuja palveluja. Lisäksi on monia jo entuudestaan tunnettuja järjestöjä. Palveluita riittää, mutta riittääkö tiedotus?

Moni nuori tarvitsisi apua masennukseen tai tietoa sairauksista, muttei tiedä, mistä voisi hakea apua. Koulut ovat nykyään suljettu informaatiolta ja nuorille ongelmista tiedottaminen ja avun ojentaminen ovat nykyään ”jonkun muun homma”. Esimerkiksi opettajat kokevat olevansa vain oman aineensa opettajia ja näin vastuun ulkopuolella.

Muitakin esimerkkejä on. Järjestötkin voisivat luoda toisilleen yhteyksiä, jolloin olisi helpompi ohjata nuoria, yhdestä kaiken kattavasta linkistä puhumattakaan. Avoimissa foorumeissa mainittiinkin niin sanottu ”Angstiluuri”, joka toisi linkin nuorille kaikenlaisiin palveluihin ja vähentäisi näin kryptistä tiedotustyyliä. Tämä helpottaisi nuoria, unohtamatta palvelujen ohjautumista niitä tarvitseville.

*Kryptinen: salaperäinen, arvoituksellinen. en. Cryptic
Cryptic: secret; occult; arcane. Tending to concealment; puzzling; mysterious.*

Juli Leskinen

Nuorten palvelut – ongelmana tiedonpuute ja korkea kynnys

Nuorten mielestä palveluita on olemassa monipuolisesti, mutta koulun ulkopuoliset tukipalvelut eivät ole tuttuja. Palveluista tiedottaminen ei kohtaa nuoria. Omista ongelmista puhuminen ja avun etsiminen pulmatilanteissa on sinänsä jo hankalaa. Palveluita etsiessä tai apua hakiessa jo pelkkä ajanvaraus voi olla liian korkea kynnys. Myös kokemukset siitä, että usein ohjataan jonnekin muualle, vähentää halua hakea apua omiin ongelmiin.

Nuorten ehdotukset:

”Angstiluuri”

”Angstiluuri” on nuorten puhelinpalvelu, joka yhdistää soittajan oikeaan tukeen, esim. sosiaalipäivystys, MLL tai Auttava Puhelin. ”Angstiluurin” tarkoituksena on pelkistää kaikki palvelevat numerot ja tuet yhden numeron taakse. Numeroon voi soittaa maksutta ja anonyymisti. Puhelinpalvelu on tärkeää, sillä lähes jokaisella nuorella on käytössään kännykkä koko ajan. Netissä oleviin palveluihin ei pääse välttämättä silloin kun tarve osuu kohdalle. Merkittävää on myös se, että puhelinpalvelussa pääsee keskustelemaan suoraan toisen ihmisen kanssa.

Koska nykyiset palvelut eivät tavoita nuoria, on tärkeää satsata oikeanlaiseen markkinointiin. Numero on avain palvelun tavoitettavuuteen ja se pitää huomioida markkinoinnissa. Nuorilla tulee olla mahdollisuus osallistua mainonnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Mainosten tulee olla keskeisillä mainospaikoilla: bussipysäkeillä, joukkoliikenteessä, kauppakeskuksissa ja netissä (yhteisösivustot ja keskustelupalstat). Palvelunumerosta luodaan brändi, jonka tehtävänä on muodostaa palvelunumerosta luotettava ja asiallinen mielikuva (vrt. Yle). ”Angstiluuri” olisi

ensisijaisesti Helsingin kaupungin päivystävä tukipuhelin, joka toteutettaisiin yhteistyössä järjestöjen kanssa.

17-vuotiaiden asemaa selkeytettävä

17-vuotiaiden asemaa tulisi nuorten mielestä selkiyttää, sillä se ei ole looginen. 17-vuotias ei ole oikeutettu lapsilisään, mutta opintotukeakaan ei välttämättä saa. Äänestys-oikeutta ei vielä ole, mutta esimerkiksi julkisessa liikenteessä nuori maksaa jo aikuisen hinnan.

5 LISÄÄ KESÄTYÖPAIKKOJA JA ALLE 18-VUOTIAIDEN KESÄTYÖPAIKKAHAKU HELPOMMAKSI

Ongelma:

Avoimiin Foorumeihin osallistuvien nuorten mielestä alle 18 -vuotiaille tulee saada lisää kesätyöpaikkoja kaupungille ja yrityksiin. (Kesä)työpaikka on tärkeää ammatin ja opiskelupaikan valinnan kannalta ja auttaa jatkossa työllistymään.

Nuorilla on myös oikeus saada tehdä työtä, eikä nuoria tarvitse suojella kokonaan työelämän ulkopuolelle. Kesätyöpaikkoja ei ole tarjolla kaikille nuorille ja ilman työkokemusta työtä on jatkossakin hankala saada. Nuorten mielestä nuoriin voi työntekijöinä luottaa, koska nuoret haluavat olla luottamuksen arvoisia. Monet työt luonnistuvat ilman ammatillista peruskoulutusta, lyhyemmät päivätkään eivät haittaa nuoria työntekijöitä. Oma raha on monille nuorille tarpeellista, myös koska 17-vuotiaiden tilanne on hankala (vrt. edellä).

Nuorten ehdotukset:

Tutustu ja tienaa, Kesätyötori ja messut

Kesätyöhakua tulee helpottaa. Nuorten mielestä jo käytössä olevaa TET-toria www.pkstet.fi <<http://www.pkstet.fi>> vastaava kesätyöverkkopalvelu tulee ottaa nuorten, kaupungin ja yritysten käyttöön.

Kaupungin tulisi tarjota enemmän kesätöitä nuorille. Lisäksi kaupungin tulisi ottaa käyttöön Tutustu ja tienaa -malli kesäharjoittelu, kuten joillain aloilla on jo. "Tutustu työelämään ja tienaa" -mallin kahden viikon kesäharjoitteluohjelman suorittamisesta suositellaan maksettavaksi kertakaikkisena korvauksena 280 euroa. Mallin toteuttaminen edellyttää työnantaja- ja palkansaajajärjestöjen sopimusta.

Kaupungin ja yritysten tulee järjestää keväällä yhteistyössä kesätyömessut, joilta saa opastusta, tietoa ja vinkkejä työnhausta ja työpaikoista.

3.4.4 Nuorten palaute lastensuojelun palveluista

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman yhteydessä toteutettiin ensimmäistä kertaa kysely helsinkiläisille lastensuojelun tukiasunnoissa sekä sijaishuollon asumisharjoittelussa asuville nuorille. Kysely toteutettiin sähköisesti internetissä ja tavoite oli, että nuorisokodin tai tukiasuntojen ohjaajat motivoivat nuorta vastaamaan ja tarvittaessa avustavat itse vastaamisessa.

Vastaajia oli 26, joista tyttöjä 11 ja poikia 15. Reilu neljännes vastaajista oli 17 –vuotiaita, yli 40 % 18 –vuotiaita, loput 19-20 –vuotiaita. Suurin osa vastaajista (73 %) asui lastensuojelun tukiasunnoissa. Reilut puolet oli ollut lastensuojelun asiakkaana 4-9 vuotta, yli 30 % alle 4 vuotta ja noin 15 % yli 10 vuotta. Noin 60 % oli ollut sekä avohuollon että sijaishuollon asiakkaana ja vajaa 40 % vain sijaishuollon asiakkaana¹⁴.

¹⁴ Perustuu nuoren omaan arvioon.

Vastaajamäärä jäi alhaiseksi. Asumisharjoittelussa oli vastausaikaan syksyllä 2008 noin 30 nuorta ja lastensuojelun tukiasunnoissa noin 240 nuorta. Vastaukset edustavat näin ollen kapeaa kuvaa lastensuojelun nuorista ja todennäköisesti vastaajat ovat ns. paremmin pärjääviä nuoria, mikä tulee huomioida tulosten yleistettävyydessä.

Palaute lastensuojelun tuesta ja avusta

Kyselyyn vastanneista nuorista 85 % koki saaneensa riittävää tukea itsenäisen elämän aloittamiseen. Vastaajista 68 % kertoi, että heidän elämänsä on muuttunut melko tai erittäin paljon parempaan lastensuojeluasiakkuuden aikana. Yli puolet heistä koki, että lastensuojelun tuella oli ollut erittäin paljon tai paljon vaikutusta tähän muutokseen. Nuorilta kysyttiin, minkä he kokivat auttaneen lastensuojelussa eniten. Nuoret vastasivat asteikolla erittäin vähän 1- erittäin paljon 5

- toimeentulotuki (4,12),
- sijoitus pois kotoa (3,75),
- keskustelut sijaishuollon ohjaajien kanssa (3,46) sekä
- lastensuojelun tukihenkilö (3,42).

Avovastauksissa (suluissa vastausten määrä) nuoret kertoivat, että tärkeintä apua oli ollut tuki koulun loppuun saattamiseen (5), asunnon saaminen (4) ja sijoitus (5), jolla oli saanut etäisyyttä kotiin. Tärkeää oli myös tuki rikoksettomaan elämään ja menneiden tapahtumien läpi käyminen yhdessä ohjaajien tai terapeutin kanssa.

"Sijoitus lastensuojeluun, koska ei tullut enää mitään rikoksia."

"Jos en olisi ollut sijoitettuna, en olisi saanut peruskoulua suoritettua."

"Henkinen tuki, puuttuminen asioihini, keskustelut, luottamus, arvostus, terapiaan pääsy ja asioiden selvittäminen."

Huonoa lastensuojelussa koettiin olevan joustamattomuus (7), mikä tarkoitti mm. sitä, ettei nuoria kuulla tai huomioida nuoren omia mielipiteitä esim. sijoituspäätöksissä. Nuoret toivoivat myös yksilöllisempää kohtelua. Nuorten sijoituspaikan valinnassa on useita eri tekijöitä. Jossain tapauksissa paikka valitaan niin, että nuori voi irtautua sen hetkisestä ympäristöstään ja saa tarvitsemansa rajat, mikä mahdollistaa toipumis- ja muutosprosessin alkamisen. Toiseksi sijaishuoltopaikoista on suuri pula, että se useissa tapauksissa rajoittaa valinnanvapautta. Jokatapauksessa nuorten viesti on tärkeä ja nuorten kuulemiseen ja kuulluksi tulemiseen tunteeseen sijoitusprosessin aikana tulee kiinnittää erityistä huomiota.

"Haluaisin että nuorta kuunneltaisiin enemmän ja hänenkin mielipiteillään olisi väliä."

"Sosiaalityöntekijät voisivat kysellä nuorilta enemmän heidän mielipiteitään sijoittamisista ja asioista, jotka voisivat kohentaa nuoren tilannetta. Jos nuorella ei ole mielipidettä mihinkään, niin se on eri asia."

Nuorten kommentteja hyvinvoinnistaan ja tulevaisuuden näkymistä

Nuorista yli 65 % koki, että hänen elämäntilanteensa on nyt erittäin tai melko hyvä. Erittäin huono se ei ollut kenelläkään vastaajalla. Iloa elämään tuottivat läheissuhteet (11) – kaverit, perhe ja seurustelusuhteet.

"Itsenäistymisen ja aikuistumisen oivallukset ja muut hyvät puolet"

"Minulla on rakentava ja kestävä suhde ja saan olla erossa vanhemmistani. Ja tietty kotieläimeni."

Harmia ja huolta tuottivat rahankäyttöön ja velkoihin liittyvät asiat (8) sekä asumiseen tai asunnottomuuteen liittyvät asiat (5). Muutamissa vastauksissa tuotiin esiin omat mielenterveysongelmat sekä ihmissuhteisiin liittyvät ongelmat.

"Minulla ei ole koulu- tai työpaikkaa. Joudun vaan olemaan kaikki päivät ilman ohjelmaa."

"Työpaikan hakeminen, tulevaisuuden epävarmuus, äitini alkoholin käyttö, hänen tilanteensa ja terveytensä."

"Velat, ihmissuhteet ja henkiset ongelmat."

Hienoa oli, että nuorista 92 % ilmoitti, että hänellä on luottoaikuinen, jonka kanssa voi puhua tärkeistä asioista. Näistä 65 %:lla luottoaikuinen oli lastensuojelun työntekijä. Saman verran (92 %) kertoi, että hänellä on kaveri tai kavereita, joille voi puhua luottamuksella asioistaan.

Suuri osa (69 %) vastaajista näki tulevaisuuden erittäin tai melko valoisana. Nämä nuoret toivoivat hyvin perusasioita elämältään. Viiden vuoden kuluttua nuoret toivoivat yleisimmin omaavansa koulutuksen tai koulutuspaikan (11), kodin (9), työpaikan (7) ja että olisi parisuhde tai perhe (3). Kolme toivoi myös käyneensä armeijan.

"Toivon, että elämäni olisi saanut tukevan pohjan tulevaisuutta varten."

"Toivon, että minulla olisi hyvä koulutus, asunto ja muutenkin hieman tasapainoisempi elämä. Toivon myös uusien työsuhteiden auenneen"

"Olen päässyt hakemaani opiskelupaikkaan ja valmistun pian. Asun mukavassa vuokra-asunnossa kenties Helsingissä tai ehkä opiskelen ulkomailla."

Kysely toi esiin tarpeita lastensuojelunurten kuulemisen kehittämiseen tulevaisuudessa. Huomiota tulee kiinnittää niin nuorten tavoittamiseen, työntekijöiden motivointiin kuin erilaisten kuulemistapojen käyttöönottoon palautteen keruussa. Erityishaasteena on niiden nuorten tavoittaminen ja kuuleminen, jotka eivät kuulu "melko hyvin pärjäävien" joukkoon. Kysely toi jo nyt tärkeää palautetta lastensuojelupalvelujen kehittämiseen pienestä vastaajamäärästä huolimatta.

4 Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kehittämislinjaukset ja henkilöstöresurssit

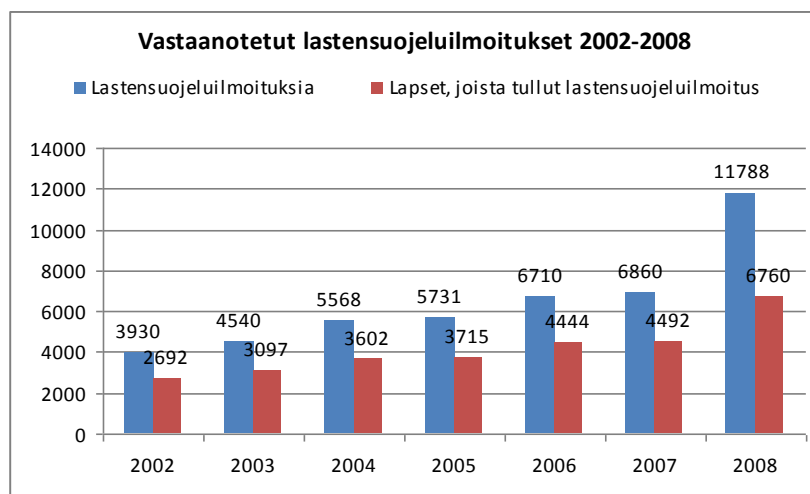
4.1 Toimintaympäristön muutosten haasteita lastensuojelulle

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman alussa on esitetty kokonaiskuva lasten ja nuorten hyvinvoinnista sekä lasten ja nuorten palveluista. Ne taustoittavat yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun suunnitelmaa. Ko. tarkasteluihin on sisällytetty myös keskeisiä näkökulmia ja tilastoja lastensuojelusta ja sen tarpeen muutoksista viimeisen 10 vuoden aikana (Luku 2).

Käytännössä muutokset tarkoittavat, että lasten ja nuorten kasvu ja kehitys sekä perheiden toimintakyky ja hyvinvointi on monimutkaisempi asia kuin aikaisemmin. On uudentyyppisiä, monimuotoisia haasteita ja riskejä sekä kasvua ja kehitystä suojaavia tekijöitä. Riskitekijöiden kasautuminen heijastuu lastensuojelun palvelujen ja erityispalvelujen tarpeen kasvuna. Toimintaympäristön muutokset asettavat haasteita julkisten palvelujen kehittämiseen ja toiminnan muutoksiin. Niihin on varauduttava myös lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa.

Lastensuojelun asiakasmäärä

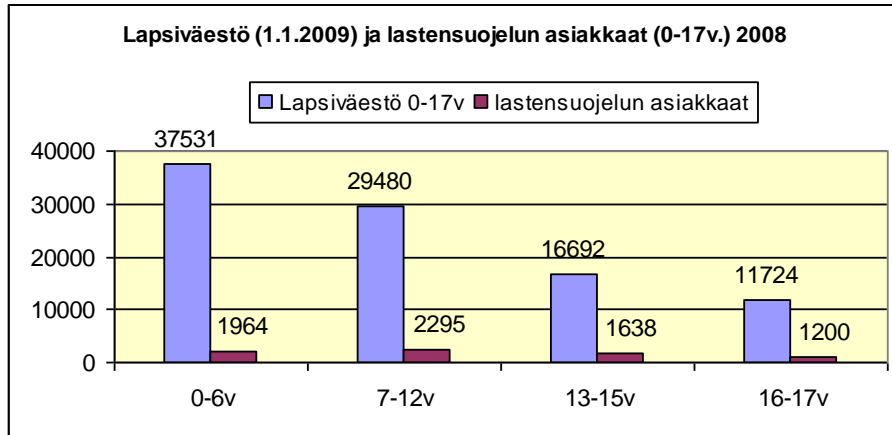
Vuonna 2008 lastensuojelun asiakkaita oli 8232 lasta ja nuorta, mikä oli 8,6 % lapsiväestöstä¹⁵. Uusia lastensuojelun asiakkuuksia alkoi 1960. Lastensuojeluilmoitusten määrä on noussut yli 70 %, niitä oli 11 788 vuonna 2008. Ilmoitusten kohteena olleiden lasten määrä ei ole noussut samassa suhteessa (50 %) eli samoista lapsista ja nuorista on kirjattu useampia ilmoituksia. Ilmoitusmäärien kasvulla on suoraan vaikutusta asiakasmäärään, koska päätös lastensuojelutarpeen selvittämisestä käynnistää asiakkuuden. Vuoden 2008 aikana 2083 lastensuojelun asiakkuutta saatiin päätökseen.

Kuvio 32. Lastensuojeluilmoitusten ja ilmoitusten kohteena olleiden lasten määrä vuosina 2002-2008

¹⁵ Käytetty 1.1.2009 väestöennustetta.

Vuoden 2008 lopussa alle kouluikäisiä lapsia oli noin 39 % lapsiväestöstä, 7 -12 -vuotiaita oli noin 31 %, 13 – 15 -vuotiaita noin 18 % ja 16 – 17 -vuotiaita noin 12 % lapsiväestöstä.

Kuvio 33. Lapsiväestön ja lastensuojeluasiakkaiden ikäryhmittäiset osuudet.

Vuonna 2008 lastensuojelun asiakkaana oli 0 -6 – ja 7 -12 -vuotiaita omasta ikäryhmästään prosentuaalisesti (5-8 %) huomattavasti vähemmän kuin nuoria (noin 10 %) omista ikäryhmistään. Vuonna 2008 pienten 0 – 6 -vuotiaiden lasten ja 7-12 -vuotiaiden osuus kaikista lastensuojelun asiakkaista oli yli 50 % ja uusista asiakkaista 62 %.

Taulukko 6. Lastensuojelun asiakkaat ikäryhmittäin vuonna 2008. Lähde: Sosv vuositilastot.

Ikä	Ls.asiakkaat	%	Uusia	%	Ls.asiakk.% ko. ikär.stä
0-6 v.	1 964	23,8	716	36,5	5,2
7-12 v.	2 295	27,9	499	25,5	7,8
13–15 v.	1 638	19,9	430	21,9	9,8
16–17 v.	1 200	14,6	284	14,5	10,2
18–20 v.	1 135	13,8	31	1,6	5,2
Yhteensä	8232	100	1 960	100	8,6

Sijoitettujen määrä (2 572) oli 2,7 % lapsiväestöstä vuonna 2008. Huostassa oli 2 092 lasta, mikä on 2,2 % lapsiväestöstä. Uusia huostaanotettuja lapsia oli 410, mikä on 0,4 % lapsiväestöstä. Uusista huostaanotetuista alle kouluikäisiä oli noin 25 % ja 7 – 12-vuotiaita oli 26 % ja 13 - 17 -vuotiaita 49 %. Kiireellisesti sijoitettiin vuonna 2008 kaikkiaan 354 lasta ja nuorta. Ikäjakauma noudatti huostaanottojen ikäjakaumaa eli näistä 25 % oli alle kouluikäisiä, 25 % 7-12 -vuotiaita ja peräti 50 % 13–17 -vuotiaita.

Pääkaupunkiseudun väestö- ja palveluselvityksen mukaan lasten sijaishuollon tulevaa palveluntarvetta on vaikea arvioida, koska palvelun kysyntään ja tarjontaan vaikuttavat monet tekijät. Sijaishuollon asiantuntijat arvioivat edelleen kasvavaa trendiä tulevina vuosina. Kasvun määrään vaikuttavat monet yhteiskunnalliset tekijät. Näiden tekijöiden tulevaa kehitystä ja vaikutusta lasten sijaishuoltoon on vaikea ennustaa.

Uudistetun lastensuojelulain mukaisesti lastensuojelun painopisteen tulisi siirtyä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa on asetettu hallintokuntien yhteiseksi tavoitteeksi kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuuden väheneminen.

Varhaisen tuen vahvistamisella voi olla kahden suuntainen vaikutus lastensuojelun asiakkaiden määrään. Riittävän varhaisella ja oikein kohdennetulla tuella lastensuojelun asiakkuuksia voidaan ehkäistä. Toisaalta varhainen tuki voi tuoda esiin uutta lastensuojelun tarvetta, mikä oikea-aikaisella tuella voi jäädä lyhytaikaiseksi ja ehkäistä huostaanottojen tarvetta. Mikäli tavoiteltu varhainen tukeminen onnistuu, on mahdollista pitkällä aikavälillä säästää kokonaiskustannuksissa, kun sijaishuollon tarve myöhemmin vähenee. Siksi on tärkeää, että varhaisen tuen tarve havaitaan ajoissa mm. neuvoloissa, päivähoitossa, kouluissa sekä aikuisten palveluissa, kuten sosiaaliasemilla.

4.2 Palvelujen strategisten linjausten taustaa

Lastensuojelupalveluja on laaja kirjo alkaen ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen tuen monitoimijaisesta, alueellisesta työstä päätyen lastensuojelun jälkihuoltoon. On tärkeää ymmärtää ja hallita tätä laajaa kokonaisuutta ja tunnistaa perheiden erilaiset tarpeet ja rakentaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Keskeistä on laajan lasten ja perheiden hyvinvoinnin kanssa työskentelevän toimijajoukon herkkyys ja kosketuspinta perheiden arkeen ja eri toimijoiden yhteistyökyky. Palvelujärjestelmän haaste on siirtyminen palvelutuotannon asiantuntemuksesta hyvinvoinnin asiantuntemukseen. Haasteena on se, kuinka perheiden ongelmanratkaisukykyä voidaan edistää ja löytää kasvun ja kehityksen mahdollisuuksia.

Tähän saakka lastensuojelutyötä on jouduttu pääsääntöisesti kohdentamaan korjaavaan työhön, ja ennalta ehkäisevään toimintaan ja varhaiseen työskentelyyn ei ole riittänyt resursseja. Jotta varhainen tukeminen ja eri hallintokuntien yhteisvastuu lasten hyvinvoinnista toteutuisivat, tarvitaan useiden eri ammattiryhmien asiantuntemusta ja myötävaikutusta. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu niin avohuollossa kuin sijaishuollossakin edellyttää yhteisten asiakkaiden asioissa paljon yhteistyötä mm. erityispalvelujen kanssa.

Myös monikulttuuristen perheiden tukemiseen on tällä hetkellä riittämättömät resurssit. Lastensuojelussa oli vuonna 2008 yhteensä yli 1100 muun kuin suomen- tai ruotsinkielistä asiakasta eli noin 14 % lastensuojelun asiakkaista oli vieraskielisiä lapsia. Ko. lasten osuus koko lapsiväestöstä oli noin 10 %. Lastensuojelussa tulee varautua monikulttuuristen perheiden määrän tuntuvaan kasvuun jo lähivuosina.

Vaativa asiakastyö, verkostoituva ja moniammatillinen työ edellyttävät jo nyt selvästi pienempää asiakasmäärää lastensuojelun sosiaalityöntekijää kohden. Vuonna 2008 asiakastilaston mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä oli perhekeskuksissa samanaikaisesti keskimäärin 40 asiakasta / työntekijä. Lastensuojelun riittävä resursointi ja ammattitaitoinen henkilöstö ovat välttämättömiä edellytyksiä lastensuojelun toteutumiseen lain velvoitteiden mukaisesti. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden määrää lisäämällä voidaan vastata paremmin lastensuojelulain vaatimuksiin vastuusosiaalityöntekijöiden tehtävistä ja lapsikohtaisen työn suunnitelmallisuudesta sekä alentaa työn kuormittavuutta.

Perhekeskuksissa toteutettiin vuonna 2005–07 tehtävärakenneuudistus (Tehty1 -hanke), jossa suunniteltiin uudet työnjaot sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kesken. Tavoitteena on perhetyön kohdentaminen nykyistä useammalle lastensuojeluperheelle. Sosiaaliohjaajien työ voisi suuntautua nykyistä enemmän työparityöhön sosiaalityöntekijän kanssa (mm. lastensuojelun tarpeen arviointi). Joulukuun alussa 2008 perhekeskuksissa oli yhteensä 83 sosiaaliohjaajan vakanssia. Laskennallisesti yhtä sosiaaliohjaajaa kohden on 1,6 sosiaalityöntekijää. Tehty1 -hankkeessa asetetun mitoituksen mukaan lastensuojelun sosiaaliohjaajalla voi olla 8-12 perhettä kuukaudessa. Näistä 4-6 perhettä olisi intensiivisen perhetyön asiakkaina ja 3-5 alkuarviointityön piirissä.

Sosiaaliviraston strategiana on muuttaa lastensuojelun palvelurakennetta siten, että riittävän varhaisella ja tehokkaalla kotiin annettavalla tuella lasten sijoitukset kodin ulkopuolelle vähenevät ja lyhenevät. Avohuollon vahvistamisella on keskeinen strateginen merkitys sijaishuollon tarpeen vähentämisessä.

Sijaishuollon ostopalveluna hankittavan laitoshoidon käyttö on yli kaksinkertaistunut vuodesta 1994, kun vastaavana aikana omien laitosten käyttö on lisääntynyt vain hiukan. Laitos- ja perhehoidon kustannuksista vuonna 2007 laitoshuollon ostopalvelujen osuus oli 44 % ja oman laitoshuollon osuus 40 %. Sijaishuollon hoitovuorokausista 47 % oli perhehoitoa vuonna 2007. Kuusikkokuntien (Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere, Oulu) vertailussa Helsingin perhehoito erottuu volyymiltaan selvästi muista kaupungeista, vaikka prosentuaalisesti Oulu ja Tampere pystyvät tarjoamaan perhehoitoa enemmän suhteessa muihin hoitomuotoihin.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä merkitys asiakasryhmien kokemusten ja tarpeiden välittymisessä erityisesti ennalta ehkäisevän ja varhaisen tuen kentässä. Tällä hetkellä lapsiperheiden palvelujen avustuksia myönnetään lähes 100 järjestölle noin 1,4 miljoonaa euroa.

Palvelurakenteen muutos ja strategiset linjaukset

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu on tarkkaa lakisääteistä toimintaa ja strategisesti tärkeää ydinpalvelua. Lastensuojelun avohuollon prosessin hallinta ja intensiivinen muutostyö sekä korkeatasoinen arviointi ja lastensuojelun kokonaisprosessin hallinta ovat sen keskeisiä osia.

Lastensuojelun rakennemuutoksen tärkeimmät linjaukset ovat:

- varhaisen tuen vahvistaminen
- lastensuojelun avohuollon vahvistaminen
- kokonaisvaltaisen perhekuntoutuksen kehittäminen
- keskitetty asiakasohjaus sijaishuoltoon
- sijaishuollon oman toiminnan vahvistaminen
- perhehoidon laajentaminen
- nuorten tukiasumisen lisääminen

Varhaisen tuen vahvistaminen on lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman keskeinen tehtävä. Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa avohuollon vahvistamisella pyritään saamaan vaikuttavuutta aikaan niin, että kodin ulkopuolelle tehtävien sijoitusten tarve pystytään kääntämään laskuun.

Uuden lastensuojelulain veloitteet sekä tarve lisätä avohuollon vaikuttavuutta lisäävät tarvetta pienentää sosiaalityöntekijäkohtaista asiakasmäärää lastensuojelun avohuollossa. Tavoitteena pidetään, että avohuollon sosiaalityössä on yhtäaikaaisesti asiakkaana korkeintaan 30 asiakasta sosiaalityöntekijää kohden. Sosiaaliohjaajien määrää suhteessa sosiaalityöntekijöiden määrään tulisi nostaa vastaavalle tasolle. Tavoitteena pidetään, että kutakin sosiaalityöntekijää kohden on yksi sosiaaliohjaaja. Läheisneuvonpito vakiinnutetaan työmenetelmänä.

Sijaishuollossa on tavoitteena, että perhehoitoa lisätään sekä vahvistetaan ja laitoshoidon vastaavasti vähennetään. Asiakasohjauksen tehostamiseksi perustetaan kevään 2009 aikana oma yksikkö ja sijaishuollon erityishenkilöstöä lisätään vastaamaan lasten ja nuorten hoidollisia tarpeita. Perhehoitoa laajennetaan suunnitelmallisesti. Pienet lapset sijoitetaan pääsääntöisesti perhehoitoon. Perhehoidon monimuotoisuutta lisätään, esim. rekrytoimalla sijaisperheiksi sukulais- ja lähiverkostoperheitä sekä perustamalla vahvasti tuettuja ammatillisia perhekoteja.

Omaa laitoshoidon vahvistetaan riittävän omavaraisuuden turvaamiseksi. Laitoshoidon käytetään yhä enenevästi määräaikaisena ja kuntouttavana hoitona. Vastaanotto- ja arviointitoiminta on jatkossa kokonaan omaa toimintaa. Nuorille tarkoitettuja omia laitospalveluja lisätään. Myös jälkihuollollista tukea mm. nuorten tukiasumisesta lisätään.

Erityisesti maksusitoumuksin hankittavia ostoja tullaan olennaisesti vähentämään, mutta esim. koulukotihoitoa ostetaan jatkossakin. Ostopalvelut muodostavat palveluvolyymiltään tulevaisuudessakin merkittävän osan lastensuojelun sijaishuollon palveluista. Lastensuojelupalvelujen järjestämisessä on tärkeää, että kumppaneina on jatkossakin vakiintuneita ostopalvelutuottajia ja järjestöjä, joilla on kohdespesifiä erityisosaamista ja joiden kanssa voidaan hakea ratkaisuja myös haasteellisten uusien palvelumuotojen kehittämiseen.

Tulevaisuudessa järjestöavustuksia on perusteltua lisätä strategisesti harkituille kohdealueille kuten ennaltaehkäisy ja varhainen tuki sekä monikulttuurisuus. Vapaaehtois- ja kansalaistoiminta hyvän lapsuuden puolesta on vahvistuvaa aluetta, mm. tukihenkilötoimintaa lisätään. Lisäksi selvitetään, löytyykö kansalaistoiminnan alueelta strategisesti merkittäviä toimijoita, joiden kanssa voitaisiin etsiä uusia mahdollisuuksia esim. perhehoidon laajentamiseen ja monipuolistamiseen.

Lastensuojelun tehtäväkuvia ja prosessia on kehitetty runsaasti viime vuosina. Huomiota on kiinnitetty prosessien osalta erityisesti sijaishuollon arviointi- ja asiakasohjausprosessiin, sijoituksen aikaiseen sosiaalityöhön sekä jälkihuoltoprosessiin. Nykyinen sijaishuollon asiakasohjausmalli on ollut raskas ja työllistävä. Tavoitteena on selkeyttää asiakasohjausprosessia sijaishuoltoon uuden asiakasohjausyksikön myötä. Lisäksi sijoituksen aikainen sosiaalityö on jäänyt avohuollon sosiaalityön työmäärän takia vähemmälle huomiolle. Nyt tavoitteena on sijoituksen aikaisen sosiaalityön laadun parantaminen ja mahdollinen uudelleen organisointi. Jälkihuollon sosiaalityö on ollut hajautunut usealle toimijalle (avohuolto, jälkihuollon erityispalvelut ja sosiaaliasemat). Nuorten erityisproblematiikka edellyttää sosiaalityön erityisosaamista ja tiivistä yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa ja tätä tullaan vahvistamaan jatkossa.

4.3 Lastensuojelun henkilöstö

Lastensuojelun henkilöstöstä vakinaisten osuus koko on 71 %. Näistä 38 % on alle 40 -vuotiaita, 32 % on ikäryhmässä 40–49 -vuotiaat ja 30 % on yli 50-vuotiaita.

Määräaikaisesta henkilöstöstä noin kolmannes on alle 30-vuotiaita ja noin kolmannes on 30–39-vuotiaita. Henkilöstö on verrattain nuorta, mikä merkitsee vähäistä työkokemusta. Lastensuojelu on myös naisvaltainen toimiala; 78 % on naisia.

Taulukko 7. Lastensuojelun nykyinen henkilöstö 31.10.2008

	Vakinaiset	Av.vak. hoit.	Muut määräaik.	Määräaik.	YHT. ilman työl.	Työllistetyt
Lapsiperheiden palvelut	803	93	236	328	1131	5
Koko sosiaalivirasto	809	93	244	336	1145	5

Vakinaisesta henkilöstöstä runsas neljännes on ollut työssä yli 20 vuotta. Noin 50 % on ollut työssä korkeintaan 10 vuotta ja 25 % alle 5 vuotta. Henkilöstön pysyvyyden parantamisessa on suuria haasteita.

Ammatillisen kelpoisuuden omaavia työntekijöitä puuttuu erityisesti avohuollon lastensuojelun sosiaalityöstä. Perhekeskuksissa oli 31.10.08 yhteensä 131 sosiaalityöntekijän vakanssia. Lokakuussa 2008 tehdyn selvityksen mukaan perhekeskusten sosiaalityöntekijöinä toimivista 41 % oli vailla muodollista pätevyyttä. Suuresta sijaismäärästä johtuen vaihtuvuus on jatkuvaa. Vaihtuvuus pysynee suurena, ellei työn rakenteisiin ja työn kuormittavuuteen pystytä vaikuttamaan tehokkaasti. Alan houkuttavuutta on lisättävä kaikin mahdollisin keinoin.

Lastensuojelun henkilöstöstä laskennallisen eläkeiän vuosina 2009 - 2012 saavuttaa yhteensä 43 henkilöä. Suurimmillaan poistuma on vuosina 2010–11 ja 2012.

Lastensuojeluun tarvitaan monikulttuurisen taustan omaavaa henkilöstöä koko kentälle - avohuoltoon, perhehoitoon, lastensuojelulaitoksiin ja jälkihuoltoon. Monikulttuurisen työvoiman rekrytoimiseksi lastensuojeluun tarvitaan erityisrekrytointia, täydennyskoulutusta ja muita henkilöstön saatavuutta tukevia toimenpiteitä.

Henkilöstön pysyvyys ja saatavuus tulee olemaan koko lastensuojelukentällä suuri haaste tulevina vuosina. Henkilöstön ydinosaamisen turvaaminen on keskeinen tekijä. Tehtävärakenteiden ja työnjaon hyvät ratkaisut tukevat henkilöstön työhyvinvointia, jaksamista ja työssä pysyvyyttä.

5 Lasten ja nuorten palveluresurssit

Helsingin kaupungin käyttömenot olivat vuonna 2007 kokonaisuudessaan 3 388 889 000 e Tästä lasten ja nuorten palveluihin suoraan osoitettavien palvelujen menot olivat 937 767 236 e eli noin 28 % koko kaupungin käyttömenoista. Kokonaissumma on kuitenkin suurempi, koska esimerkiksi liikunta, kulttuuri ja kirjastopalvelut eivät pystyneet erottamaan toiminnastaan alle 18 -vuotiaiden palvelujen kustannuksia.

Terveyspalvelujen kokonaiskustannuksiin on sisällytetty terveysasemien, hammashoidon, kotihoidon, akuuttisairaalan sekä pitkäaikaissairaanhoidon kulut 0-19 v. helsinkiläisten osalta (sekä omat että ostopalvelut)

Lasten ja nuorten psykiatrian kulut ovat terveystieteiden keskuksen sekä omia palveluja että ostamia psykiatrisia palveluja HUS:lta.

Nuorisotoimen kulut sisältävät hallintokunnan kaikki palvelut (omat ja ostopalvelut).

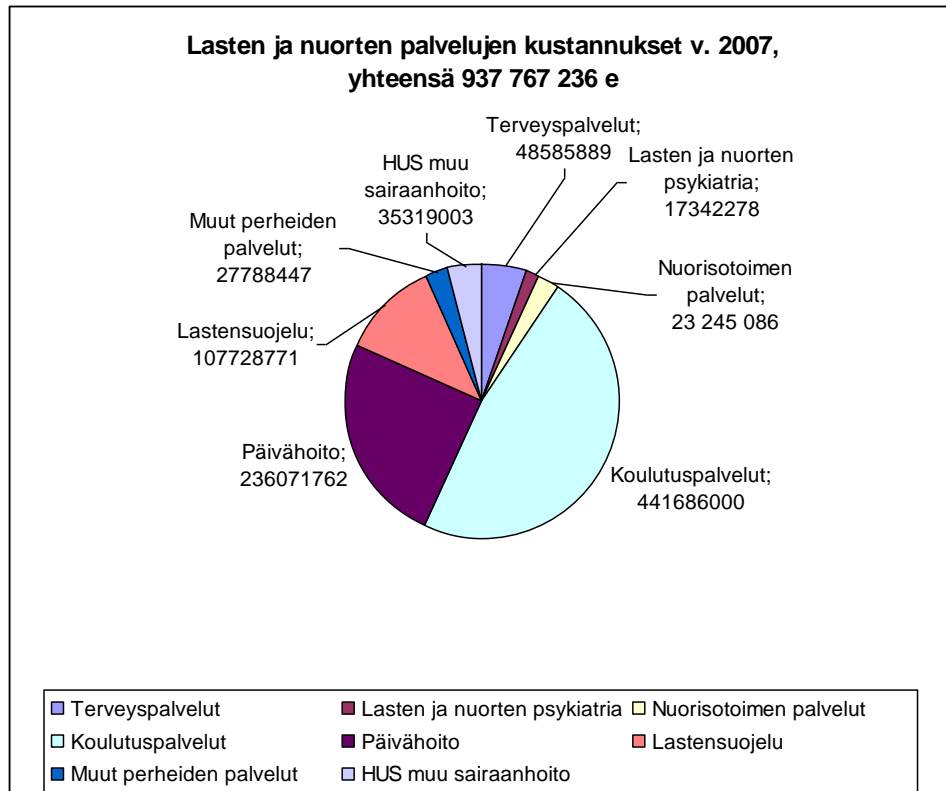
Koulutuspalvelut sisältävät kaikki kaupungin tuottamat opetus- ja koulutuspalvelut (perusopetus ja II aste), paitsi aikuiskoulutus.

Päivähoidon kulut koostuvat päiväkotitoiminnan, esiopetuksen ja vuorohoidon omista ja ostopalveluista sekä perhepäivähoidon ja päivähoitojen leikkitoiminnan kuluista.

Lastensuojelun kulut pitävät sisällään sosiaalityön, lähi- ja perhetyön, tukiasumisen, laitospalvelut sekä perhehoidon kulut. Lisäksi kuluissa on myös laitoshoidon ostopalvelut.

Muissa perheiden palveluissa on sosiaalityön, ryhmä- ja yhteisötyön, perheneuvolojen omat ja ostopalvelut, lapsiperheiden kotipalvelun ja leikkipuistotoiminnan kulut.

Kaikkiin edellä mainittuihin palveluihin on vyörytetty myös hallintoon ja tiloihin ym. liittyvät kulut (lähteenä ao.virastojen vuoden 2007 tilinpäätöstiedot).

Kuvio 32. Lasten ja nuorten palvelujen kustannukset Helsingissä vuonna 2007.

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun osalta kustannukset on oheisessa taulukossa jaettu avohuollon ja sijaishuollon kustannuksiin vuonna 2007 (kulut eivät sisällä hallinnon ja tilojen kuluja tai järjestöavustuksia).

Taulukko 8. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kustannukset (1000 e) avo- ja sijaishuollossa vuonna 2007.

LASTENSUOJELU 2007			
Avohuolto (1 000 e)		Sijaishuolto (1 000 e)	
Avohuollon lastensuojelu- ja perhetyö*	16 937	Laitoshuolto	66 628
Sosiaalipäivystys- ja sovittelutoiminta	630	Ammatilliset perhekodit	4 674
Taloudellinen avustaminen	682	Perhehoito	13 156
Yhteensä	18 249	Yhteensä	84 458

* sis. tukihenkilötoiminnan